

**ALTINCI ÇAĞIRIŞ**  
**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI**  
**MİLLİ MƏCLİSİNİN**  
**IV SESSİYASI İCLASININ**

**PROTOKOLU № 41**

*Milli Məclisin iclas salonu.*  
*25 dekabr 2020-ci il.*

*İclasa Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin*  
*Sədri Sahibə Qafarova sədrlik etmişdir.*

**İclasda Milli Məclisin 106 deputatı iştirak etmişdir.**

<b>Qeydiyyat</b>	(saat 11.09 dəq.)
İştirak edir	84
Yetərsay	83

**İclasa dəvət olunmuşlar:**

**Əli Əhmədov**, Azərbaycan Respublikası Baş nazirinin müavini.

**Samir Şərifov**, Azərbaycan Respublikasının maliyyə naziri.

**Sahil Babayev**, Azərbaycan Respublikasının əmək və əhalinin sosial müdafiəsi naziri.

**İnam Kərimov**, Azərbaycan Respublikasının kənd təsərrüfatı naziri.

**Tahir Budaqov**, Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin sədri.

**Rövşən Rzayev**, Azərbaycan Respublikası Qaçqınların

və Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə Dövlət Komitəsinin sədri.

**Elman Rüstəmov**, Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı İdarə Heyətinin sədri.

**Bahar Muradova**, Azərbaycan Respublikasının Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin sədri.

**Əsgər Abdullayev**, Azərbaycan Respublikası Dövlət Gömrük Komitəsi sədrinin müavini.

**Sevinc Həsənova**, Azərbaycan Respublikası iqtisadiyyat nazirinin müavini.

**Anar Kərimov**, Azərbaycan Respublikası əmək və əhalinin sosial müdafiəsi nazirinin müavini.

**Alim Quliyev**, Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı İdarə Heyəti sədrinin birinci müavini.

**Azər Əmiraslanov**, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin İqtisadiyyat şöbəsinin müdiri.

**Vüqar Gülməmmədov**, Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının sədri.

**Fazil Fərəcov**, Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin şöbə müdiri.

**Samirə Musayeva**, Azərbaycan Respublikasının İqtisadiyyat Nazirliyi yanında Dövlət Vergi Xidməti rəisinin müavini.

### **İclasın gündəliyinə aşağıdakı məsələlər daxil idi:**

1. Azərbaycan Respublikasının 2021-ci il dövlət büdcəsi haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi barədə (birinci oxunuş).

2. Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun 2021-ci il büdcəsi haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi barədə (birinci oxunuş).

3. İşsizlikdən sığorta fondunun 2021-ci il büdcəsi haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi barədə (birinci oxunuş).

4. Azərbaycan Respublikasında 2021-ci il üçün yaşayış minimumu haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi barədə (birinci oxunuş).

5. Azərbaycan Respublikasında 2021-ci il üçün ehtiyac meyarının həddi haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi barədə (birinci oxunuş).

6. “Büdcə sistemi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (birinci oxunuş).

7. “Sosial sığorta haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (birinci oxunuş).

8. “Əmək pensiyaları haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (birinci oxunuş).

9. “Sosial müavinətlər haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (birinci oxunuş).

10. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin 2021-ci il üçün xərclər smetası haqqında.

11. Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının 2021-ci il üçün xərclər smetası haqqında.

12. “Siyasi partiyalar haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (ikinci oxunuş).

13. “Azərbaycan Respublikası Fövqəladə Hallar Nazirliyinin 15 illiyi (2005–2020)” Azərbaycan Respublikasının yubiley medalının təsis edilməsi ilə əlaqədar “Azərbaycan Respublikasının orden və medallarının təsis edil-

məsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (üçüncü oxunuş).

**Qeyd.** 2020-ci ilin mart ayında Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı COVID-19 koronavirusunun törətdiyi yoluxucu xəstəliyi pandemiya elan etmişdir. Bu pandemiyaya qarşı ölkəmizdə həyata keçirilən tədbirlərlə əlaqədar Milli Məclisin 22 deputatı plenar iclas salonunun lojasında əyləşdiyinə görə əl qaldırmaqla səs vermişdir.

### **Aşağıdakı məsələlər müzakirə edilmişdir:**

**1. Azərbaycan Respublikasının 2021-ci il dövlət büdcəsi haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi barədə (birinci oxunuş).**

**Çıxış etmişlər:** Sahibə Qafarova, Sabir Rüstəmxanlı, Siyavuş Novruzov, Jalə Əliyeva, Razi Nurullayev, İlham Məmmədov, Tahir Kərimli, Soltan Məmmədov, Elnur Allahverdiyev, Malik Həsənov, Mələhət İbrahimqızı, Sevinc Hüseynova, Qüdrət Həsənquliyev, Kamilə Əliyeva, Səttar Möhbəliyev, Azay Quliyev, Hicran Hüseynova, Rauf Əliyev, Aydın Hüseynov, Rəşad Mahmudov, Etibar Əliyev, Sadiq Qurbanov

**Təklif:** Layihə birinci oxunuşda qəbul edilsin

**Səsvermənin nəticələri** (saat 16.45 dəq.)

Lehinə	95
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	1

İştirak edir  
Nəticə: Qəbul edildi

96

## **2. Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun 2021-ci il büdcəsi haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi barədə (birinci oxunuş).**

**Çıxış etmişlər:** Sahibə Qafarova, Musa Quliyev, Vüqar Gülməmmədov, Sahil Babayev, Siyavuş Novruzov, Azər Badamov, Musa Qasımlı, Əli Məsimli, Qənirə Paşayeva, Mələhət İbrahimqızı, Razi Nurullayev

**Təklif:** Layihə birinci oxunuşda qəbul edilsin  
**Səsvermənin nəticələri** (saat 16.46 dəq.)

Lehinə	96
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	96
Nəticə: Qəbul edildi	

## **3. İşsizlikdən sığorta fondunun 2021-ci il büdcəsi haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi barədə (birinci oxunuş).**

**Çıxış etmişlər:** Sahibə Qafarova, Musa Quliyev, Sahil Babayev, Razi Nurullayev, Fəzail Ağamalı, Aydın Hüseynov

**Təklif:** Layihə birinci oxunuşda qəbul edilsin  
**Səsvermənin nəticələri** (saat 16.46 dəq.)

Lehinə	95
Əleyhinə	0

Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	95
Nəticə: Qəbul edildi	

**4. Azərbaycan Respublikasında 2021-ci il üçün yaşayış minimumu haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi barədə (birinci oxunuş).**

**Çıxış etmişlər:** Sahibə Qafarova, Tahir Mirkişili, Əli Məsimli

**Təklif:** Layihə birinci oxunuşda qəbul edilsin

**Səsvermənin nəticələri** (saat 16.47 dəq.)

Lehinə	94
Əleyhinə	0
Bitərəf	1
Səs vermədi	0
İştirak edir	95
Nəticə: Qəbul edildi	

**5. Azərbaycan Respublikasında 2021-ci il üçün ehtiyac meyarının həddi haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi barədə (birinci oxunuş).**

**Çıxış etmişlər:** Sahibə Qafarova, Musa Quliyev

**Təklif:** Layihə birinci oxunuşda qəbul edilsin

**Səsvermənin nəticələri** (saat 16.47 dəq.)

Lehinə	94
Əleyhinə	1
Bitərəf	0
Səs vermədi	0

**6. “Büdcə sistemi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (birinci oxunuş).**

**Çıxış etmişlər:** Sahibə Qafarova, Tahir Mirkişili, Tahir Kərimli

**Təklif:** Layihə birinci oxunuşda qəbul edilsin

<b>Səsvermənin nəticələri</b>	(saat 16.48 dəq.)
Lehinə	94
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	94
Nəticə: Qəbul edildi	

**7. “Sosial sığorta haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (birinci oxunuş).**

**Çıxış etmişlər:** Sahibə Qafarova, Musa Quliyev, Fəzail Ağamalı, Sahib Alıyev

**Təklif:** Layihə birinci oxunuşda qəbul edilsin

<b>Səsvermənin nəticələri</b>	(saat 16.48 dəq.)
Lehinə	94
Əleyhinə	0
Bitərəf	0

Səs vermədi	0
İştirak edir	94
Nəticə: Qəbul edildi	

**8. “Əmək pensiyaları haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (birinci oxunuş).**

**Çıxış etmişdir:** Sahibə Qafarova

<b>Təklif:</b> Layihə birinci oxunuşda qəbul edilsin	
<b>Səsvermənin nəticələri</b>	(saat 16.49 dəq.)
Lehinə	95
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	95
Nəticə: Qəbul edildi	

**9. “Sosial müavinətlər haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (birinci oxunuş).**

**Çıxış etmişdir:** Sahibə Qafarova

<b>Təklif:</b> Layihə birinci oxunuşda qəbul edilsin	
<b>Səsvermənin nəticələri</b>	(saat 16.49 dəq.)
Lehinə	94
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	1



İştirak edir  
Nəticə: Qəbul edildi

95

## **10. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin 2021-ci il üçün xərclər smetası haqqında.**

**Çıxış etmişlər:** Sahibə Qafarova, Firudin Hacıyev, Siyavuş Novruzov

## **11. Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının 2021-ci il üçün xərclər smetası haqqında.**

**Çıxış etmişlər:** Sahibə Qafarova, Vüqar Gülməmmədov

## **12. “Siyasi partiyalar haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (ikinci oxunuş).**

**Çıxış etmişlər:** Sahibə Qafarova, Fəzail İbrahimli

**Təklif:** Layihə ikinci oxunuşda əsas kimi qəbul edilsin  
**Səsvermənin nəticələri** (saat 17.01 dəq.)  
Lehinə 92  
Əleyhinə 0  
Bitərəf 1  
Səs vermədi 0  
İştirak edir 93  
Nəticə: Qəbul edildi

**Təklif:** 1-ci maddə qəbul edilsin  
**Səsvermənin nəticələri** (saat 17.01 dəq.)  
Lehinə 88

Əleyhinə	0
Bitərəf	1
Səs vermədi	1
İştirak edir	90
Nəticə: Qəbul edildi	

**Təklif:** 2-ci maddə qəbul edilsin

**Səsvermənin nəticələri** (saat 17.02 dəq.)

Lehinə	85
Əleyhinə	0
Bitərəf	1
Səs vermədi	0
İştirak edir	86
Nəticə: Qəbul edildi	

**Təklif:** 3-cü maddə qəbul edilsin

**Səsvermənin nəticələri** (saat 17.02 dəq.)

Lehinə	88
Əleyhinə	0
Bitərəf	1
Səs vermədi	2
İştirak edir	91
Nəticə: Qəbul edildi	

**Təklif:** Layihə ikinci oxunuşda qəbul edilsin

**Səsvermənin nəticələri** (saat 17.02 dəq.)

Lehinə	93
Əleyhinə	0
Bitərəf	1
Səs vermədi	0
İştirak edir	94
Nəticə: Qəbul edildi	

### 13. “Azərbaycan Respublikası Fövqəladə Hallar Nazirliyinin 15 illiyi (2005–2020)” Azərbaycan Respubli-

**kasının yubiley medalının təsis edilməsi ilə əlaqədar “Azərbaycan Respublikasının orden və medallarının təsis edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (üçüncü oxunuş).**

**Çıxış etmişlər:** Sahibə Qafarova, Əli Hüseynli

**Təklif:** Qanun qəbul edilsin

**Səsvermənin nəticələri**

(saat 17.04 dəq.)

Lehinə 93

Əleyhinə 0

Bitərəf 0

Səs vermədi 0

İştirak edir 93

Nəticə: Qəbul edildi

**Azərbaycan Respublikası  
Milli Məclisinin Sədri**

**Sahibə Qafarova**

# ***MİLLİ MƏCLİSİN İCLASI***

*25 dekabr 2020-ci il. Saat 11.*

*Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Sədri*  
***Sahibə Qafarova sədrlik edir***

**Sədrlik edən.** Xoş gördük, hörmətli millət vəkilləri, hörmətli hökumət üzvləri, hörmətli media nümayəndələri! Hörmətli həmkarlar, xahiş edirəm, qeydiyyatdan keçək.

<b>Qeydiyyat</b>	(saat 11.09 dəq.)
İştirak edir	68
Yetərsay	83

Şakir müəllim, məlumat verin.

**Ş.Şabanov**, *Milli Məclis Aparatının Milli Məclisin, komitələrin və komissiyaların işinin təşkili şöbəsi müdirinin müavini.*

Qeydiyyatdan 16 nəfər keçmişdir.

**Sədrlik edən.** Çox sağ olun, yetərsay var, iclasımıza başlaya bilərik.

Hörmətli həmkarlar, dünənki iclasda biz gündəliyin 1-ci məsələsinin, yəni Azərbaycan Respublikasının 2021-ci il

dövlət büdcəsi haqqında qanun layihəsinin müzakirəsinə başladığı. İndi isə həmin müzakirəni davam etdirəcəyik. Bunu da nəzərinizə çatdırım ki, biz büdcə zərfinə daxil olan qanun layihələrini ardıcıl surətdə müzakirə edib, axırda hamısını sıra ilə səsə qoyacağıq. Məndə olan məlumata görə, bu gün çıxış etməyə 20 nəfər yazılıb. Xahiş edirəm, monitorada göstərin. Burada 21 nəfər göstərilir. Çıxışlara başlayaq. Etirazınız yoxdur ki?

**Yerdən.** (*Eşidilmir.*)

**Sədrlik edən.** Çox sağ olun. Sabir Rüstəmханlı. Sabir müəllim, buyurun.

**S.Rüstəmханlı.** Hörmətli Sədr, hörmətli Məclis, dəyərlili hökumət üzvləri. Mən əvvəlcə Vətən Müharibəsindəki parlaq qələbəmizdən sonra yaranmış yeni coğrafi, iqtisadi şərtlər və tələblər nəzərə alınaraq, qısa vaxt ərzində 2021-ci ilin dövlət büdcəsini uğurla hazırlayan və müzakirəyə çıxaran hökumət üzvlərinin ağır zəhmətini qeyd etmək və bu işdə çalışmış bütün insanlara öz razılığımı bildirmək istəyirəm.

Müharibə edən ölkələrin tək-cə orduları savaşırmır, həm də bütün siyasi, iqtisadi, mənəvi, psixoloji, intellektual, insan potensialı, o cümlədən büdcələri savaşıır. 44 gün ərzində ordu ilə yanaşı, iki ideoloji sistem üz-üzə gəldi. Bir tərəfdə dünyanın xəritəsini dəyişmək istəyən yeni faşizm, digər tərəfdə, öz halal torpağını qorumaq istəyən, təklənmiş, amma haqqı olan və haqqı dünya miqyasında gözdə edilən sülhsevər bir millət. Azərbaycan Ordusu və onun Ali Baş Komandanı tək-cə bir dövlətin şərəfini və haqqını müdafiə etmədi, həm də dünyaya bir örnək göstərdi. Azərbaycanın qələbəsi həm də bu gün dünyada böyük güclərə, qara kapitala, din və irq təəssübkeşliyinə söykənən və buna görə də hətta BMT kimi beynəlxalq

qurumların qətnamələrini heçə sayan, işğalçılığı müdafiə edən beynəlxalq mafiya üzərində qələbədir. Zülm altında inləyən məzlum xalqların yeni imperializm zehniyyəti və xəyalları üzərində qələbəsidir. Öz xalqına söykənən bir liderin qələbəsidir. Pandemiyanın dünyanı tənəzzülə apardığı bir vaxtda öz ölkəsini qələbəyə aparan bir Prezidentin qələbəsidir. Buna görə də Azərbaycan hökumətinin, onun iqtisadi, sosial siyasətinin qələbədən sonrakı əsas xətti də məhz elə Prezidentin getdiyi yolla xalqa söykənmək və xalqa xidmət prinsipi olmalıdır.

Biz haqlı olaraq 2021-ci ilin büdcəsinə Qarabağ büdcəsi kimi baxırıq. Çünki 2021-ci il bütövlüklə Qarabağ ili olacaq. Ordu da öz işini gördü. İndi Azərbaycanın qurucular ordusu öz işini görməlidir. Qarabağın ümumi baş planı hazırlanmalı, torpaqlar minalardan təmizlənməli və millət geri dönməlidir. Ölkəmizdə son illərdə aparılan islahatların nəticələrini kimsə inkar edə bilməz. Məhz bu islahatlar nəticəsində əhalini ən çox narahat edən vergi, əmlak, gömrük, xidmət sahələrində neqativ hallar tamamilə yox olmasa da, xeyli azalmışdır. Bura kadr siyasətindəki uğurları da əlavə edə bilərik. Məncə, bu xətt davam etdirilməlidir.

Vətən Müharibəsindən sonra vətənin iqtisadi və mənəvi havası dəyişilməlidir. Gördüyümüz işlərə, gələcəyimizə, insanlarımıza yeni gözlə baxılmalıdır. Vətən üçün bu qədr qəhrəmanlıqla və ləyaqətlə həyatını qurban verən oğulları yetişdirən millətin də haqqı ləyaqətli bir cəmiyyətdə yaşamağıdır. Yüksək insani münasibətlər, qarşılıqlı sayğı və sevgi, qanunlara hörmət, ədalət və düzgünlük mühiti hökm sürməlidir. Bu şəraitin yaradılmasının əsas yükü hökumət üzvlərinin çiyinə düşür. Hər vəzifə sahibi, hər nazir başçılıq etdiyi sahəni ideal bir mühitə də çevirə,

yaşanmaz bir hala da sala bilər və bunun nümunələri çoxdur. Bu baxımdan, yeni ildə əhalinin sosial müdafiəsinə xüsusi diqqət verilməlidir. Şəhid ailələrinə, qazilərə, müharibə əlillərinə dövlətin qayğısının xırda məmurlar tərəfindən kölgələnməsinə qətiyyən yol vermək olmaz. Belə halların qarşısı qəti şəkildə alınmalıdır.

Yeri gəlmişkən, deyim ki, sosial müdafiənin çərçivələri və ünvanlarını daha dəqiq müəyyənləşdirən, bu işdə ayrılıqın, aztəminatlı ailələrin haqqına göz dikilməyin qarşısını alan daha etibarlı bir sistem işlənilib hazırlanmalıdır. Mənim fikrimcə, indiki halda sosial yardım şəbəkələri çox asanlıqla sosial oğurluq şəbəkəsinə və əhalini narazı salmaq...

**Sədrlik edən.** Sabir müəllim, çox üzr istəyirəm, 10 dəqiqə danışı bilməyəcəksiniz, çünki bizim reqlamentimiz 5 dəqiqədir. İstəyirsinizsə, mən 1 dəqiqə vaxt verə bilərəm. Xahiş edirəm.

**Yerdən.** *(Eşidilmir.)*

**Sədrlik edən.** Xeyr, Sizə gələndə yox, bugünkü reqlament 5 dəqiqədir. İstəyirsinizsə, mən Sizə 1 dəqiqə vaxt verə bilərəm. Buyurun.

**S.Rüstəmxanlı.** Bu təkliflər ilk növbədə Neftçalanın su sistemi ilə bağlıdır. Şəhərə su çəkilib, – mənim seçildiyim rayonda, – amma təəssüf ki, şəhərdə supaylama, kanalizasiya sistemi yoxdur.

Qışda qar yağsa da, Kür bu il də şordur, amma o bölgədə suvarma və su verilməsi işi gələn yay indikindən də çətin olacaq. Bu, nəzərə alınmalıdır.

Üçüncü, rayonun bir çox kəndləri qazlaşdırılmayıb, o cümlədən bizim böyük xalq şairimiz, Azərbaycanın müstəqilliyində xidməti olan Xəlil Rzanın kəndi. Bunu yeri gəlmişkən, deyim ki, Yardımlıda bizim kəndin yanından,

3 kilometrliyindən qaz çəkilib, – o kəndin burada 2 millət vəkili var, – ora da qaz verilməyib. Azərbaycanın qazı 4 min kilometrə Avropaya gedir, 3 kilometr yolu keçə bilmir.

Daha sonra, 1929-cu ildə, 90 il bundan əvvəl Yardımlı ilə Lerik arasında yol çəkilməsi haqqında qərar qəbul olunub. İndi yollar çəkilib, cəmi 6 kilometr məsafə qalır, o yolu...

**Sədrlik edən.** Sabir müəllim, çox sağ olun.

**Yerdən.** *(Eşidilmir.)*

**Sədrlik edən.** Çox hörmətli Sabir müəllim, xahiş edirəm, çıxışınızı yazılı surətdə katibliyə təqdim edin. Çox sağ olun, çox minnətdaram.

**Yerdən.** *(Eşidilmir.)*

**Sədrlik edən.** Çox hörmətli Sabir müəllim, burada heç bir ədalətsizlik yoxdur. Əgər Siz istəməirsinizsə, 5 dəqiqə olsun, xahiş edirəm, onda öz etirazınızı bildirərdiniz. Çox sağ olun. Siyavuş Novruzov. Siyavuş müəllim, buyurun.

**S.Novruzov.** Təşəkkür edirəm. Hörmətli Sədr, hörmətli hökumət üzvləri, hörmətli deputatlar. Mən də həmkarlarımızı bu büdcəyə səs verməyə çağırıram. Bu büdcə fərqli bir büdcədir. Çünki biz bu büdcəni fərqli bir dövrdə qəbul edirik. O baxımdan da mən hesab edirəm ki, bu büdcə ilə bağlı ayrı-ayrı məsələləri kənara qoyaraq, biz global məsələlərin həlli ilə bağlı qərarlar verməliyik və bu səpkidə addımlar atmalıyıq.

İlk növbədə mən hökumətə, başda Prezidentimiz olmaqla təşəkkürümü bildirmək istəyirəm ki, bu gərgin dövrdə, 2020-ci ildə çox aktiv şəkildə fəaliyyət göstərərək hər iki cəbhə boyu, həm koronavirusa qarşı, həm də 44 günlük Vətən Müharibəsində döyüşdülər, bu addımları bir komanda kimi atdılar və Azərbaycanın qələbəsi, ərazisinin



işğaldan azad olunması tam şəkildə təmin olundu.

Burada, təbii ki, qəhrəman əsgərlərimizin, zabitlərimizin rolu əvəzolunmazdır. Eyni zamanda, mən istəyirəm, fürsətdən istifadə edib, burada hüquq mühafizə orqanlarına da öz təşəkkürümüzü bildirəm. İstər daxili işlər strukturu, 1 ildən artıqdır ki, bütün əməkdaşları ilə küçələrdədir, həm müxtəlif proqramları həyata keçirirlər, həm komendant saati dövründə görülən işlər, həm də koronavirusla bağlı apardığı işlər. O cümlədən Dövlət Təhlükəsizliyi Xidməti Azərbaycanda baş verə biləcək erməni təxribatlarının qarşısını çox məharətlə alaraq, heç bir təxribata yol verilməməsi üçün addımlarını atdı. Burada Sərhəd Qoşunlarının, Fövqəladə Hallar Nazirliyinin, Səfərbərlik və Hərbi Xidmətə Çağırış üzrə Dövlət Xidmətinin də adını qeyd etməliyik ki, bu məsələlərdə çox aktiv iştirak etdilər. Ən əsası isə Azərbaycan xalqı bu məsələdə bir yumruq kimi birləşdi və Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün təmin olunmasında Ali Baş Komandanın yanında oldu.

Qeyd etmək istərdim ki, bir sıra məsələlər var, doğrudan da, bu gün biz fəaliyyətimizi daha da artırmalıyıq. O artırmaq da ondan ibarətdir ki, müharibənin bir hissəsi başa çatıbdir, ikinci hissəsi davam edir. Burada həmkarlarımız da qeyd etdi, həm diplomatlara, həm hesab edirəm, kütləvi informasiya vasitələrinə, həm də yaradıcı təşkilatlara maliyyə dəstəyi olmalıdır ki, onların real vəziyyəti qiymətləndirib və bu addımları atmaq imkanları olsun.

Görürsən ki, xaricdə oturan bəzi qüvvələr və Azərbaycanda erməni maliyyəsi ilə maliyyələşənlər az qalırdılar ki, koronavirusun da dünyaya yayılmasında Azərbaycanı günahlandırırırlar. Baxmayaraq ki, Azərbaycan bütün dövlətlərdən çox, həm dövlətlərin, həm də insanların səfərbər

olunmasında bu məsələni ən aktiv şəkildə həll edən ölkələrdən biridir. O baxımdan, mən hesab edirəm ki, internet kanallarıdır, portallarıdır bunlara da vəsaitin ayrılması zəruridir.

Siyasi partiyalar çox aktiv şəkildə bu proseslərdə iştirak etdilər. Əgər mümkün olsa, siyasi partiyalara da əlavə maliyyə dəstəyinin göstərilməsinə ehtiyac var.

Bundan başqa, hesab edirəm ki, düzdür, bəzən qələbədən istifadə edən, yaxud qələbəyə şərik çıxanlar çox olur, biz bunu da görürük. Mən dünən mətbuatdan bildim ki, Azərbaycan xalqını, azərbaycanlıları dəfələrlə aşağılayan Rüstəm İbrahimbəyov Azərbaycan əsgərinə məktub yazıb. Təqdirədir ki, Azərbaycan əsgərinə belə bir məktub yazıb. Lakin bu məktubu biz həmin 44 gündə gözlədik, ondan sonra yox. Biz bu məktubu o vaxt bütün televiziyalarda ayrı-ayrı ölkələrin alimləri, rejissorları çıxış edəndə gözlədik. Erməni olmasına baxmayaraq, Şahnazarovun atdığı addımı Rüstəm İbrahimbəyov atmadı. Şahnazarov qeyd etdi ki, Azərbaycan Prezidenti Cənubi Qafqazın lideridir və Azərbaycan xalqı haqqında dediyi sözlər. Amma o getdi “Qafqaz üçlüyü” çəkdi və orada azərbaycanlıyı bütün cəmiyyətə qorxaq kimi qələmə verdi. Yəni biz elə insanlar yetişdirməliyik ki, bu insanlar gələcəkdə Azərbaycanın haqq sözünü müxtəlif mərkəzlərdə, yerlərdə demək hüququna malik olsun.

**Sədrlik edən.** Siyavuş müəllimə 1 dəqiqə vaxt verin. Dünən də texniki səbəblərə görə Siyavuş müəllimin adı silindi. Buyurun.

**S.Novruzov.** O baxımdan da, bu məsələlərin hamısını biz birlikdə həll etməliyik. Deputat həmkarlarımdan da xahiş edirəm ki, o kəndlərdə qaz da, işıq da 1 il də gözləyər, eybi yoxdur. Amma biz televiziyanı izləyirik,

şəhid ailələri var ki, ağır vəziyyətdədirlər. Mən buradan Mərkəzi Bankın rəhbərliyinə təşəkkür edirəm ki, onların bütün borclarını ləğv etdi. Amma qazilər var ki, kirayədə yaşayırlar. İlk növbədə bunların məsələlərini biz həll etməliyik. Bizim dağılmış kəndlərimiz var ki, işğaldan azad olunan torpaqlara aidiyyəti yoxdur. Gəncədir, Tərtərdir, Bərdədir, Naftalandır – bunları bərpa etmək lazımdır. Yəni o sahəyə ayrılan vəsaiti biz bura yönəltməliyik ki, bunların başının üstündə bir dam olsun, bir şərait olsun. Ona görə səs verəcəyəm və hər bir millət vəkili də səs verməyə dəvət edirəm. Sağ olun.

**Sədrlik edən.** Sağ olun. Jalə Əliyeva. Buyurun, Jalə xanım.

**J.Əliyeva.** Təşəkkür edirəm. Hörmətli hökumət üzvləri və deputatlar. Müzəffər Ali Baş Komandan, Prezident cənab İlham Əliyev və birinci xanım, Birinci vitse-prezident Mehriban Əliyeva ötən gün Qubadlıya və Zəngilana səfər etdilər. İşğaldan azad olunmuş digər torpaqlarımıza səfərləri kimi, bu gediş də tarixi gediş, tarixi qayıdış idi. Bu səfərlər Qarabağın bizim olduğunu, Qarabağın Azərbaycan olduğunu və kimsənin bundan sonra ona əsla sahiblənmə bilməyəcəyini bir daha dünyaya nümayiş etdirdi. Azərbaycanın dəmir yumruqlu, qətiyyətli, yenilməz Ali Baş Komandanı, nəyi, nə zaman, necə etmək lazım olduğunu hamıdan yaxşı bilən güclü liderinin olduğunu dünya bir daha gördü və anladı. Bu ölçüyəgəlməz qüruru, sevinci bizə yaşatdığı üçün xilaskar Prezidentimizə, müzəffər Ali Baş Komandanımıza borcluyuq.

Müzakirə etməkdə olduğumuz büdcə layihəsinin təhlili də ən gözlənilməz, fəvqəladə şəraitdə belə ölkəsini və xalqını həmin çətin və gözlənilməz məqamlardan xilas etmək iqtidarında olan, mümkün olmayanı da mümkün

etməyi bacaran güclü, qüdrətli bir dövlətin uğurlarının mahiyyətinin məcmusudur. Layihədə Qarabağımızın yer alması, əlbəttə ki, qürur qaynağımızdır.

Ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyev Füzuliyə tarixi səfəri zamanı: “Bu gün artıq biz quruculuq işlərinə başlamışıq. Qələbə günündən 8 gün keçəndən sonra Füzuli–Şuşa avtomobil yolu çəkilir. Bu yol imkan verəcək ki, Şuşaya rahat gedib-gələ bilək”- deyən ölkə Prezidenti bunu da qeyd etdi ki, “düşmən tərəfindən vurulmuş ziyan hazırda hesablanır”.

Bəli, şanlı Vətən Müharibəsindən dərhal sonra bu torpaqlarda böyük quruculuq işləri başlanıb. Lakin Ermənistan bütün törətdiyi cinayətlərə görə cavab verməlidir və verəcəkdir. Ermənistanın vurduğu maddi və mənəvi ziyan Azərbaycana təzminat şəklində ödənilməlidir. Onların yıxıb, dağıdıb, viran qoyub, yerlə yeksan etdikləri ərazilərimizin, evlərimizin, tarixi və mənəvi abidələrimizin, infrastrukturun bərpası böyük vəsait tələb edir. Əlbəttə ki, Azərbaycanın, Azərbaycan büdcəsinin bütün bu dağıntıları bərpa edib, Qarabağımızı yenidən qurmaq imkanı və gücü var.

2021-ci ilin büdcə layihəsi yeni reallıqlar, Qarabağın yenidən qurulması, həm də, eyni zamanda, COVID-19-un yaratdığı narahatlıqların, yaşatdığı problemlərin də mövcud reallıqları altında hazırlanıb. Biz çox fərqli bir büdcəni müzakirə edirik. Bu, içerisində, səhifələrində Qarabağın olduğu bütöv Azərbaycanın büdcəsidir. Bu, qələbə büdcəsi, əzmkarlıq büdcəsi, dəmir yumruq büdcəsidir.

Dünən də səslandı və mən də bütün imkan və resursların daha çox Dağlıq Qarabağımızın dirçəldilməsinə yönəldilməsini alqışlayıram. Seçicilərimiz də eyni fikirdədirlər. Mən bir maraqlı faktı demək istəyirəm. 44 gün ərzində şəxsən mənə məhəlli, fərdi xarakterli heç bir müraciət,

demək olar ki, daxil olmadı. İnsanlarımız öz şəxsi, rayon səviyyəli xahişlərini və tələblərini sanki unutmuşdular. Hər kəs, sadəcə, bir məqsədə köklənmişdi: Qarabağ, dö-yüşlər, ordumuz, Prezident və zəfər. Bu anlayışa, həm-rəyliyə və vətənpərvərliyə görə mən bütün seçicilərimə təşəkkür etmək istəyirəm.

Fürsətdən istifadə edərək, deputatı olduğum Zərdab və Ucar rayonları sakinlərinin böyük təbriklərini, təşəkkür-lərini əziz Prezidentimizə bu tribuna vasitəsilə çatdıraraq, eyni zamanda, onların çoxdan bəri həllini gözlədikləri və daha əvvəlki illərdə də bir neçə dəfə səsəndirdiyim ən vacib məsələlərin bir hissəsinə toxunmaq məcburiyyətində olduğumu bildirmək istəyirəm.

Zərdab rayonu üzrə – tikintisi illər əvvəl başlamış, lakin sonradan yarımçıq qalmış və bir neçə dəfə səs-ləndirdiyimiz kanalizasiya işlərinin, nəhayət, başlanması, Zərdab rayonunun Ağabağ, Kəndəbil, Siləyli kəndlərinin və Cilovxanlı kəndinin qazlaşdırılması, Körpükənd kən-dini əsas yolla birləşdirən yolun əsaslı təmirini.

Ucar rayonu üzrə – Bərgüşad və Lək kəndlərində içməli su probleminin aradan qaldırılması, Bərgüşad kəndini Ucara birləşdirən, bərbad vəziyyətdə olan yolun əsaslı təmir edilməsi, Bərgüşad kəndində istifadə müddəti çoxdan ötmüş elektrik dirəklərinin yenilənməsi və hər iki rayonun əkinə yararlı sahələrinin suvarılmasında olan çox böyük problemlərin aradan qaldırılması ilə bağlı xahiş və təkliflərimizin 2021-ci ildə həyata keçiriləcək iqtisadi layihələrə daxil edilməsini, daha əvvəlki illərdə proqrama salınan, lakin hələlik başlanılmayan layihələrin isə möv-cud imkanlar daxilində sürətləndirilməsini rica edirik.

Sonda mən bu mükəmməl layihəyə səs verəcəyimi bil-dirirəm. Bu layihənin hazırlanmasında əməyi keçən bütün

hökumət üzvlərinə təşəkkür edirəm. Diqqətinizə görə minnətdaram.

**Sədrlik edən.** Sağ olun. Razi Nurullayev.

**R.Nurullayev.** Hörmətli xanım Sədr, hörmətli deputatlar, hörmətli hökumət üzvləri. Kəndçilərə, kənd təsərrüfatına daha böyük diqqət lazımdır. Şəhəri, insanları, sizləri və bizləri dolandıran əliqabarı kəndçilərdir. Bu torpağı erməni işğalından azad edənlərin çoxu da o kəndçinin, o kasıbın balası idi. O kasıbın balası ki, Prezident İlham Əliyevə qəlbi və canı ilə bağlı oldu. Tarix boyu bütün imperiyaları da, varlı və kasıb dövlətləri də kasıb balaları saxlayıb, ucaldıb, qalib edib. O kasıbın iş qurmaq üçün güzəştli kənd təsərrüfatı kreditinə ehtiyacı var. Fermerlərin bir neçə faizi güzəştlərdən yararlanı bilər, amma əksəriyyətinin, əsasən, 2 min manatdan 10 min manata kimi tam güzəştli kreditə ehtiyacı var. Daha gedib banklardan 17–29 faizə kredit götürüb, öz evlərini öz əlləri ilə yıxa bilməzlər ki. Bəlkə yalan danışırım?

Bu gün çətin vəziyyətdə olduğumuzu bilirəm. Amma nə zamansa “problemimiz yoxdur” deyilməsi də yadıma gəlmişdir. Bir il inflyasiya, bir il neft ucuzlaşdı, bir il büdcə talandı, bir il daxili şok, bir il xarici şok, digər il dünyada maliyyə böhranı, bu il pandemiya, zəfər ili, gələn il də işğaldan azad edilən torpaqların bərpası. Bəs nə zaman deyəcəyik ki, gələn, bu il də onilliklər boyu vətəndaşların arzu və niyyətlərini həyata keçirək. Bu xalq saldo, profisit, defisit, ÜDM, daxili, xarici şok, subvensiya, dotasiya nədir bilmir, OPEC qaldırdı, OPEC endirdi də başa düşmür. Hər il eyni şeyləri eşitməkdən bezir.

Populizm olmasın, siyasi xalq qazanmaq istəyirdi deməsinlər deyə, uşaq pulu sözünü tribunadan dilimə gətirməmişəm. Hərçənd ki, deputat seçkilərində əsas vədim uşaq

pulu məsələsinin 1-ci plenar iclasda qaldırılması idi. Bir il daha keçdi. Amma növbəti ilin büdcəsində uşaq pulu mütləq olmalıdır. Bu torpağı, bu vətəni saxlayan, bizə zəfər sevincini yaşadan Ali Baş Komandanın əmrlərini muntəzəm yerinə yetirən o kəndçilərin, o kasıbların, 5–10 manat uşaqpulu tələb edənlərin övladları idi. Hər zaman belə olub, belə də olacaq.

Prezident İlham Əliyev, Birinci vitse-prezident də xalqın rifahində yaşamasını istəyir. Hökumət isə bu işi həll etməlidir. Daş, divar hörmək, rəng çəkmək, bəzək-düzək, dövlət idarələrinə möhtəşəm, göz oxşayan idarələr tikmək lazımdır. Amma xalqın rifahində yaşaması daha vacibdir.

Hörmətli Sədr, hökumət üzvlərimizi hər zaman dinləyirəm. Hər biri o qədər gözəl danışır, deyirəm ki, bəlkə Yaponiyada yaşayıram, bəlkə yuxuya getmişəm, xəbərim yoxdur. Xalqın ehtiyacını, problemini, haqlı istək və arzularını bilmək üçün onun yanında olmaq lazımdır. Çində məmurları 10–15 gün kasıbların içində və elə onun evində yaşamaq üçün kəndlərə ezam edirlər. Bundan sonra Çin indiki vəziyyətə gəldi. Bizlər rahat otaqlarda onların nə çəkdiyini anlaya bilmərik. Quru, zinə torpaq üstündə yaşayan, evinin içində başına yağış tökən, aylarla ət üzünə həsrət qalan, övladına təhsil verə bilməyən ailəni başa düşmək və onun ehtiyacına uyğun fəaliyyət göstərmək üçün gərək onunla bir yerdə, o kirli yorğan-döşəkdə yatasan, onun kimi, sən də ayağın palçığa batsın, onun kimi, sən də paltarından kərmə sobasının pis qoxusu gəlsin, sən də qış günündə dişlərini soyuq su ilə fırçalayasın, ayda, ildə bir dəfə hamamda yuyunasan. Görünür, bunu etməsək, xalqı başa düşə bilməyəcəyik.

Hörmətli xanım Sədr, Prezidentin qarşıya qoyduğu

ümdə vəzifələrdən biri 2014-cü ilə kimi ölkənin tam olaraq qazlaşdırılması idi. Bu gün bütün ölkə boyu xeyli qazlaşdırılmayan kəndlər var. Azərbaycanın müxtəlif bölgələrindən, o cümlədən İmişlinin də 10 kəndindən şikayətlər daxil olur ki, əgər qazlaşma həyata keçirilməsə, etiraza qalxacaqlar. Mən də onların etiraz tədbirinə qoşulmaq məcburiyyətində qalacağam. Çünki neçə illər başlarının altına yastıq qoymuşuq. Daha yastıqlar da bitib, tükənib. Mən bunu vətəndaşlarımıza qarşı ədalətsizlik hesab edirəm.

Hörmətli xanım Sədr, təbii ki, mən də çıxışımı 10 dəqiqəyə hazırlamışdım, amma burada bitirirəm. Amma bir neçə məsələ qalıb. Bundan sonrakı iclaslarda mümkün olsa, onları da səsləndirəcəyəm. Təşəkkür edirəm. Sağ olun.

**Sədrlik edən.** Sağ olun, Razi müəllim. Siz uşaq pulu barədə bir dəfə çıxış eləmişdiniz və mən hələ onda Sizə dedim ki, Siz bu zalda olmayanda hörmətli Sahil Babayev burada uşaq pulu haqqında bir saatdan çox danışmışdı. İndi Sahil müəllim buradadır. Bu gün bu məsələlər olacaq və suallarınıza da, düşünürəm, cavab tapacaqsınız.

İlham Məmmədov. Buyurun, İlham müəllim.

**İ.Məmmədov.** Təşəkkür edirəm, hörmətli xanım Sədr. Hörmətli Sədr, hörmətli hökumət üzvləri, hörmətli millət vəkilləri. Azərbaycan parlamenti bu gün tarixi bir günə şahidlik edir. Bu gün ilk dəfədir ki, 30 il işğal altında olan, azad olunmuş torpaqlarımızın və çox qısa bir zamanda, xüsusi bir şəraitdə ölkəmizin gələn il üçün inkişaf istiqamətlərini müəyyənləşdirən büdcəmizi müzakirə edirik. Bu tarixi günü yaşamaq və onun iştirakçısı olmaq hər birimizə şərəf və qürur verir. Xalqımıza bu günləri bəxş edən Ali Baş Komandanımız, cənab Prezidentimiz cəmi 44 gün ərzində Azərbaycanın əbədi zəfər və şərəf



salnaməsini yazdı, bizə əbədi olaraq yeni bir status verdi, qalib dövlətin qalib xalqı. Bu döyüşdə, şərəfli Vətən Müharibəsində Azərbaycanın hər bir insanı, kiçikdən böyüyə kimi, Ali Baş Komandanımızın əmri ilə irəli getməyə, mənfur düşmənin başını əzməyə hazır oldu. Burada statusundan asılı olmayaraq, bəzən olur ki, fikirlər bölüşürlər, kasıb, varlı, amma bu cəbhədə generallar, həkimlər, jurnalistlər, bütün Azərbaycan xalqı cənab Prezidentimizin, Ali Baş Komandanımızın və vətənin uğrunda ölməyə hazır idilər.

Hesab edirəm, bu büdcəmiz artıq onu müəyyənləşdirir ki, möhtərəm cənab Prezidentimizin qeyd etdiyi kimi, hər bir azərbaycanlının, şəhidlərimizin, qazilərimizin, ümumiyyətlə, vəziyyəti ağır olan hər bir insanın vəziyyəti məhz dövlətimizin diqqəti və qayğısındadır. Hesab edirəm ki, bunu belə də qiymətləndirmək lazımdır. Bu gün kənar fikirlər səsləndirmək sanki fikirləri yayındırmaq deməkdir. Çünki qarşımızda çox xüsusi, nəhəng bir büdcəmiz vardır. Ölkəmiz artıq yeni bir mərhələyə başlayıb. İşğaldan azad olunmuş torpaqlarımızın bərpaı, inkişafı üçün yubanmadan maliyyə təminatını təmin etmək. Budur, artıq qısa zamanda hazırlanmış 2021-ci ilin dövlət büdcəsi layihəsində bunun şahidi oluruq. Burada böyük qayıdış proqramı üçün artıq 2,2 milyard manat vəsait ayrılıb. Bu, 2021-ci ilin dövlət büdcəsinin elə qələbə və zəfər simvoludur. Bunu edə bilmək həm də dövlətimizin gücü və qüdrətidir. Kimdənsə borc almırıq, kiməsə xahiş etmirik. Özümüz edirik bunu. Çünki Azərbaycanın maliyyə dayanıqlılığı çox möhkəm təməl üzərində qurulub. Bu dayaq yeni və müasir innovativ alətlərdən istifadə edərək illər uzununu aparılan uğurlu idarəetmənin və islahatların nəticəsidir. Biz indi yaxşı mənada dünyanın özünü təəccübləndirə

biləcək inkişaf və bərpa proqramımızın prioritetlərini 2021-ci ilin dövlət büdcəsi ilə müəyyənləşdirib yola çıxırıq. Büdcə layihəsinə səs verəcəyəm və həmkarlarımızı da bu qələbə büdcəsinə səs verməyə dəvət edirəm.

2021-ci ilin dövlət büdcəsi ilə tanışlıq bir daha göstərdi ki, büdcə nəinki nəzərdə tutulmuş əsas hədəfləri, eyni zamanda, reallığın diktə etdiyi bir çox həyati vacib məsələlərin də həllini tam, əhatəli nəzərdə tutubdur. Qeyd etdiyim kimi, böyük qayıdış və bərpa proqramı üçün 2,2 milyard və ölkənin müdafiə potensialının artırılması üçün 4,6 milyard vəsaitin ayrılmasını xüsusi ilə qeyd edirəm. Şanlı ordumuz nə qədər güclü olarsa, vətənimizin ərazi bütövlüyünün də o qədər güvənli olmasını, təbii ki, şərtləndirən vacib məqamlardan biridir. Mən də bu fikri əsaslandıran deputat həmkarlarımın fikirlərinə qoşularaq, hesab edirəm ki, biz müəyyən məsələləri kənara qoymalıyıq və büdcəmizin bundan sonrakı əsas prioritetinin istiqaməti məhz ölkənin müdafiə gücünün, qüdrətinin artırılması olmalıdır. Gələn ilin büdcəsində Vətən Müharibəsi şəhidlərinin və qazilərinin ailələrinin həyat şəraitinin yaxşılaşdırılmasının, məşğulluğun təmin edilməsinin də diqqət mərkəzində olmasını xüsusi ilə qeyd etmək istəyirəm.

Təbii ki, COVID-19-la mübarizə çərçivəsində bilki büdcədə qeyd olunan bir məqamı da xüsusi ilə qeyd etmək istəyirəm. Bu sahəyə də vəsaitin ayrılması və diqqəti çəkən məqam odur ki, ilk dəfə olaraq pandemiya ilə mübarizədə infeksiyanın idarə olunmasında səhiyyənin ən əsas qolu olan sanitariya-epidemioloji xidmət üçün 42,5 milyon vəsait ayrılıb. Burada qeyd olunur ki, pandemiya şəraitində əhalinin sağlamlığının qorunması, sanitariya-epidemioloji vəziyyətə nəzarətin təmin edilməsi, infeksiyon yoluxma və onlarla təmasda olan şəxslərin monitorinqinin

aparılması üçün şəhər və rayon gigiyena və epidemiologiya mərkəzlərinin maddi-texniki vəziyyətinin gücləndirilməsi üçün vəsait ayrılıbdır. Nəzərə alaq ki, bu vacib sahə elə gizli düşmənlə mübarizə aparmaq sahəsində dövlətimizin ən strateji məsələlərindən biridir. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

**Sədrlik edən.** Sağ olun, İlham müəllim. Tahir Kərimli. Yuxarıdakı cərgədən hazırlaşsın Soltan Məmmədov. Tahir müəllim, buyurun.

**T.Kərimli.** Təşəkkür edirəm. Hörmətli Sədr, hörmətli deputatlar, hörmətli qonaqlar. Bəri başdan deyirəm ki, mən bu büdcəyə səs verəcəyəm. Ancaq müəyyən tənqidi mülahizələrim olacaq. O tənqidi mülahizələrimin qərəzli olmamasından ötrü sizə bir misal gətirim. Xüsusən dünən İzmaylovo qalasının 1790-cı ildə alınması, 1914-cü ildə Sarıqamış faciəsindən istifadə edərək ermənilərin Rusiya televiziyasından bütün Rusiya xalqını nahaqdan bayram eləməyə çağırmağı və bizi təhqir eləməyi mənim yadımdan çıxmır. Bunu da deyirəm, bütün Qarabağ məsələsi uzun illər ərzində “Qordi düyünü”nə çevrilmişdi. Bilirsiniz ki, Makedoniyalı İskəndər “Qordi düyünü”nü gəlib qılıncla kəsdi və o cür həll elədi. Minsk qrupu və digərləri bunu həll edə bilmirdi. Məhz cənab Prezident bu “Qordi düyünü”nü özünün hərbi yolu ilə, qılınıcı ilə kəsdi, bu məsələni həll elədi.

Ondan, bu qalibiyyətli zəfərdən sonra yeni Azərbaycan doğulub. Artıq biz məğmun, yazıq Azərbaycan deyilik. Əvəzində şərəfli, vüqarlı Azərbaycanıq, Azərbaycan vətəndaşıyıq, Azərbaycan siyasi xadimiyik və özümüzü bu cür də aparmalıyıq. Düşmənlərimizə də bu, ən yaxşı cavabdır. Amma başqa məsələləri də demək istərdim. Onu da deyim ki, xahiş edirəm, bundan sonra bu hesabatlar

yenə kitab halında təqdim olunsun. Bunun üzərində işləmək mümkün deyil. Mən keyfiyyətli işləyə bilməmişəm. Xüsusən də dünən 10 dəqiqəyə hazırladığımı 5 dəqiqəyə necə təmkinlə çatdırı bilərəm.

Mən dünən iqtisadiyyat nazirinin çıxışını izlədim. O, bir daha qeyd elədi ki, 2030-cu ilə kimi iqtisadiyyatımız, ümumi daxili məhsul 2 dəfə artmalıdır. Biz təxminən bundan bir qədər yuxarı, deyək ki, ümumi daxili məhsulun 4 faiz artmasını nəzərdə tutmuşuq. Mən başa düşürəm, əgər bu belədirsə, hər il üçün 10 faiz olmalıdır. Bu, necə əldə olunacaq? Hansı üsullarla əldə olunacaq? Dünən hörmətli Mərkəzi Bankın İdarə Heyətinin sədri deyir ki, mən büdcə kəşirindən narahatam. Bizim ondan da çox narahatlığımız var. Bunlar necə olacaq? Bizim hər hansı bir məsələmiz olanda ən yaxşı halda burada çıxış edirik. Hökumət tərəfindən çox üzdən keçirilir gedir. Məsəl üçün, keçən il burada müzakirə olunanda, mən nə qədər dedim, hərbi büdcə azalmasın, 2023-cü ilə qədər bir milyarda yaxın azalması nəzərdə tutulurdu. Bu il üçün 3,4-dür. Yaxşı ki, cənab Prezident bunu artırdı və indi də öz əksini tapıb, Qarabağ büdcəsi, fərqli bir büdcə ortalığa çıxıb. Necə olur ki, keçən il qəbul elədiyimizlə bu il qəbul elədiyimiz proqnozlar düz gəlmir. Bir sıra məsələləri deyəndə qılıncla qarşılayırlar. Dəfələrlə demişik, indi vaxt yoxdur deyirəm. Xarici şirkətlərin məhz vergi ödəməsini, Azərbaycanda iqtisadi fəaliyyətdən faydalanması nəticəsində qazandıqları xeyri mən heç cür öyrənə bilmirəm.

7 milyarda yaxın sərbəst vəsait var. 20–30 faiz üzərində kreditlər verilir. Kim götürüb onu? Qarabağımızı necə təmin edək? Bu kapitalizmdirə, biz o sərmayəni necə işlədək? İqtisadiyyat Nazirliyində bizim təkliflərimiz nəzərə alındı, bir ara maliyyə amnistiyasından söhbət getdi, da-

yandı. Bu məsələ tamamilə dayandı. Deyək ki, Azərbaycan Respublikasının nefti olmayacaqdı, bizim taleyimiz necə olacaqdı? Nefti çıxandan sonra qeyri-neft sənayesi iqtisadiyyatının payı nə qədərdir? Digər dövlətlərdən nə qədər fərqlənirik? Bizim gələcəyimiz nədir? Bu, kapitalizmdirsə, buna imkan vermək lazımdır, o sərmayələr, doğrudan da, əlçatımlı olsun, insanlar işləsin, qazansın. Yox, sosializmdirsə, – insanların çoxu da bunun nostalgiyası ilə yaşayır, – zəhmət çəkin, həmin sosializmdə olduğu kimi, nə olsun müstəqil dövlətlik, qazı, işıq, suyu havayı edin. Sovet dövründə qəpik-quruş idi. Hamının həyəti, evi işıqlı idi. Bütün evlər hamısı qazlaşdı. İndi gedirsən, 10 illərdir 5–6 otağın yerinə camaat bir otağa yığışır, bir dənə balaca qaz, işıq yandırır. Tez də söndürür. Bu, bizim nailiyyətimizdir? Bununla biz hara gedirik? Xüsusən, bəzən şəhidlərin, nə bilim, qazilərin əleyhinə sözlər eşidirəm, bəzi deyənlər var, təəssüf ki, vəzifəli şəxslər də var. Bəli, biz onlara hər cür borcluyuq. O, balasını, canını verib, biz də, icra başçısı, bələdiyyələr də zəhmət çəkib onların kommunal xərclərini ödəməliyik. Hansısa yolla, qərarla, nə bilim, sərəncamla. Camaat soyuqda yaşamasın. Onların ailələrinin haqqı var ki, onlar üçün ləyaqətli həyat şəraiti təmin olunsun.

Mən heç cür çatdıra bilmirəm. Rayonumla bağlı o qədər problemlər var, deməklə deyil. Ən çox məni narahat edən, deməli, telefonu olmur, işıqlar kəsilir, onlayn təhsil yaman günə qalıb, uşaqlarımız təhsilsiz qalır. Elmsiz, biliksiz də ölkənin gələcəyi olmaz. Onda elə yerimizdə sürünəcəyik. Ona görə deyirəm, cənab Prezident dərin islahatlar xəttini götürüb. Bu dərin islahatlar struktur islahatları, kadr islahatları olmalıdır. Korrupsiya və rüşvətxorluq aradan qalxmalıdır. İnsanlar özlərini düşünməli deyillər,

vətəni, Azərbaycanı düşünməlidirlər. Çox təəssüf ki, indi mən çatdıra bilmirəm, demək istədiyim çox məsələlər ortada qaldı. Təşəkkür edirəm.

**Sədrlik edən.** Sağ olun. Tahir müəllim, bu gün Sizin çıxış etməyə hələ imkanınız olacaq. Çıxış edərsiniz. Soltan Məmmədov. Buyurun, Soltan müəllim.

**S.Məmmədov.** Hörmətli xanım Sədr, söz verdiyinizə görə təşəkkür edirəm. Hörmətli həmkarlar, hörmətli hökumət nümayəndələri, mətbuat nümayəndələri. 2021-ci ilə Azərbaycan tamamı ilə yeni reallıqlar və kifayət qədər mühüm əhəmiyyət daşıyan nailiyyətlərlə daxil olur. Bu baxımdan, növbəti ilin dövlət büdcəsi layihəsində işğaldan azad olunmuş ərazilərdə bərpa və quruculuq işlərinə xüsusi əhəmiyyət verilməsi çox önəmlidir və təqdirəlayiqdir. Layihədə əhalinin sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi, xüsusi ilə şəhid ailələri, müharibə əlillərinin sosial təminatının yaxşılaşdırılması məqsədi ilə kifayət qədər vəsait nəzərdə tutulub. Ümumilikdə, büdcə gəlirlərinin proqnozlaşdırılmasında, xərclərin müəyyən olunmasında bu günün tələbləri, eyni zamanda, cəmiyyətin gözləntiləri öz əskini tapmışdır. Səhiyyə, təhsil, müdafiə, COVID-19 pandemiyası ilə mübarizə və digər strateji əhəmiyyətə malik sahələr üçün nəzərdə tutulmuş vəsaitlərin artırılması da dövlətimizin daha da gücləndirilməsinə, cəmiyyətimizin inkişafına öz töhfəsini verəcəkdir.

2021-ci ildə Azərbaycanda icbari tibbi sığortanın mərhələli tətbiqinə başlanacaq ki, bu da səhiyyə xidmətləri sahəsində çox böyük dönüş yarada bilər. Bu sahə ilə bağlı mən bir məqamı diqqətinizə çatdırmaq istərdim. Bildiyiniz kimi, səhiyyə xidmətləri ilə bağlı dövlət tərəfindən bir sıra proqramlar həyata keçirilir. Bu sırada irsi qan xəstəlikləri ilə bağlı proqramlar xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Azərbay-

canda bu sahəyə kifayət qədər böyük diqqət göstərilir. 2005-ci ildə Heydər Əliyev Fondunun prezidenti, Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti, hörmətli Mehriban xanım Əliyevanın təşəbbüsü və dəstəyi ilə yaradılmış Talassemiya Mərkəzi bu gün bütün Avropa regionu ölkələri üçün nümunədir. Cənab Prezidentin fərmanı ilə ötən il Milli Hematologiya və Transfiziologiya Mərkəzi yaradılıb. Bu mərkəz irsi qan xəstəliklərinin müalicəsində xüsusi rol oynayır. Qeyd edim ki, 4 dövlət proqramı – “Talassemiya ilə mübarizəyə dair 2015–2020-ci illər üçün Dövlət Proqramı”, “2016–2020-ci illər üçün qanın, qan komponentlərinin donorluğu və qan xidmətinin inkişafına dair Tədbirlər Proqramı”, “2016–2020-ci illər üçün hemofiliya xəstəliyi üzrə Tədbirlər Proqramı”, “2017–2021-ci illər üçün qanın bədxassəli xəstəlikləri ilə mübarizə üzrə Tədbirlər Proqramı”nın icrası məhz bu mərkəz tərəfindən həyata keçirilir. Proqramların 5 il əvvəl qəbul olunduğu, hər il yeni xəstə sayının, yeni dərman preparatlarının və yeni müalicə protokollarının əlavə edildiyi faktını nəzərə alsaq, mövcud vəsaitin növbəti illər üçün artırılması çox vacibdir. Bu gün yeni müalicə metodlarının tətbiqi ilə uşaqlarda leykemiya xəstəliklərinin müalicəsi mümkündür. Düşünürəm ki, bu tədbirlər bədxassəli xəstəliklərlə mübarizə üzrə tədbirlər proqramına daxil edilməlidir.

Hesab edirəm ki, növbəti illərdə və 2021-ci ilin büdcəsinin icrası dövründə səhiyyə sahəsində proqramların maliyyələşdirilməsində meydana çıxan reallıqlar və tibbi yeniliklərin tətbiqi zəruriyyəti kimi məsələlər də nəzərə alınsa, bu, ümumi işimizin xeyrinə olardı. Büdcə layihəsinin müzakirəsi zamanı çox hörmətli Əhliman müəllim onkoloji xəstəliklərlə bağlı proqramın icrasında bu məsələni qeyd etdi. Çox sevindirici haldır ki, buna münasibətdə

hörmətli maliyyə nazirimiz Samir müəllim Şərifov da COVID-19 pandemiyası ilə mübarizə məqsədi ilə nəzərdə tutulmuş vəsaitə qənaət ediləcəyi təqdirdə, eyni zamanda, investisiya fondlarından əlavə vəsait cəlb olunmaqla bu məsələnin həllinin mümkün olduğunu qeyd etdi. Bu baxımdan, irsi qan xəstəliklərinin müalicəsinə günün tələblərinə uyğun səviyyədə vəsaitin ayrılması da, fikrimcə, çox vacib məsələlərdən biridir.

Mən, ümumilikdə, büdcə layihəsini tam dəstəkləyirəm. Hesab edirəm ki, 2021-ci ilin dövlət büdcəsi layihəsi Azərbaycan dövlətinin qarşısında duran prioritet vəzifələrin uğurla həyata keçirilməsinə imkan yaradacaqdır. Bütün həmkarlarımı 2021-ci ilin dövlət büdcəsi layihəsinə səs verməyə çağırıram.

Fürsətdən istifadə edərək, mən dövlət nümayəndələrinin burada olmasından istifadə edərək, millət vəkili missiyamızın yerinə yetirilməsində 2020-ci ildə bizə dəstək olan bütün dövlət qurumlarına öz minnətdarlığımı bildirmək istəyirəm. Əlbəttə, bütün dövlət qurumları bizə yardımçı olur. Xüsusilə bu masadan istifadə edərək mən Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinə, İcbari Tibbi Sığorta, TƏBİB, Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyinə, “Azərişiq”, “Azəriqaz” və digər dövlət qurumlarına öz minnətdarlığımı bildirmək istərdim. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

**Sədrlik edən.** Sağ olun. Elnur Allahverdiyev. Buyurun.

**E.Allahverdiyev.** Təşəkkür edirəm. Hörmətli Sədr, hörmətli hökumət üzvləri, hörmətli həmkarlar! Bu gün çox tarixi anlar yaşayırıq. Yüzillik parlament tariximizdə ilk dəfə qalib dövlətin, öz əzəli torpaqlarını işğaldan azad etmiş dövlətin növbəti il büdcəsini müzakirə edirik. Təbii ki, büdcə maddələri detallarla, ayrı-ayrılıqda incələnib və



bu barədə həm hökumət nümayəndələrinin, həm də Hesablama Palatasının rəyləri var. Məlum səbəblərdən büdcə müzakirəsi bir qədər gecikib. Lakin hesab edirəm ki, bu, hökumətin təqdim etdiyi büdcə layihəsinə kölgə salmamalıdır və biz operativ qaydada bu layihəni müzakirə edib təsdiq etməliyik.

Ümumən, demək olar ki, bütün sahələrdə xərclərdə artım var. Bu, ilk növbədə dövlətin maliyyə ehtiyatlarının möhkəmliyi, iqtisadiyyatın dayanıqlılığının göstəricisidir. Məni müharibədən çıxmış dövlətin vətəndaşı kimi ilk növbədə müdafiə və təhlükəsizlik xərcləri maraqlandırır. Bu istiqamətdə də büdcədə ötən ilə nisbətən kifayət qədər artımın olması hamı kimi məni də qalib dövlətin vətəndaşı olaraq çox sevindirir. Ümumiyyətlə, bizim hərbi büdcəmizdə artım və düşmən Ermənistanın müdafiə xərclərini bir neçə dəfə üstələməsi tendensiyası hər il müşahidə olunur. Döyüş meydanında həm müasir hərbi texnika, həm də maddi-texniki baxımdan üstünlüyümüz bunun əyani göstəricisi oldu. Tarix də sübut edib və müasir reallıq da bunu göstərir ki, müdafiə, təhlükəsizlik, güclü ordu hər bir dövlətin dünya ölkələri arasında söz sahibi olmasının və özünü sübutun çox mühüm faktordur.

Çox sevindirici haldır ki, büdcədə işğaldan azad olmuş yaşayış məntəqələrimizdə lazımi infrastrukturun bərpasına əhəmiyyətli miqdarda vəsait ayrılıb. Biz dövlət kapitalı ilə yanaşı, özəl sektorun da bu yöndə edəcəyi yatırımlara nəzər salsaq, gələn il Qarabağımızda böyük quruculuğun başlanğıc ili olacaq. Bu proses, təbii, təbliğatı baxımından çox mühüm faktordur. Bütün dünyaya və xüsusilə Ermənistanı nümayiş etdirəcək ki, onlar 30 il ərzində bu torpaqları viran qoyublar, biz isə qısa müddətdə dirçəldib, həyata gətiririk.

Ümumi olaraq, bir daha qeyd edim ki, sosialyönümlü xərclərimizdə də artım var. Təhsil və elmə ayrılmış xərclərdə də artım var. Kənd təsərrüfatına ötən ildən daha çox vəsait ayrılıb. Yeri gəlmişkən, işğaldan azad olunmuş torpaqlar bizim ən məhsuldar torpaqlarımızdandır. Bu baxımdan, müzakirə və təsdiq edəcəyimiz büdcənin icrası zamanı hər hansı bir korrektələrin olması da mümkündür.

Hörmətli həmkarlar, cənab Prezidentin rəhbərliyi altında həm bütün dünyanın iqtisadiyyatı, həm də ələlxüsus Azərbaycan üçün mürəkkəb və məsuliyyətli il olan 2020-ci ilin uğurla başa çatması, eyni zamanda, qarşıdan gələn ilə doğru, pozitiv və ümidverici proqnozla addımlamağımız bizim üçün tarixi uğurdur. Ötən ilin fevral-mart aylarından etibarən dünya iqtisadiyyatı staqnasiya şəraitində idi, iqtisadi fəaliyyət, demək olar ki, dayanıb. Bu mənərə həm dövlətlərin daxilindəki vəziyyətə, həm də dövlətlərarası iqtisadi münasibətlərə təsirini göstərir. İqtisadi itkilərlə yanaşı, sosial sahənin ehtiyacları istiqamətində xərclər artıb və bu il biz gördük ki, hətta dünyanın aparıcı iqtisadiyyatlarına malik olan ölkələr bu yükü çəkə bilmirlər. Eyni çətinliklərlə biz də qarşılaşdıq. Bu barədə uzun-uzadı danışmağa ehtiyac yoxdur. Ancaq 2020-ci il bizim üçün həm də müharibə ili oldu. Müharibə külli miqdarda xərcdir. Müharibənin hər günü bizim üçün unudulmaz yara olan insan itkisi ilə yanaşı, həm də maddi itkilər deməkdir. Belə bir reallıqda həm mart ayından bu yana pandemiyanın zərbələrinə, həm də müharibə xərclərinə sinə gərib qalib çıxmaq, həqiqətən də, bizim bir dövlət və xalq olaraq böyük qələbəmizdir. Əminliklə deyə bilərik ki, bu qələbə ruhlu, vətənpərvərlik dolu atmosferdə başa çatdırdığımız il qarşıdakı 2021-ci il üçün optimist gözləntilərə köklənməyimiz üçün çox vacib amil

olacaq. Dünyanın heç də bütün xalqlarının və ya dövlətlərinin təqvimində...

**Sədrlik edən.** Sağ olun. Malik Həsənov. Buyurun, Malik müəllim.

**M.Həsənov.** Təşəkkür edirəm. Hörmətli Sədr, hörmətli həmkarlar, hörmətli hökumət üzvləri. Artıq başa çatmaqda olan 2020-ci il kifayət qədər gərgin keçdi. Bu gərginlik COVID-19 pandemiyasının dünyada və ölkəmizdə yayılması və 30 ilə yaxın bir müddət ərzində işğal altında olan torpaqlarımızın azad edilməsi ilə nəticələnən Vətən Müharibəsi ilə əlaqədar oldu. Pandemiya ilə mübarizə hələ başa çatmasa da, şükürlər olsun ki, Vətən Müharibəsində zəfər qazandıq. Təbii ki, başa çatmaqda olan ilin, nəinki ilin, hətta tariximizin ən mühüm hadisəsi Vətən Müharibəsindəki qələbəmizdir. Lakin həm pandemiya, həm də Vətən Müharibəsi cari ilin büdcəsi üzərinə keçən il büdcə zərfinin qəbulu zamanı obyektiv səbəblərdən planlaşdırma bilmədiyimiz əlavə, gözlənilməz xərclər, yüklənmələr meydana çıxardı. Pandemiyanın yayılması ilə bağlı bir sıra məhdudiyyətlərin tətbiqi dünya iqtisadiyyatında, eləcə də milli iqtisadiyyatda hiss olunacaq qədər kiçilmələrə səbəb olmuşdur. Lakin möhtərəm cənab Prezidentimizin müdrik siyasəti nəticəsində formalaşmış dayanıqlı iqtisadi sistem bütün bu əlavə maliyyə yüklərinin öhdəsindən gəlməyə imkan verdi. Dövlətimiz tərəfindən pandemiya səbəbindən iqtisadiyyatımıza dəyən ziyanın minimum həddə saxlanılması, vətəndaşlarımızın sosial müdafiəsinin təmini və sahibkarlığın qorunması istiqamətində mühüm addımlar atıldı.

Bu gün müzakirə etdiyimiz 2021-ci ilin dövlət büdcəsi həssas tarixi dönəmə təsadüf edir. Belə ki, qarşıdakı büdcə ilində də ölkəmizin qarşısında iki mühüm vəzifə durmaq-

dadır. Bunlardan birincisi, pandemiya qarşı səmərəli mübarizə üsullarının tətbiqinə nail olmaq yolu ilə insanların sağlamlıqlarının mühafizəsi və virus səbəbli insan tələfatının qarşısının alınmasına nail olmaq, ikincisi isə işğaldan azad olunan torpaqlarımıza qayıdışı təmin etmək üçün erməni vandalları tərəfindən dağıdılıb viran edilmiş infrastrukturunu bərpa etməkdir. Sadaladığım hər iki vəzifə növbəti ilin dövlət büdcəsi üzərinə xeyli maliyyə yükü qoyacaqdır.

Onu da nəzərə almalıyıq ki, müharibə bitsə də, qələbəmiz təmin olunsada, pandemiya ilə bağlı vəziyyət bütün dünyada olduğu kimi, ölkəmizdə də qeyri-müəyyəndir. Hələ ki, ən azından qarşıdakı ilin ilk ayını karantin şəraitində yaşayacağıq və karantin rejiminin hansı müddətə davam edəcəyi bəlli deyildir. Bu da büdcə üzərinə təzyiqləri artıracaq. İqtisadi fəallığın, əhalinin pul gəlirlərinin, sahibkarların qazanlarının, ticarət dövriyyəsi və əmtəə mübadiləsinin azalması səbəbindən proqnozlaşdırılan büdcə gəlirlərinin icrasında müəyyən ciddi problemlərin meydana çıxma biləcəyi gözləniləndir. Doğrudur, ölkəmizin, ümumilikdə, iqtisadiyyatı dayanıqlıdır və kifayət qədər maliyyə resurslarımız vardır ki, istənilən fors-major hallardan çıxma bilək. Eyni zamanda, belə bir gərgin, gözlənilməz və olduqca iri maliyyə xərcləri və itkiləri ilə başa vurduğumuz büdcə ilindən sonra büdcədə böyük artımın nəzərdə tutulması iqtisadiyyatımızın gücünün və dayanıqlığının təzahürüdür. Eyni zamanda, müharibədən çıxan və dəhşətli bəla kimi, bütün dünyanı bürüyən pandemiya ilə mübarizə aparan bir dövlət üçün bu, böyük bir nailiyyətdir, deyərdim ki, dünyada bunu bacara biləcək çox az sayda dövlətlər vardır.

2021-ci ildə hökumət 28 milyard 543 milyon manat

xərcləməyi planlaşdırır ki, bunun da 2,2 milyard manatı işğaldan azad olunmuş ərazilərimizin bərpa və yenidən qurulmasına sərf olunacaq. Fikrimcə, burada, yəni büdcə xərclərinin proqnozlaşdırılan strukturunda yenə pandemiya ilə bağlı vəziyyəti nəzərə almalı, əvvəlcədən əlavə maliyyə resurslarının ayrılmasını nəzərdə tutmalıyıq. Çünki pandemiya ilə bağlı vəziyyət cari ilin əvvəlləri və ortası ilə müqayisədə pisləşir, artan dinamika ilə inkişaf edir ki, bu da yeni məhdudiyyətləri və önləyici mübarizə tədbirlərini vacib edir, özlüyündə, təbii olaraq, xərclərimizi artıracaq, məhdudiyyətlər səbəbli iqtisadiyyatın kiçilməsi və proqnozlaşdırılan gəlirlərin əldə oluna bilməməsi kontekstində büdcəyə əlavə təzyiqlərin meydana çıxmasına səbəb olacaqdır.

Layihədən görünən odur ki, dövlət büdcəsi gəlirlərinin 1 milyard manatdan çox artımı qeyri-vergi mənbələri hesabına təmin ediləcək. Buna görə də növbəti büdcə ilində təbii iqtisadi resurslardan, xüsusən də işğaldan azad olunan ərazilərimizdə mövcud olan resurs potensialından səmərəli, düzgün istifadə etməliyik.

Məndə olan statistik rəqəmlərə əsasən işğaldan azad olunmuş ərazilərdə təxminən 100 min hektar civarında yeni əkin sahələri, 100 meqavat həcmində isə əlavə enerji gücü, mineral ehtiyatlar əldə etmişik ki, bu resurslardan istifadə etməklə büdcə ehtiyaclarımızı bir qədər ödəyə bilərik. Eyni zamanda, bununla...

**Sədrlik edən.** Çox sağ olun, Malik müəllim. Məlahət İbrahimqızı. Buyurun, Məlahət xanım.

**M.İbrahimqızı.** Çox sağ olun, xanım Sədr. Möhtərəm hökumət üzvləri, hörmətli həmkarlar. Məndən öncə çıxış edən həmkarlarımla o gözəl sözlərinə mən də qoşuluram. Həqiqətən də, 2021-ci ilin büdcəsi zəfər büdcəsidir və bu

zəfər büdcəsinin belə mükəmməl səviyyədə hazırlanmasına görə müzəffər Ali Baş Komandanımıza, möhtərəm Prezident cənab İlham Əliyevə və onun rəhbərlik etdiyi hökumət üzvlərinə təşəkkür edirəm.

Əziz həmkarlarım, hörmətli hökumət üzvləri. Hər birimiz dünyada müharibə yaşamış ölkələrin tarixini bilirik. Biz Almaniyanın, Yaponiyanın, qurtuluş savaşı yaşamış Türkiyənin müharibədən sonrakı quruculuq illərinin tarixini çox gözəl bilirik. Almaniya kimi bu gün dünyanın iqtisadi cəhətdən ən güclü 4 ölkəsindən birində müharibədən sonra 10 il hər bir vətəndaşı işlədiyi yerdən asılı olmayaraq, ancaq minimum, ən zəruri ehtiyacını ödəyən əmək haqqı ilə təmin olunub. Eləcə də Yaponiyada belə olubdur. Türkiyədə də Çanaqqala qurtuluş savaşından sonra bütün türk xalqı heç bir fərq olmadan, ancaq dövlətin güclənməsi naminə çalışıb. Yəni biz, həqiqətən, 2020-ci ildə hər şey Qarabağ, hər şey milli ordumuz, hər şey zəfər naminə deyərək, həmrəy, bir olmuşduq, dəmir yumruq olmuşduq. 2021-ci ildə də bütün dünyanın gözü Azərbaycandadır, hər birimiz möhtərəm Prezidentimizin sözləri ilə desək, “dünyanın ən dilbər guşəsi olacaq Qarabağın quruculuğu naminə” yenə də bir yerdə olmalıyıq. Nəzərə alsaq ki, həqiqətən də, 2021-ci ilin büdcə paketində bütün istiqamətlərdə vəsaitlər nəzərəçarpacaq dərəcədə artırılıbdır, biz buna görə də hökumət üzvlərinə, sözsüz, başda möhtərəm Prezidentimizə təşəkkür etməliyik.

Əslində, biz 2020-ci ilin büdcəsini də yüksək dəyərləndirməliyik. Çünki 2019-cu ildə biz 2020-ci ilin büdcəsini müzakirə edərkən heç kəs bilmirdi ki, dünyanı koronavirus kimi global pandemiya təhlükəsi bürüyəcək. Heç kəs bilmirdi ki, 2020-ci ildə Vətən Müharibəsinə başlayacağıq. Sözsüz ki, möhtərəm Prezidentimiz bunu bildirdi, biz

bilmirdik. Bu mənada biz bu gün iqtisadiyyatımızın nə qədər güclü olduğunu şahidiyik. Biz bu mənada müdrik Prezidentimizin xalqına, millətinə, dövlətinə, həqiqi mənada, nə qədər dəyərli xidməti olduğunu şahidi oluruq.

Biz bu gün hər birimiz elə problemlər qaldırırıq ki, o problemləri, hesab edirəm, millət vəkili kimi səlahiyyətlərimiz daxilində, adi protokol qaydasında da həll edə bilərik. Qarşıdakı 2021-ci ildə bizim ən əsas prioritetimiz Qarabağın quruculuğunun qısa bir müddətdə, yüksək səviyyədə tamam başa çatmasına, hərbi xərclərimizin artırılmasına yönəlməlidir. Bu, bizim müzakirə etdiyimiz məsələlər onsuz da büdcə paketində öz əksini tapıbdir. Çünki düşmən faşist ideologiyasından əl çəkməyincə, – düzdür, biz Ermənistan ordusunu darmadağın etmişik, – bizim ordumuz yenə də dünyanın 50-ci yox, 30-cu, 10-cu ən güclü ordularının sırasında olmalıdır.

Biz sosial xərclərin, sosial müdafiənin artırılmasına diqqət yetirməliyik. Çünki bu şərəfi, bu zəfəri bizə yaşadan, qanları ilə zəfər yazan şəhidlərimiz, şəhid ailələrimiz, qazilərimizdir. Hələ də bu gün səngərdə olan əsgərlərimizdir, onların ailələridir. Biz koronavirus pandemiya-sından az qala müflisləşmə səviyyəsinə gələn kiçik və orta sahibkarlığın dirçəlməsi naminə 2021-ci ildə büdcəmizdə daha çox şeylər görmək istərdik.

Mən bir daha bu fürsətdən istifadə edib, hörmətli hökumət üzvlərinə təşəkkür edirəm. Əminəm, 2021-ci ildə, – necə ki, 2009-cu ildə dünyanı bürüyən qlobal maliyyə böhranı zamanı bütün dünya ölkələrində, Avropanın ən inkişaf etmiş ölkələrində, hətta Amerikada kəmərsıxma əməliyyatları aparılırdı, – artıq kadrlar, müəyyən lazımsız sahələr var, onlar ixtisar olunmalıdır. Biz Qarabağ quruculuğunu yüksək səviyyədə yerinə yetir-

məyimiz naminə hər bir qəpiyə qənaət etməli, bu məsələlərə də diqqət yetirməliyik. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm, çox sağ olun.

**Sədrlik edən.** Sağ olun, Mələhət xanım. Sevinc Hüseynova. Sevinc xanım, buyurun.

**S.Hüseynova.** Təşəkkür edirəm. Hörmətli Sədr, hökumət üzvləri, həmkarlar və mətbuat nümayəndələri! Mən də həmkarlarımın fikirlərini bölüşürəm. Doğrudan da, müzakirəmizə təqdim olunan büdcə zərfi müstəqil Azərbaycanımızın tarixində ilk qələbə büdcəsi olaraq Avrasiya məkanında ən uzunmüddətli münaqişənin, Vətən Müharibəsinin zəfərlə başa çatması ilə yaranmış reallıqlardan irəli gələn çağırışlara tam cavab verir. Layihə xərclərində ən ümdə prioritet istiqamət kimi işğaldan azad olunan ərazilərimizdə genişmiqyaslı bərpa və yenidənqurma işlərinin görülməsinə 2,2 milyard manat məqsədli vəsait və ordumuzun maddi-texniki təminatını dəstəkləyən tədbirlərə əvvəlki illə müqayisədə 25 faiz artım müəyyən olunub. Eyni zamanda, pandemiyanın ölkəmizdə yaratdığı çağırışlar, o cümlədən mübarizə tədbirlərinin davamlı olaraq dəstəklənməsi və peyvəndlərin alınması nəzərdə tutulur.

Qeyd olunanlarla yanaşı, büdcə ənənəyə sadıq olaraq sosialyönlüdür, sosial müdafiə və sosial təminat xərcləri isə 14,1 faiz artırılır. Əhalinin həssas qrupundan olan şəxslərin maddi təminatının yaxşılaşdırılmasına yönəlmiş tədbirlərin, investisiya layihələrinin və yenilik olaraq təhsil, ekologiya və kənd təsərrüfatı sahəsində pilot layihələrin keçirilməsi də nəzərdə tutulmuşdur. Təbii ki, bu işlərin görülməsi, təhlillərin aparılması və sistemləşdirilməsi böyük peşəkarlıq və zəhmət tələb edir. Buna görə əməyi olan hər kəsə təşəkkürümü bildirirəm və sözsüz ki, layihəyə böyük məmnuniyyətlə səs verəcəyəm.



Bununla yanaşı, hökumət üzvlərinin iştirakından istifadə edərək və təmsil etdiyim Gədəbəy rayonunun strateji mövqeyini, Ermənistanla 123 kilometr sərhədinin olmasını nəzərə alaraq, əhalini narahat edən yalnız bir məsələni diqqətinizə çatdırmaq istərdim. Bu, yaşayış məntəqələrinin qazla təmin edilməsi ilə bağlı olan məsələdir. Bununla bağlı mən burada bir neçə dəfə çıxış etmişəm və aidiyyəti qurumlara müraciətlərim olub.

Rayon dağlıq ərazidə yerləşir, iqlimi sərtidir. Bəzən rayonumuzu Azərbaycanın Sibiri də adlandırırlar. İlin 7 ayı istilikdən istifadə olunur. Son illər ərzində bu sahədə böyük işlər görülmüşdür. Qaz təchizatı 30 faizdən 68 faizə qədər artırılmışdır. Ölkə Prezidentinin diqqəti və qayğısı nəticəsində sərhəd kəndlərinin, birbaşa təmas xəttində olan kəndlərin əhalisi təbii qazla təmin edilmişdir. Buna görə öz adımdan və əhalimizin adından möhtərəm Prezidentimizə dərin minnətdarlığımı bildirirəm.

Lakin rayonun 30-dan artıq kəndində qaz təchizatı işləri aparılmayıb. Elə kəndlər var ki, bir hissəsi təmin edilib, məsələn, Dəyirmandaq, Kiçik Qaramurad. Bəzilərinin isə dairədə bir kənd təchiz olunmayaraq qalıb, ətrafındakı kəndlər təchiz edilib. Məsələn, Qoşabulaq, Əlinağılar kəndini göstərmək olar. Hökumətdən bu məsələnin həllinə və bu işlərin sürətləndirilməsinə dəstək vermələrini xahiş edirəm. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

**Sədrlik edən.** Çox sağ olun, Sevinc xanım. Qüdrət Həsənquliyev. Buyurun, Qüdrət müəllim.

**Q.Həsənquliyev.** Çox sağ olun. Hörmətli Sahibə xanım, hörmətli qonaqlar, həmkarlar. Mən ilk öncə Vətən Müharibəsində qələbə münasibəti ilə hökumət üzvlərini təbrik etmək istəyirəm və hesab edirəm ki, bundan sonra hökuməti tənqid etmək ədalətli olmaz. Amma bir neçə

təkliflər irəli sürəcəyəm.

İlk öncə onu qeyd etmək istəyirəm ki, bu qələbəni bizə qazandıran bizim şəhidlərimiz, sağlamlığını itirən bugünkü əlillərimizdir. Ona görə də onlara münasibətdə biz ədalətli davranmalıyıq və onlar üçün nəzərdə tutulan o müavinətlər ən azı 3 dəfə artırılmalıdır ki, onların ailələri maddi sıxıntı içərisində yaşamasınlar. Soruşulacaq ki, bunun üçün vəsaiti haradan alacaq? Bu vəsait, hesab edirəm ki, bizdə var. Bu məqsədlə də ölkədə böyük özəlləşmə həyata keçirib, büdcəyə xeyli, milyardla vəsait cəlb etmək mümkündür.

Bizim hazırkı vəziyyətimizin təhlili onu göstərir ki, iri dövlət müəssisələri gəlirlə işləmirlər, bəzi hallarda hətta zərərlə işləyirlər. Bunların heç biri öz vəsaitləri hesabına heç bir layihə həyata keçirmirlər. Yalnız dövlət zəmanəti ilə xaricdən borclar götürürlər və həmin vəsaitlər hesabına hansı isə layihələri həyata keçirirlər. Ona görə də əvvəllər də söyləmişəm ki, bu cür borc müqavilələri mütləq Milli Məclis tərəfindən təsdiq olunmalıdır. Ona görə ki, həmin vəsaitləri biz sonradan büdcədən qaytarmaq zorunda qalıyıq. Məsələn üçün, səhiyyə müəssisələri özəlləşdirilməlidir, biz icbari tibbi sığortaya keçirik. O TƏBİB adlandırılan qurum özünü doğrultmadı, xalqın nifrətini qazanıb və Səhiyyə Nazirliyinin səlahiyyətləri özünə qaytarılmalıdır, həmin qurum da ləğv olunmalıdır.

Bundan başqa, bu qapalı səhmdar cəmiyyətlər var, əgər onlar özəlləşdirməyə çıxarılmırsa, heç olmasa, 51 faiz nəzarət paketi hökumətdə saxlanılsın, 49 faiz satışa çıxarılsın. Elə bunun hesabına biz milyardlarla vəsaitlər cəlb edə bilərik, dövlət vəsait cəlb edə bilər, həm də ölkəyə böyük pullar gələr.

Bu il büdcədən Qarabağın bərpasına 2,2 milyard dollar

vəsait ayrılır. Bu, çox kiçik bir vəsaitdir. Mən hesab edirəm, hər il biz bu qədər vəsait ayırısaq, bizə on illər lazımdır ki, orada, işğaldan azad olunmuş ərazilərdə normal yaşayışı bərpa edək. Ona görə də biz yardım üçün beynəlxalq birliyə və BMT-yə müraciət etməliyik. Əgər BMT bundan imtina etsə, biz onları məhkəməyə verməliyik. Düzdür, vaxtı ilə Haiti BMT-ni məhkəməyə vermişdi. Onun Amerika Birləşmiş Ştatlarındakı sülhməramlıları xolera xəstəliyini yaymışdı və bir milyon insan yoluxmuş, 10 min insan ölmüşdü. Amma BMT özünün 1946-cı ildə qəbul olunmuş immunitet hüququndan istifadə etdi və bu, məhkəmə predmetinə çevrilmədi. Amma dünya bu problemi bildi. Hesab edirəm ki, biz BMT-yə müraciət etdiyimiz təqdirdə, onlar bizə kömək etməyəcəyi halda, biz onları məhkəməyə verməliyik. Ona görə ki, BMT Təhlükəsizlik Şurasının səhlənkarlığı nəticəsində bizim torpaqlar işğal olunub və 1 milyon insan qaçqın həyatı yaşayıb. Yenə də onların məsuliyyətsiz yanaşması nəticəsində bizim işğal olunmuş ərazilər vəhşicəsinə darmadağın edilib. Ona görə də bu barədə, hesab edirəm ki, hökumət ciddi şəkildə düşünməlidir.

Bundan başqa, yeri gəlmişkən, qeyd edirəm ki, hazırda işğal olunmuş ərazilərdə bizim güc strukturlarının – Dövlət Təhlükəsizliyi Xidmətinin, Daxili İşlər Nazirliyinin, Fövqəladə Hallar Nazirliyinin, Müdafiə Nazirliyinin nümayəndələri xidmət keçirlər. Orada normal yaşayış standartları olmadığına görə, hesab edirəm ki, ən azından, orada onların əmək haqları iki dəfə artırılmalıdır. Bundan başqa, Qarabağın bərpası üçün mütləq oraya dəmir yolu çəkilməlidir. Yəni tikinti materiallarını oraya yük avtomobilləri ilə daşımaq mümkün deyil. Amma bizə bəlli deyil ki, misal üçün, dövlət dəmir yoluna nə qədər pul ayırır.

Hörmətli Sahibə xanım, hörmətli qonaqlar. Hesablama Palatası hər il deyir, yazır, biz bu məsələni qaldırırıq ki, “Büdcə sistemi haqqında” Qanunun 12.1.8-ci maddəsinə görə bizə dövlət investisiya proqramının layihəsi təqdim olunmalıdır. Biz görməliyik ki, hansı layihələrə nə qədər pul ayrılır. Amma bu, bizə təqdim olunmur, səbəbini bilmirəm ki, hökumət niyə bunu etmir. Hər il Hesablama Palatası hökumətə təqdim edir ki, beynəlxalq standartlara cavab verən maliyyə idarəçiliyi, şəffaflığın, hesabatlılığın artırılması üçün hansı işləri görmək lazımdır. Yəni yenə də hökumət bizə hesabat vermir ki, bu təkliflər öyənilmir, öyrənilirsə, ona münasibət nədən ibarətdir, qəbul olunmursa, niyə qəbul olunmur. Ona görə hesab edirəm ki, növbəti büdcələrdə də və büdcə hesabatlarında...

**Sədrlik edən.** Sağ olun, Qüdrət müəllim.

Hörmətli həmkarlar, Baş nazirin müavini hörmətli Əli müəllim Əhmədov indi bizimlədir. Əli müəllim, Sizi salamlayırıq.

Növbəti çıxış edən Kamilə Əliyeva. Kamilə xanım, bu-yurun.

**K.Əliyeva.** Təşəkkür edirəm. Hörmətli Sədr, hörmətli hökumət üzvləri, dəyərli həmkarlar. Artıq iki gündür ki, biz ölkənin ən ali iqtisadi-maliyyə sənədi olan dövlət büdcəsini müzakirə edirik. 2021-ci ilin büdcəsi də çox peşəkarlıqla, yəni ölkəmizdə və dünyada yaşananlar, reallıqlar nəzərə alınmaqla, mükəmməl şəkildə hazırlanıb. Büdcə layihəsi dinamik sıçrayış və inkişaf yolunda inamla, qətiyyətlə addımlayan Azərbaycanın, Azərbaycan xalqının maraq və istəklərinə tam cavab verir.

Hər il olduğu kimi, bu il də 2021-ci ilin büdcəsi həm sosial, həm də investisiyayönlüdür. Bu da ölkədə həyata keçirilən sosial-iqtisadi inkişaf strategiyasının,

islahatlar prosesinin mahiyyətinə, ruhuna tam uyğundur. Ölkə gəlirləri cari illə müqayisədə 5,4 faiz artmış, ölkəmizin iqtisadi inkişaf strategiyasının həyata keçirilməsinə, hərbi, səhiyyə, elm sahəsində inkişafı üçün kifayət qədər vəsait ayrılmışdır. Bütçənin 10 faizdən çox vəsaiti təhsil sahəsinə ayrılıb, bu da ölkə rəhbərliyinin təhsil sahəsinə diqqətinin göstəricisidir.

İşğaldan azad edilmiş ərazilərimiz, meşə, su və torpaq resursları aqrar sahə, emal sənayesi və turizmin inkişafı üçün böyük imkanlara malikdir. Bu ərazilər işğaldan əvvəl Azərbaycanda istehsal edilən kənd təsərrüfatı məhsullarının 35–40 faizə qədərini təmin edirdi. Təkcə Qarabağ ərazisində 250 min hektardan çox məhsuldar torpaqlarımız var. Eyni zamanda, burada üzümçülük, pambıqçılıq, baramaçılıq, meyvə-tərəvəz, bostançılıq və ən əsası heyvandarlığın inkişafı üçün böyük potensial var. Hazırda ölkəmizdə özünü təmin etmə səviyyəsi ət və ət məhsulları üzrə 82,5 faiz, süd və süd məhsulları üzrə 86,2 faizdir. Bu təsərrüfat sahələrini inkişaf etdirsək, bu məhsullarla özümüzü 100 faiz təmin edə bilərik. Bununla da idxalın qarşısı alınar. Ölkədən valyuta axınının qarşısı alınar, eləcə də ixrac imkanları da yaranar. Bu səbəbdən mən də deputat həmkarlarımızın fikirləri ilə razıyam ki, işğaldan azad edilmiş rayonlara maliyyə vəsaiti artırılmalıdır.

Hökumətin hesabatında 2021-ci ildə yaşa görə pensiyanın 370 manata, əlilliyə görə pensiyanın 337 manata çatdırılması nəzərdə tutulmuşdur. Hesab edirəm ki, bunlar çox önəmli məqamlardır. Bunlar Azərbaycan xalqının sosial-iqtisadi vəziyyətinin, sosial rifah halının yaxşılaşdırılması istiqamətində atılan növbəti addımlardır. Bunlar Azərbaycanın həm də sosial rifah dövlətinə çevrilməsi yolunda ən mühüm addımlarından birini təşkil edəcək.

Çünkü ölkə rəhbərinin əsas hədəfərindən biri də məhz Azərbaycanın sosial rifah dövlətinə çevrilməsidir.

Mən Balakən və Zaqatala rayon seçicilərini təmsil edirəm. Bildiyiniz kimi, hər iki rayon, əsasən, kənd təsərrüfatı məhsullarının becərilməsi ilə məşğul olur. Ona görə də bu rayonların suvarma suyuna daha böyük ehtiyacları olur. Balakən rayon ərazisindən axan və Alazan çayına tökülən Katex çayının suyunun suvarmaya yönəldilməsi üçün su anbarlarının tikilməsinə böyük ehtiyac var. Balakən rayonunun İtitala kəndinin Katexçay çayının sel və daşqın sularından mühafizəsi məqsədi ilə beton mühafizə divarının tikintisi zəruriliyi yaranıb. Bu məsələ ilə əlaqədar Nazirlər Kabinetinə, İqtisadiyyat Nazirliyinə, Meliorasiya və Su Təsərrüfatı Açıq Səhmdar Cəmiyyətinə müraciətlər olunub. Məsələ araşdırılıb, müvafiq qurumların mütəxəssisləri tərəfindən baxış keçirilib və müvafiq vəsait ayrılacağı təqdirdə məsələnin öz müsbət həllini tapacağı bildirilib. Mən müvafiq qurumlardan, xüsusilə də hörmətli Samir müəllimdən xahiş edərdim ki, bu məsələnin də həlli üçün müəyyən bir vəsaitin ayrılmasına yardımçı olsun.

Zaqatala rayonunun Uzuntala kənd sakinləri tərəfindən ünvanlanmış müraciətlə əlaqədar Azərbaycan Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyinə müraciətimiz olub. Katex–Uzuntala–Beretbinə avtomobil yolunda əsaslı təmir işlərinin aparılmasına da ciddi ehtiyac duyulur. Ümumilikdə, digər bölgələrdə olduğu kimi, Zaqatalada da gənc ailələr üçün yeni salınmış yaşayış massivlərinin qaz, uşaq bağçası və internet problemləri mövcuddur. Ümidvaram ki, bu məsələlər də hökumət üzvləri tərəfindən nəzərə alınacaqdır. Ümumilikdə, büdcə layihəsini dəstəkləyirəm və ona müsbət səs verəcəyəm. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

**Sədrlik edən.** Sağ olun, Kamilə xanım. Səttar Möhbəliyev. Buyurun, Səttar müəllim.

**S.Möhbəliyev.** Hörmətli xanım Sədr, hörmətli hökumət üzvləri, əziz deputatlar, xanımlar və cənablar! 2021-ci ilin dövlət büdcəsinin dünən parlamentdə müzakirəsi zamanı hörmətli nazirlərimiz ətraflı məlumat verdilər. Mən vaxtın qısa olmağını nəzərə alaraq, – komitə iclasında da geniş, 10 dəqiqə çıxış etmişəm, öz fikirlərimi bildirmişəm, – düşünürəm ki, burada sizin vaxtınızı çox almayacağam.

Məni düşündürən bir məsələ ondan ibarətdir ki, 2020-ci il Azərbaycan xalqının qəlbinə qızıl hərflərlə əks olunub. Yəni şanlı Azərbaycan Ordusu ölkə Prezidenti, Ali Baş Komandan İlham Əliyev cənablarının rəhbərliyi altında erməni ordusunu qısa bir müddət ərzində darmadağın etdi və onların keçilməz istehkamlarını alt-üst edərək 30 il işğal altında olan torpaqlarımızı azad etdi. Yəni bu, Azərbaycan Ordusunun, əsgər və zabitlərimizin qanı, canı bahasına başa gəldi. Mən onların, şəhid olanların ruhu qarşısında baş əyirəm. Yaralı hərbcilərimizə ulu Tanrıdan tez sağalıb ailələrinə qayıtmağı arzulayıram.

Mənim əsas fikrim ondan ibarətdir ki, 2021-ci ildə milli təhlükəsizlik və hərbi xərclərə 4 milyard 585 milyon manat vəsait ayrılmışdır. Bu, 2020-ci ilin büdcəsinin 20,5 faizini təşkil edir. Yəni düşünürəm ki, böyük bir rəqəmdir. Ancaq müharibənin vurduğu ziyanları, orduda, müharibə aparən ölkədə, həm bizim texnikada itkilər olub və yeni texnikalarla təmin olunma, işğal altından azad olunmuş ərazilərdə həm Sərhəd Qoşunlarının, həm hərbi hissələrin məskunlaşdırılması, kazarmalarla təmin olunması, həm də hərbi şəhərciklərin salınması üçün külli miqdarda vəsait lazım olacaq. Əgər imkan olarsa, mən maliyyə nazirindən, iqtisadiyyat nazirindən xahiş edərdim ki, yəni imkan

daxilində bu vəsaiti artırmaq olarsa, artırılınsın. Nəyə görə mən bunu deyirəm? Bilirsiniz ki, Azərbaycan Ordusunda çoxlu sayda ehtiyata buraxılan zabitlər, gizirlər var, onlar mənzil növbəsinə dayanıblar və bunların bir çoxu hələ də mənzillə təmin olunmayıb. 2021-ci ilin büdcəsində bu zabitlərin, gizirlərin mənzil-məişət şəraitinin yaxşılaşdırılması üçün 32,5 milyon manat vəsait ayrılıbdır. Mən düşünürəm ki, bu vəsait o qədər də çox deyil, çünki yüzlərlə, minlərlə bizim zabitlərimiz təqaüdə çıxıb və mənzil növbəsini gözləyirlər. Həm də hərbiçilərin kirayədə qalması üçün 82,5 milyon manat vəsait ayrılıb. Mən düşünürəm ki, gələcəkdə zabitlərin kirayədə qalmaması üçün o vəsaitə müvəqqəti evlər tikilməlidir və zabit heyətinin istifadəsinə verilməlidir. Yəni onlar o hərbi hissələrdən gedəndən sonra digər hərbiçilərimiz orada yaşaya bilərlər.

Hərbi xərclərimizin artırılmasının ikinci bir tərəfi ondan ibarətdir ki, bilirsiniz, bizim mənfur, işğalçı qonşularımız sakit duran deyillər, yəni onlar öz mürdar niyyətlərindən əl çəkməyəcəklər, hər dəfə müəyyən maneələr yaradacaqlar. Ona görə də düşünürəm ki, biz ordumuzu hər cəhətdən təmin etməyə çalışacağıq. Əgər nazirliklərdə və büdcədə qənaət əldə olunarsa, yəqin ki, yenidən büdcənin müzakirəsi vaxtında bu vəsaitlərin orduya yönəldilməsi daha məsləhət olardı.

İkinci bir məsələ. İşğaldan azad olmuş torpaqlarımızda qaçqın-köçkün qardaş-bacılarımızı məskunlaşdırmaq üçün büdcədən 2,2 milyard manat vəsait ayrılıb. Yəni bu 2,2 milyard manat, bilirsiniz ki, televiziyalarda görürük, bizim işğal altında olan rayonlarımızın, qəsəbələrimizin, kəndlərimizin daşı daş üstündə qalmayıb. Yəni oraya böyük vəsaitlər tələb olunur. Mən düşünürəm ki, hər şeyi dövlətin üzərinə yükləmək lazım deyil. Yəni Azərbaycanda



fəaliyyət göstərən transmilli şirkətlər, digər iri...

**Sədrlik edən.** Sağ olun, Səttar müəllim. Azay Quliyev. Buyurun, Azay müəllim.

**A.Quliyev.** Təşəkkür edirəm. Hörmətli xanım Sədr, hörmətli həmkarlar, hörmətli hökumət üzvləri! Şübhəsiz ki, 2021-ci ilin dövlət büdcəsi qələbə büdcəsi kimi tarixə düşəcək. Ali Baş Komandanın siyasi iradəsi və qətiyyəti ilə ordumuz torpaqlarımızı işğaldan azad edərək, ərazi bütövlüyümüzü bərpa etdi. Biz hamımız ilk dəfə büdcədə Qarabağ quruculuğu və böyük qayıdışa hazırlıq üçün böyük bir vəsaitin ayrılmasının sevincini yaşayırıq. Bu dəfə müzakirə olunan büdcə həm də onunla xüsusilə yadda qalacaq ki, biz hərbi, müdafiə xərclərimizi kifayət qədər artırırıq. Bunun da, əlbəttə ki, məntiqi izahı var və bu, təqdir olunur. Cənab Prezident də dəfələrlə çıxışında qeyd etdi ki, biz ordu quruculuğuna bundan sonra da diqqət ayıracığıq. Ordumuz, əlbəttə ki, göstərdiyi qəhrəmanlığı bundan sonra da davam etdirməlidir və hər cür təhlükəyə hazır olmalıyıq.

Əziz həmkarlar, büdcə haqqında çox fikirlər səsləndirmək, müxtəlif çeşidli təkliflər vermək olar. Amma mən hesab edirəm ki, bizim əsas təkliflərimiz və prioritet istiqamətimiz bu gün əsgər, zabit və ordu mənsubları, şəhid ailələri, qazilərlə bağlı olmalıdır. Əlbəttə, şəhid ailələrinin və qazilərimizin sosial təminatı cənab Prezidentin birbaşa nəzarətindədir. Bu barədə yəqin ki, biz yaxın günlərdə yeni yanaşmaların da şahidi olacağıq. Bununla bərabər, bu gün əsgər və zabitlərimizin, xüsusilə müddətli xidmətdə olan əsgər və zabitlərimizin bir sıra sosial problemlərini səsləndirməyi vacib hesab edirəm.

Müddətli hərbi qulluqçuların fərdi ehtiyaclarını qarşılamaq üçün verilən aylıq maaşa və ya pul təminatına yeni-

dən baxılması, hesab edirəm, çox aktualdır. Bilirsiniz ki, bu gün əsgərlərimiz üçün bu təminat 16 manat, təbii ki, müharibə bölgəsində bu fərqlidir, yəni baş əsgər üçün 16 manat, adi əsgər üçün 13 manat, çavuş üçün 22 manat nəzərdə tutulur. Əlbəttə, hesab edirəm ki, bu, kifayət qədər azdır. Əgər Maliyyə Nazirliyinin, hökumətin imkanı olarsa, bu məsələyə baxılsın və bu, hesab edirəm ki, dəfələrlə artırılmalıdır.

İkinci vacib məsələ, – bu, cəmiyyətdə də çox müzakirə olunur, – səfərbərlik üzrə hərbi xidmətə çağırılmış və könüllü cəbhəyə getmiş hərbcilərə hər ay üçün verilən birdəfəlik pul müavinəti, 360 manatla bağlıdır. Əlbəttə, bu məsələnin müxtəlif həlli ola bilər. Yaxşı olardı ki, bu vəsait dəfələrlə artırılsın. Çünki bilirsiniz, bizim qəhrəmanlar, doğrudan da, igidlik göstəriblər, ərazilərimizi işğaldan azad ediblər. Onlara biz nə qədər yardım etsək, bu, əlbəttə ki, onların etdiklərinin müqabilini, qarşılığını ödəmir. Ancaq mənəvi baxımdan, hesab edirəm ki, bu məsələyə baxılmalıdır. Ən azı, deyək ki, hazırda işlədiyi yerlərdə müavinət alanlar istisna olmaqla, onların keçmiş iş yerləri üzrə, maaşları saxlanılıb, işləməyən, bizim bu təbəqədən olan hərbi qulluqçularımızın, hesab edirik ki, müavinətinə mütləq baxmalıyıq. Çünki onların bir çoxu kirayədə yaşayır və onlar kirayə pulu ödəməkdə çətinlik çəkirlər.

Bir də mən hörmətli maliyyə nazirindən xahiş etmək istərdim ki, bir məsələyə aydınlıq gətirsin. Müddətdən artıq xidmətdə olan zabit və gizirlərə 128 manatlıq ödəniş nəzərdə tutulur. Bu, ərzaq vəsaitidir və bir çox hərbi qulluqçuların qaldırdıqları məsələyə əsasən deyə bilərik ki, bunların bir qismi ödənilmir. Nazirlər Kabinetinin son qərarına görə ərzaq üçün nəzərdə tutulan bu müavinət 64

manatdan 128 manata qaldırılıb, amma artım nəzərə alınmadan, bu ödəniş həyata keçirilmir. Mənə belə gəlir ki, buna da aydınlıq gətirilməsində fayda var.

Hörmətli həmkarlar, biz, əlbəttə, bilirik ki, bizim 10 minlərlə veteranımız, dediyimiz kimi, şəhid ailəsi və qazilərimiz var. Onlarla xüsusi iş qurulmalıdır. Əlbəttə, cənab Prezidentin təşəbbüsü ilə “YAŞAT” Fondunun yaradılması çox mütərəqqi bir təşəbbüsdür və bu “YAŞAT” Fondu qısa müddətdə xeyli işlər görür. Ancaq mən hesab edirəm ki, bununla yanaşı, bizim bu sahədə ixtisaslaşmış qeyri-hökumət təşkilatları, xüsusən müharibə ilə əlaqədar qeyri-hökumət təşkilatlarının da fəaliyyətini düzgün istiqamətləndirməliyik. Yaxşı olardı ki, qazi və veteran təşkilatlarından ibarət belə bir konfederasiya yaradılsın və bu konfederasiyanın fəaliyyətinə dövlətdən birbaşa yardımlar ayrılınsın, subsidiyalar verilsin ki, məhz bu qurumlar da birbaşa həmin dediyim kateqoriyadan olan insanlarla işləsinlər.

Əlbəttə, vaxt çox azdır. Mən hesab edirəm ki, bizim informasiya sahəsinə də diqqət ayırmalıyıq. Bu baxımdan bəlkə səfirliklərimizin və yaxud diaspora komitəsinin büdcəsinə yenidən baxılsın və mümkün qədər artımlar nəzərdə tutulsun. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

**Sədrlik edən.** Sağ olun. Hicran Hüseynova. Hicran xanım, buyurun.

**H.Hüseynova.** Hörmətli Sədr, hörmətli hökumət nümayəndələri və həmkarlar, media nümayəndələri. Artıq 3 gündür ki, müvafiq dövlət qurumlarının rəhbərləri ilə Milli Məclis komitələrinin birgə onlayn və plenar iclasda çox vacib müzakirələr aparılır. Mən fürsətdən istifadə edib, pandemiya və Vətən Müharibəsi ilə əlaqədar yaranmış mürəkkəb vəziyyətdə qısa bir zamanda büdcə layihəsini

hazırlayan hökumətə, bütün dövlət qurumlarına təşəkkür edirəm. Eyni zamanda, vacib müzakirələrin aparılması üçün yaratdığı şəraitə görə Milli Məclisin rəhbərliyinə, şəxsən spiker Sahibə xanım Qafarovaya təşəkkür edirəm.

Milli Məclisin Ailə, qadın və uşaq məsələləri komitəsinin sədri olaraq komitə sədrləri ilə birgə keçirilən iclasda ailə, qadın və uşaq məsələləri ilə bağlı öz təkliflərimi verdim və bu təkliflərin bir çoxu nəzərə alındı. Eləcə də bəzi suallara aydınlıq gətirildi. Ona görə də mən həmin məsələləri təkrarlamaq istəmirəm.

Hökumətin pandemiya, postmüharibə dövründə görəcəyi işlər 2021-ci il dövlət büdcəsinin layihəsində öz əksini tapmışdır. Gələn il dövlət büdcəsində işğaldan azad edilmiş ərazilərdə bərpa, quruculuq işlərinin aparılması, Vətən Müharibəsi iştirakçılarının, şəhid ailələrinin sosial vəziyyətinin yaxşılaşdırılması nəzərə alınıb. Gözlənilməli kimi, gələn il də dövlət büdcəsi sosialyönlü olacaqdır. Hökumət gələn il sosial sahədə islahatlarla insanların məşğulluğu, o cümlədən də qadın məşğulluğunu da maksimum təmin etmək istiqamətində daha ciddi addımlar atmağı planlaşdırır.

Müzakirələr zamanı region üçün mühüm və çox ciddi layihələrin həyata keçirilməsi haqqında fikirlər söyləndi və həmin regional nəqliyyat, kommunikasiya, logistika layihələri gələcəkdə təkcə Azərbaycan üçün deyil, bütün region üçün yeni imkanlar və perspektivlər yaradacaqdır.

Mən hökumət nümayəndələrinin burada olmasından istifadə edərək, Sumqayıtın millət vəkili kimi bəzi məsələləri də diqqətə çatdırmaq istərdim. Dövlət başçısı tərəfindən bütün şəhər və rayonlarımıza, o cümlədən Sumqayıt şəhərinə də çox xüsusi diqqət göstərilib. Lakin bununla yanaşı, bəzi problemləri səsləndirmək istərdim. Belə

ki, şəhərin 30 faizi istiliklə təmin olunub, qalan 70 faizi isə öz həllini gözləyir. Binaların dam örtükləri 80 faizi təmin olursa da, 20 faizi isə hələ də öz həllini tapmamışdır. Mən demək istəyirəm ki, burada ehtiyacı olan ailələrin sırasında bir çoxu şəhid ailələrinin üzvləridir, o cümlədən Qarabağ müharibəsində əlil olan bizim qəhrəman oğullarımızdır.

Bir də mən bu məsələni bir dəfə də qaldırmışdım, yenedən nəzərinizə çatdırmaq istəyirəm ki, Sumqayıtda insanların sağlamlığının qorunması məqsədi ilə məişət tullantılarının düzgün emal olunması və ekologiyaın mühafizəsi üçün məişət tullantıları zavodunun tikilməsinə çox böyük ehtiyac var. Bütövlükdə, mən də büdcəni əhatəli hazırlanmış sənəd hesab edirəm və ona səs verəcəyəm. Çox sağ olun.

**Sədrlik edən.** Sağ olun, Hicran xanım. Rauf Əliyev, buyurun.

**R.Əliyev.** Çox təşəkkür edirəm. Hörmətli Sahibə xanım, hörmətli hökumət nümayəndələri, hörmətli millət vəkilləri! Mən də mükəmməl hazırlanmış bu büdcəyə səs verəcəyəm, həmkarlarımı da buna dəvət edirəm. Burada mənim həmkarlarım səsləndirdi ki, bu gün çıxışlarımızda əsas məsələ işğaldan azad olunan torpaqların problemləri olmalıdır. Mən bununla tam razıyam, buna əməl eləməyə də hazırım. Amma elə məsələlər var ki, onlar öz həllini tapmalıdır.

Burada plenar iclaslarda həmkarım Soltan Məmmədovla bir neçə məsələ qaldırmışdıq. Xəzər rayonunda qəzalılıq, qeydiyyatsız evlərdə yaşayan insanlar, məişət tullantıları və ən əsas problemlə məsələ olan yeraltı sular ilə bağlı. Mən həm maliyyə nazirinə, həm də iqtisadiyyat nazirinə öz minnətdarlığımı bildirirəm ki, bütün layihələrdə bizə kömək elədilər. Amma bu, dördüncü layihə

öz həllini tapmalıdır. Mən başa düşürəm ki, bu maliyyə yönlü bir layihədir. Çünki 8 qəsəbədən 5-də artıq bu problem var. Bu, elə bir problemdir ki, qaz deyil, su deyil, işıq deyil, bu təbiətdən asılı bir məsələdir. İndi iki gündür, yağış yağır, bütün qəsəbələr dənizə çevrilib, zəngdən oturmaq olmur. Ona görə təklif nədən ibarətdir? Bəlkə hörmətli hökumət üzvlərindən xahiş edək ki, – mən başa düşürəm, maliyyə yönlü layihədir, – ildə bir qəsəbə plana salınsın, bir-bir, yavaş-yavaş, pillə-pillə bu məsələ öz həllini tapsın. Söz verdiyiniz üçün minnətdaram, təşəkkür edirəm.

**Sədrlik edən.** Sağ olun. Aydın Hüseynov. Buyurun, Aydın müəllim.

**A.Hüseynov.** Minnətdaram, hörmətli Sahibə xanım. Hörmətli millət vəkili, çox hörmətli hökumət üzvləri, media nümayəndələri! Bizim bu iki gün ərzində müzakirə etdiyimiz büdcə layihəsini hər birimizin çox ürəklə səsləndirdiyimiz zəfər büdcəsi adlandırdıq. Həm bizə böyük zəfər qələbəsi bəxş etdiyinə görə, həm də uğurlu bir büdcə ilinin bizdə ümid yaradacağını aşladığına görə möhtərəm Prezidentimizə dərin minnətdarlığımı bildirirəm.

Hörmətli Sahibə xanım, Siz çox sağ olun ki, biz komitəmizdə çox geniş müzakirə apardıq, orada hökumət üzvləri, Mərkəzi Bankın sədri və Hesablama Palatasının sədri iştirak etdi. Komitə sədrimiz də çox geniş məlumat verdi. Ona görə orada fikirlərimizi səsləndirdiyimiz üçün mən istəmirəm, o fikirləri bir daha təkrar edəm. Sadəcə olaraq, bir məsələyə diqqət yönəltmək istəyirəm.

Biz büdcə müzakirələri apararkən daha da konkret olmaq, fikirlərimizi hədəfə yönəltməkdən ötrü, mən hesab edirəm, növbəti müzakirələrdə formatı bu tərzdə edək. Biz əvvəlcə büdcə gəlirlərini müzakirə edək, bu, ümu-

milikdə, müzakirə olunur və hökumət üzvləri bizə o büdcənin həm gəlirlərini, həm də xərclərini çox yüksək tərzdə izah edirlər. Sadəcə olaraq, büdcə gəlirlərini biz müzakirə edək və bilək ki, dövlətin gəlirləri bu qədərdir. Sözsüz, onlar əsaslandırırırlar, bizə də deyirlər. Bunu nə üçün deyirəm? Çünki hörmətli millət vəkilləri, – əlbəttə, bunun özü də xoşməramlıdır, xoş istəkdən və eyni zamanda, hökumətə, dövlətə inamdan irəli gəlir ki, – mövcud büdcə gəlirləri daxilində digər istiqamətlərə də xərc istənilir. Əgər bizim büdcəmizin gəlirləri müəyyənləşibse və hər birimiz görürük ki, bizim büdcə gəlirlərimiz 25,4 milyard manatdır. Bundan artıq bizim gəlirimiz yoxdur. Xərcimiz isə 28,5 milyard manatdır. Yəni dövlət 3,1 milyard manat borca gedir. Burada bütün nüanslar nəzərə alınıb. Əgər əlavə hər hansı bir istəyimiz varsa, onda biz konkret olaraq istinad etməliyik ki, büdcənin xərc hissəsində filan paraqraf, filan təsnifat üzrə müəyyənləşmiş xərc azaldılsın, başqa səmtə yönəldilsin.

İndi biz fikrimizi necə səsləndirməliyik? Mən hesab edirəm ki, biz həmişə büdcənin gəlir və xərcini müəyyənləşdiririk və o çərçivədə də fikirlərimizi o səmtə yönəldib konkretləşdirməliyik. Bu, müzakirəni daha səmərəli edir. Digər səsləndirilən fikirlər, əlbəttə, hər biri yerdəki problemlərlə bağlıdır, hər biri bu gün seçicilərin, yaxud ümumən, ölkədə baş verən proseslərin maliyyə təminatı ilə bağlı fikirlərdir. Çox yaxşı olar ki, mart ayında hökumətin təmsilçilərinin iştirakı ilə komitələrdə geniş müzakirələr aparılsın və bu fikirlər o komitələrdə səslənsin. Çünki reallıq bundan ibarətdir ki, bizim səsləndirdiyimiz fikirlərin hər biri ən yaxşı halda, –mən hesab edirəm, elə də olacaq, – 2021-ci ilin büdcəsində reallaşacaq fikirlər və istəklərdir. Ona görə bütün bu fikirlərin və

qaldırılan təkliflərin konkretliyini, ünvanlılığını və səmərəliliyini həyata keçirəcəyinə tam əmin olmaq üçün hökumətin, bayaq qeyd etdiyim kimi, təmsilçilərinin, rəsmilərinin iştirakı ilə komitələrdə yığıncaq olur. Sonra isə bunları bir plenar iclasda ümumiləşdirmək olur.

Hamınızın qeyd etdiyi kimi, bilki büdcəmiz, doğrudan da, ən səmərəli, ən məqsədyönlü bir büdcədir, bu gün dövlətin hədəflərini müəyyənləşdirən istiqamətlərə yönəlmiş büdcədir. Bunlar bizim müdafiə, təhlükəsizlik xərclərimizdir, pandemiya qarşı mübarizəmizdir və eləcə də Qarabağda böyük quruculuğa həsr olunmuş bir büdcədir. Növbəti büdcə ilimizdə də hər birimizə uğurlar arzulayıram və büdcəmizin qəbul olunmasına çox ürəklə səs verəcəyəm. Sağ olun.

**Sədrlik edən.** Sağ olun. Rəşad Mahmudov. Rəşad müəllim, sualınız var? Buyurun.

**R.Mahmudov.** Çox hörmətli millət vəkili, çox dəyərli hökumət üzvləri, mən bir sualla müraciət etmək istəyirdim. Əlbəttə ki, çıxışa yazılmadım, çünki komitə iclasında çıxış etmişdim. Sadəcə, maraq üçün, əslində, bu sualın yeri bu gündür mü, yoxsa, mart ayında hökumətin hesabatındamı verilməlidir, onu bilmirəm. Amma təqribən 6-cı iclasdır, iştirak edirəm və bir seçici konkret bir şəkildə dünən mənə bir sual verdi, mən də o sualı burada səsləndirirəm.

Demək ki, seçilmiş olduğum Astara rayonunun Astara şəhərində kanalizasiya işi ilə əlaqədar hər kəs yəqin əzbər bilir, həm hökumət, həm də büdcə görüşmələrində on dəfəyə yaxın çıxışlar olub. Amma maraqlı olan nədir? Yəni 2008-ci ildən tenderi elan olunan, tender qalibi bəlli olan, buna görə büdcədən vəsaitlər ayrılan, – yəqin dövlət bu layihələri həyata keçirmək üçün kreditlər alır, – amma



bu günə qədər su probleminin həll olunmasına baxmayaraq, kanalizasiya işinin çox vacib olduğunu hamı bilir, həyata keçirilmir. Bununla əlaqədar heç bir açıqlama da verilməyib. Ona görə də, bəlkə, bu gün zamanı deyil, amma mən düşünürəm ki, aidiyyəti qurum, “Azərsu” Açıq Səhmdar Cəmiyyəti ən azından, – söhbət konkret bir şəkildə yeni layihədən getmir, – köhnə var olan proqramlarımızın icrasında olan çatışmazlığın bir açıqlamasını verməsini biz çox xahiş edirik. Bu, seçicilərimizin sualıdır. Çünki belə bir düşüncə yaranır ki, mən bu sualımın ardınca, daha əvvəldə demişdim, biz bu gün çox şərəfli bir tarix yaşayaraq torpaqlarımızı əldə etdik. Torpağı əldə etmək qədər vacib olan onu qorumaq, onu bəzəməkdir və bunu cənab Prezidentin və dövlətimizin imkanları ilə həyata keçirəcəyik. Amma aidiyyəti qurumlar dövlətin ən güclü imkanlarının, maliyyə vəsaitlərinin ən çox olduğu zamanlarda bir icranı 10 il içərisində həyata keçirə bilmirsə, həmin seçicimin verdiyi sual bu olur ki, görəsən, Şuşada kanalizasiya işləri bu il başlasa, 15 il sonramı bitər? Yəni bu, bir məntiqi yanaşmadır. Ona görə xahiş edəcəyəm, bu suala aidiyyəti qurumlar imkan daxilində cavab versə, sevinərik. Minnətdaram. Bu qanun layihəsinə səs verəcəyəm və bütün millət vəkillərinə də səs vermələrini tövsiyə edirəm. Çox sağ olun.

**Sədrlik edən.** Sağ olun, Rəşad müəllim. Etibar Əliyev. Buyurun, Etibar müəllim.

**E.Əliyev.** Çox hörmətli Sahibə xanım, hörmətli hökumət üzvləri, hörmətli həmkarlar! İlk öncə torpaqlarımızın işğaldan azad olunması dövründə qısa müddətdə dəyərli, əsaslandırılmış və rəşadlı büdcə təqdim edildiyinə görə əməyi olan hər bir şəxsə dərin təşəkkürümü bildirirəm. Büdcədən məlumdur ki, ortamüddətli xərc çərçivəsi və

nəticəyə yönəlik büdcə sisteminin tətbiqi istiqamətində dövlət büdcəsinin göstəricilərinə əsasən 3 nazirlik pilot sektorlar kimi seçilib. Onlardan biri də Təhsil Nazirliyidir. Bunu mən yüksək qiymətləndirirəm və düşünürəm ki, təhsil sahəsində bunun monitorinq sistemi də düşünülməlidir.

Bildiyiniz kimi, ali məktəblərimiz pandemiya ilə bağlı distant təhsilə keçib. Bununla bağlı distant təhsil üzrə kifayət qədər təcrübəsi olan ali məktəblərin birinin distant təhsil üzrə pilot ali məktəb kimi seçilməsi zərurəti ortaya çıxıb. Bununla bağlı uyğun maliyyə vəsaitinin nəzərdə tutulmasını faydalı hesab edirəm. Artıq bir neçə ildir ki, ali məktəblər fərdi maliyyələşdirmə sisteminə keçiblər. Bunun təkmilləşməsinə ehtiyac var. Təklif edirəm ki, kolleclərin də fərdi maliyyələşməyə keçməsi ilə bağlı işlər aparılsın. Kolleclərin ali məktəblərə inteqrasiyası da artıq bunu təlqin edir.

Məlumdur ki, 2013-cü ilin oktyabr ayının 24-də cənab Prezidentin sərəncamı ilə “Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə dövlət strategiyası” sənədi qəbul olunub. Strategiyada hədəf qoyulmuşdu ki, tam orta təhsildə bir şagirdə düşən illik xərclərin adambaşına düşən ümumi daxili məhsul nisbətinin mərhələlərlə 2 dəfəyədək artırılması təmin olunacaq. Hazırda durum necədir? Bu barədə Milli Məclisə məlumat verilməsi zəruridir.

Bildiyimiz kimi, ali məktəblərin büdcəsi tələbələrin təhsil haqları hesabına formalaşır. Qeyd etdiyimiz kimi, pandemiya dövründə ali məktəblər distant təhsilə keçdilər və təhsil haqlarının ödənməsində problemlər yaşanır. Bu, özünü mart ayında daha kəskin şəkildə büruzə verə bilər. Mövcud vəziyyət yaxın gələcəkdə ali məktəb müəllimlərinin və işçilərin əmək haqlarının ödənilməsində problem

yaradacaq. Təklif edirəm ki, tələbələrdən təhsil haqları yığılana qədər ali təhsil müəssisələrində büdcə ssudası nəzərdə tutulsun. Əlbəttə ki, universitetlər təhsil haqlarını topladıqdan sonra aldıkları vəsaitləri geri qaytarmaq şərti ilə.

Məlumdur ki, elm, texnologiya və təhsili əhatə edən sistemli siyasət gələcək iqtisadi inkişafın başlıca təminatçısıdır. Respublikamızda da əldə edilmiş sosial-iqtisadi tərəqqinin əsasında başlıca olaraq ölkənin təbii resursları və intellektual potensialını vəhdətdə istifadəyə səfərbər edən rəşional dövlət siyasəti dayanmışdır. Bunun nəticəsidir ki, bütün digər sahələrlə yanaşı, elmin, mədəniyyətin, təhsilin inkişafında irəliləyiş və inkişaf fasiləsiz xarakter daşıyır. İndi ölkədə elmin inkişafı dövlətin əsas strateji məqsədlərindən biridir. Elmin maliyyələşməsi məsələsi neçə illərdir ki, müzakirə olunur. Lakin bunlara baxmayaraq, elm sosial funksiya daşıyıcısından kənara çıxıb bilmir. Düşünürəm ki, elmin layihələr üzrə maliyyələşdirilməsinin tətbiqinin vaxtı artıq çatıb. Azərbaycan dilində müasir dərsləklərin olmaması təhsilin keyfiyyətinə mənfi təsir göstərir. Dərsləklərin çapı üçün əlavə maliyyəyə ehtiyac var və bu vəsaitin universitetlərə verilməsi təklif olunur. Pandemiya göstərdi ki, onlayn və distant təhsildə problem yarananda yeganə təhsil aləti dərsləklərdir. Burada isə çox ciddi problemlər var.

Mən də öz növbəmdə yuxarıda qeyd etdiyim kimi, büdcəni qələbə büdcəsi, rəşional büdcə kimi qiymətləndirirəm və lehinə səs verəcəyəm. Təşəkkür edirəm.

**Sədrlik edən.** Çox sağ olun, Etibar müəllim. Sadiq Qurbanov. Buyurun, Sadiq müəllim.

**S.Qurbanov.** Dəyərli Sahibə xanım, hörmətli hökumət üzvləri və millət vəkilləri! Bildiyiniz kimi, dünən bizim əziz Prezidentimizin ad günü idi. İstərdim ki, bu kürsüdən

bir daha təbriklərimi çatdırım. Dəyərli Prezidentim, Sizin yeni yaşınızı səmimi qəlbdən təbrik edir, uzun ömür, can sağlığı arzu edirəm. Sizin Ulu öndərimizin dövlətçilik təcrübəsini mükəmməl öyrənməyiniz, müxtəlif mürəkəb vəziyyətlərdə necə davranmaq lazım gəldiyini bilməyiniz, zamanı qabaqlayan, möhkəm xarakterə malik kamil şəxsiyyət kimi yetişməyinizin nəticəsidir ki, mürəkəb və narahat bir regionda yerləşən Azərbaycan təhlükəsizlik məkanına, müasir iqtisadiyyata malik qüdrətli ölkəyə, dünyada söz və nüfuz sahibinə çevrilib. Məhz bu keyfiyyətləriniz nəticəsində cəmi 44 gün ərzində dünyaya şok yaşatdınız. Müasir müharibəni necə aparmaq lazımdır sualına, dünyanın super güclərinə döyüş meydanlarında dərs verdiniz. Dünyada ermənilik mifini darmadağın etdiniz. Özünü super güclər hesab edən dövlətlərin 30 ildə həll edə bilmədikləri problemi cəmi 44 günə həm hər b meydanında, həm də masa arxasında həll etməklə siyasətin incəliklərini öyrənmələrinə şərait yaratdınız. Dünyada uzun illər formalaşmış mövcud balanslaşmış siyasətə yeni baxış bucağı yaratdınız. Bir daha təbrik edirəm.

İndi büdcə haqqında. Çox xahiş edirəm ki, büdcə haqqında söylədiklərimi komitənin hər bir üzvünün fikri kimi qəbul edəsiniz. Çünki biz müzakirə elədik və komitə adından burada mən danışiram. Bu gün də əminəm ki, müzakirə etdiyimiz Azərbaycan Respublikasının 2021-ci il dövlət büdcəsinin layihəsi özü bir çox dövlətlər qarşısında yeni şok effekti yaradacaqdır. Dediklərimizin əsasında isə builki büdcənin müharibədən çıxmış bir dövlətin 2020-ci ilin proqnozu ilə müqayisədə 1,3 milyard manat və yaxud 5,4 faiz çox olması təşkil edir. Təklif olunan layihə Azərbaycan Respublikasının strateji inkişaf prioritetləri və sosial-iqtisadi, siyasi hədəfləri əsas götürül-

məklə, 2021-ci il üzrə Azərbaycan Respublikasının makroiqtisadi proqnoz göstəriciləri və gözlənilən iqtisadi meyilləri nəzərə alınmaqla, hazırlanmışdır.

2021-ci ilin dövlət büdcəsi 25,4 milyard manat nəzərdə tutulur. Bu büdcənin əsas prioritetləri işğaldan azad olunmuş ərazilərin bərpa və ölkənin müdafiə potensialının gücləndirilməsinin davam etdirilməsi və pandemiyanın mənfi təsirlərinin azaldılması tədbirlərinə yönəlmişdir. Bütün dünyada iqtisadi tənəzzül prosesi baş verməsi fonunda Azərbaycanın müharibədən çıxmış dövrdən sonra belə bir mükəmməl büdcəsinin layihəsinin növbəti ilə təqdim olunması qürurvericidir. Bu baş vermiş hadisələr fonunda 2021-ci ilin dövlət büdcəsi artımı və bütün diferensial sahələr üzrə kifayət qədər qənaətbəxş və mükəmməldir.

Qeyd etmək istəyirəm ki, rəhbərlik etdiyim komitədə təbii ehtiyatlar, energetika və ekologiya sahəsinə aid hissələri araşdırdıq və hesab edirik, nəzərdə tutulan xərclər kifayət qədər qənaətbəxşdir. Nəzərinizə çatdırırıq ki, işğaldan azad olunmuş ərazilərdə faydalı qazıntı yataqları və xammal potensialından səmərəli istifadə edilməsi növbəti illərdə həmin ərazilərin sosial-iqtisadi inkişafının təmin edilməsinə, məşğulluğu, ümumi daxili məhsulu, eləcə də vergitutma bazasını genişləndirməklə dövlət gəlirlərinin artmasına səbəb olacaqdır.

Eyni zamanda, ətraf mühit sahəsində növbəti illər üçün prioritet istiqamətlər müəyyənləşdirilmişdir. Ermənistanın təcavüzü nəticəsində təbii ehtiyatlara, ekoloji vəziyyətə vurulmuş ziyanın qiymətləndirilməsi və ekoloji tarazlığın bərpa olunması, tullantıların idarə olunması kimi əsas istiqamətlər də nəzərdə tutulmuşdur.

10 dəqiqəlik çıxış idi, hesab edirəm ki, çatdıra bilmə-

yəcəyəm. Sadəcə olaraq, bir təkliflə çıxış etmək istəyirəm ki, bilirsiniz, BMT-nin İqlim Dəyişmələri üzrə Cenevrə Çərçivə Konvensiyasının Paris Sazişinə əsasən biz 2030-cu ilə qədər istixana effekti yaradan qazların emissiyasını 35 faizə qədər azaltmaq öhdəliyi götürmüşük. Bununla da alternativ enerjinin inkişafına böyük ehtiyac var. Bu sahəyə xüsusi diqqət verilməsini xahiş edirik.

**Sədrlik edən.** Sağ olun, Sadiq müəllim. Bu, bizim birinci oxunuşumuz idi. Hələ qabaqda qanunun iki oxunuşu var. Düşünürəm ki, sonra da çıxış edə bilərsiniz.

Hörmətli həmkarlar, daha çıxış etmək istəyən yoxdur. Düşünürəm ki, biz 1-ci məsələni kifayət qədər müzakirə etdik. İndi isə icazə verin, 2-ci məsələyə keçək. 2-ci məsələ isə Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun 2021-ci il büdcəsi haqqında qanun layihəsidir. Məsələyə dair məlumat vermək üçün mən Əmək və sosial siyasət komitəsinin sədri hörmətli Musa müəllim Quliyevə söz verirəm. Musa müəllim, buyurun.

**M.Quliyev,** *Milli Məclisin Əmək və sosial siyasət komitəsinin sədri.*

Hörmətli xanım Sədr, hörmətli millət vəkilləri, hörmətli hökumət üzvləri, hörmətli mətbuat nümayəndələri. Azərbaycan vətəndaşlarının rifahının yüksəldilməsi, xüsusilə aztəminatlı insanların sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi cənab Prezident İlham Əliyevin daxili siyasətinin prioritet istiqamətidir. Müzakirənizə təqdim olunan 2021-ci il üzrə Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun büdcəsi haqqında qanun layihəsi də bu ali niyyəti rəhbər tutaraq tərtib edilmişdir.

Qanun layihəsi “Büdcə sistemi haqqında” Qanunun tələblərinə və digər normativ hüquqi aktlara uyğun olaraq hazırlanmışdır. Azərbaycan Respublikasının Hesablama Palatası qanun layihəsini ətraflı təhlil etmiş, qanun layi-

həsi haqqında müsbət rəy vermiş və öz təkliflərini də göndərmişdir.

Fondun 2021-ci il üçün gəlirləri və xərcləri bərabər olmaqla, 5 milyard 146 milyon 30 min 160 manat məbləğində proqnozlaşdırılır ki, bu da cari ilin büdcəsinə nisbətən 361,34 milyon manat və ya 7,55 faiz çoxdur.

Fondun gəlirlərinin strukturuna nəzər salarkən qeyd etməliyik ki, gəlirlərin 68,4 faizi məcburi dövlət sosial sığorta haqları üzrə daxilolmalar, 31,6 faizi isə dövlət büdcəsindən transfert hesabına təmin ediləcəkdir.

Məcburi dövlət sosial sığorta haqları üzrə daxilolmaların 61,59 faizi və ya 2 milyard 157 milyon manatı qeyri-büdcə sektorunun payına düşür ki, bu da cari ilin proqnoz göstəricilərindən 8,53 faiz və ya 169,47 milyon manat çoxdur.

Büdcədən maliyyələşən təşkilatlar tərəfindən ödəniləcək məcburi dövlət sosial sığorta haqları üzrə daxilolmaların proqnozu 1 milyard 345,43 milyon manat təşkil edir ki, bu da cari ildəki proqnozdan 60 milyon manat azdır.

2021-ci ildə dövlət büdcəsindən transferin məbləğinin proqnozu 1 milyard 631 milyon 530 min manat nəzərdə tutulub ki, bu da cari ilin təsdiq olunmuş müvafiq göstəricisindən 442,62 milyon manat və ya 37,23 faiz çoxdur. Büdcədən maliyyələşən təşkilatlar tərəfindən ödəniləcək məcburi dövlət sosial sığorta haqları üzrə daxilolmaların cari ilə nisbətən az, büdcə transfertinin isə cari ildəkindən yüksək proqnozlaşdırılmasını koronavirus pandemiyasının iqtisadi fəallığa göstərə biləcəyi mənfi təsirləri nəzərə almaqla, ehtiyatlı büdcə siyasəti kimi izah etmək olar.

Hörmətli həmkarlar, 2021-ci ildə fondun xərclərinin əsas istiqamətləri aşağıdakılardan ibarət olacaqdır: əhaliyə əmək pensiyalarının və məcburi dövlət sosial sığorta haq-

ları hesabına müavinətlərin verilməsi üzrə ödənişlər; Azərbaycan Həmkarlar İttifaqı Konfederasiyası xətti ilə sığorta olunanların sanatoriya-kurort müalicəsi və sağlamlaşdırma tədbirlərinin həyata keçirilməsi üzrə maliyyələşdirilən xərclər; pensiya və müavinətlərin əhaliyə çatdırılması, bank əməliyyatlarının aparılması üzrə xidmət haqları; Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun mərkəzi aparatının, onun yerli orqanlarının və DOST Agentliyinin əhaliyə sosial sahədə xidmətlərinin təşkili üzrə fəaliyyətinin müştərək maliyyələşdirilməsi xərcləri.

Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun xərclərindən danışarkən qeyd etmək lazımdır ki, fondun gələn ilə proqnozlaşdırılan ümumi xərclərinin 97,26 faizini əhaliyə ödənişlər təşkil edəcəkdir. Bu məbləğin 4 milyard 880 milyon 40 min manatı əmək pensiyalarının və 124,74 milyon manatı isə məcburi dövlət sosial sığorta haqları hesabına verilən müavinətlərin hesabına təmin ediləcəkdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, büdcə layihəsində əmək pensiyalarının sığorta hissəsinin artırılması üçün 338 milyon manat məbləğində vəsait nəzərdə tutulur.

Hörmətli həmkarlar, aparılan uğurlu sosial siyasət nəticəsində əmək pensiyalarının orta aylıq məbləği ilbəl artır. 2019-cu ildə bu məbləğ 263,59 manat, 2020-ci ilin ilk yarımilliyində 297,85 manat təşkil etmiş, 2020-ci ilin sonuna bu göstəricinin 301,1 manata çatması, eləcə də 2021-ci ildə isə 338,89 manat təşkil edəcəyi proqnozlaşdırılır. Yaşa görə pensiya isə 370 manat təşkil edəcəkdir. Qeyd olunmalıdır ki, minimum pensiya məbləğinin alıcılıq qabiliyyəti indeksinə görə Azərbaycan Respublikası postsovet ölkələri arasında 1-ci yerdə, orta aylıq pensiya məbləğinin alıcılıq qabiliyyəti indeksinə görə isə 2-ci yerdə olmaqla, öncüllüyünü qoruyub saxlamışdır.



Əvvəlki illərdə olduğu kimi, cari və növbəti illərdə də əvəzetmə əmsalının, yəni orta aylıq pensiya məbləğinin orta aylıq əmək haqqı məbləğinə nisbəti də artma tendensiyasına malikdir və bu tendensiya gələn illərdə də davam edəcəkdir. Belə ki, qeyd edilən əmsal 2018-ci ildə 40,8 faiz, 2019-cu ildə 41,5 faiz olmuş, cari ildə həmin əmsalın 43,5 faiz olması gözlənilir, gələn il isə 48,1 faizə qədər yüksələcəkdir. 2019-cu ildə əvəzetmə əmsalındakı artım həmin ildə əmək pensiyalarının minimum məbləğinin 67 faizlik həddə artması ilə çox ciddi şəkildə yüksəlmişdir.

Cari və növbəti illər üzrə pensiyaların orta aylıq məbləğlərinin artım dinamikası müvafiq olaraq 14,2 faiz və 9,3 faiz səviyyəsində qiymətləndirilir ki, bu göstəricilər orta aylıq əmək haqqında baş verəcək dəyişiklik göstəricisini xeyli üstələyir.

Cari illə müqayisədə növbəti ildə orta aylıq pensiya məbləğinin 31,29 manat məbləğində və ya 10,4 faiz artması proqnozlaşdırılır ki, bu da həmin dövrdə ölkə üzrə inflyasiya səviyyəsindən 3 dəfədən də çox artıq olacaqdır. Bu isə öz növbəsində pensiyaçıların sosial müdafiəsinə, təbii ki, müsbət təsir göstərəcəkdir.

Əlilliyə görə pensiyaçıların sayının dinamikasındakı azalma son illərdə bu sahədə aparılan islahatlar şəffaflığın və nəzarət tədbirlərinin gücləndirilməsi ilə əlaqədardır. Onu da qeyd edim ki, əlilliyə görə pensiyaların orta aylıq məbləği 2020-ci ilin birinci yarım ili üçün 261 manat təşkil etmişdir ki, bu da əmək pensiyalarının orta aylıq məbləğindən 14 faiz azdır.

2021-ci ildə məcburi dövlət sosial sığorta haqları hesabına ödənilən əmək qabiliyyətinin müvəqqəti itirilməsinə, hamiləliyə və doğuma, uşağın anadan olmasına, 3 yaşına çatanadək uşaqlara qulluğa görə və dəfn üçün müavinət-

lərin maliyyələşdirilməsi üçün fondun ümumi xərclərinin 2,4 faizi qədər və ya 124,75 milyon manat vəsait nəzərdə tutulmuşdur. Bu müavinətlərin ödənilməsi xərclərinin 23 faizlik artım tempi gözlənilir ki, bu da fondun ümumi xərclərinin 7,6 faizlik artım tempini xeyli üstələyir.

Hörmətli millət vəkilləri, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən təqdim edilmiş qanun layihəsi ölkə qanunvericiliyinin tələblərinə uyğun hazırlanmaqla, sosial və büdcə siyasətinin ümumi məqsədlərinə, Azərbaycan Respublikasının büdcə sisteminin prinsiplərinə müvafiqdir və gələn il pensiya və müavinət alan vətəndaşlarımızın sosial rifahının yaxşılaşması üçün etibarlı təminat yaradacaqdır.

Təqdim edilən layihəni dəstəkləməyinizi sizdən xahiş edirəm. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

**Sədrlik edən.** Çox sağ olun, Musa müəllim. Hörmətli həmkarlar, saat 3-dək fasilə elan edilir. Saat 3-də iclasımızı davam etdirəcəyik.

### ***(FASİLƏDƏN SONRA)***

**Sədrlik edən.** Hörmətli həmkarlar, iclasımıza davam edirik. İndi isə mən Azərbaycan Respublikasının əmək və əhalinin sosial müdafiəsi naziri hörmətli Sahil Babayevə söz vermək istəyirəm.

**Yerdən.** *(Eşidilmir.)*

**Sədrlik edən.** Sahil müəllim hələlik yoxdur. Bildiyimizə görə, Hesablama Palatası bu məsələ ilə bağlı rəy hazırlayıb, ona görə də mən hörmətli Vüqar Gülməmmədova söz vermək istəyirəm. Buyurun, Vüqar müəllim.

**V.Gülməmmədov,** *Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının sədri.*

Hörmətli Sahibə xanım, hörmətli millət vəkilləri, hör-

mətli qonaqlar, xanımlar və cənablar! İlk olaraq təqdim edilən layihənin müvafiq qanunvericiliyin aktlarına uyğunluğu barədə. Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun 2021-ci il üçün büdcəsinin layihəsi ilə bağlı qanun layihəsi “Büdcə sistemi haqqında” Qanunun tələblərinə uyğun şəkildə təqdim edilmişdir.

Qeyd edirəm ki, cari ildə büdcə zərfinin məlumatlılıq səviyyəsinin yüksəldilməsi istiqamətində bir amil kimi də fondun büdcəsi üzrə qanun layihəsinə dair ətraflı izahatın təqdim edilən zərflə daxil edilməsidir. Həmçinin vurğulayaq ki, müzakirə etdiyimiz qanun layihəsində əks etdirilmiş gəlir və xərclər strukturu “Sosial sığorta haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda müəyyən edilmiş istiqamətlərə uyğundur.

Qeyd olunmalı digər bir məqam isə dövlət büdcəsindən ayrılan transfertin 2021-ci ilin dövlət büdcəsinin müvafiq parametrinə uyğun olmasıdır. Həmçinin vurğulayaq ki, büdcə layihəsi Nazirlər Kabinetinin müvafiq qərarı ilə təsdiq edilmiş Tədbirlər planına da uyğun şəkildə tərtib və təqdim edilmişdir.

Fondun 2021-ci il üçün büdcəsində əvvəlki illərdə olduğu kimi, gəlir və xərclər barədə məbləğlər nəzərdə tutulmuşdur. Ümumilikdə, fondun yerinə yetirdiyi vacib sosial funksiyaların icrası məqsədi ilə tələb olunan vəsaitlərin təmin edilməsi, təbii ki, xüsusilə əhəmiyyətlidir.

Hesablama Palatası gələcək illərdə fondun büdcə balansının müəyyənləşdirilməsi, gəlirlərin xərcləri üstələyən hissəsinin fondun gəlirlərinin artırılması istiqamətində istifadəsini, yalnız defisit yarandıqda dövlət büdcəsinə ssuda şəkildə vəsait yönəldilməsinin məqsədmüvafiq olduğu qənaətindədir. Həmçinin vurğulamaq istərdik ki, növbəti il üçün fondun büdcəsinin layihəsi üzrə para-

metrlərin təhlili, 2021-ci ildə nəzərdə tutulmuş tədbirlərin icra müddəti cari ildə bitməli olan pensiya konsepsiyası üzrə tədbirlərin məntiqi davam etdiriləcəyini qeyd etməyə imkan verir. Bu da, təbii ki, müsbət addım olaraq qiymətləndirilməlidir.

Fondun gəlirləri barədə. Fondun gəlirləri cari illə müqayisədə 7,6 faiz çox olmaqla proqnozlaşdırılmışdır. Bu, indiyədək fondun gəlirlərinin ən böyük göstəricisidir. Qeyd edək ki, fondun gəlirlərinin növbəti ildə ümumi daxili məhsulun 6,7 faizini təşkil etməsi gözlənilir ki, bu da ən böyük göstəricidir.

Gəlirlərin tərkibində məcburi dövlət sosial sığorta haqları hesabına daxilolmalar cəmi məbləğin 68,1 faizi səviyyəsində nəzərdə tutulmuşdur. Bu mənbə üzrə gəlirlərin tərkibində qeyd edilməli əsas rəqəm məcburi dövlət sosial sığorta haqları üzrə gəlirlərin payının kiçik azalma ilə proqnozlaşması fonunda bu gəlirlərin tərkibində qeyri-büdcə sektorundan daxilolmaların artımla nəzərdə tutulmasıdır. Eyni zamanda, bu sektorun iştirak payı da müsbət meyillə proqnozlaşdırılmışdır.

Hesablama Palatası məcburi dövlət sosial sığorta haqları üzrə hesabatlılığın gücləndirilməsi, bu yığımların təmin edilməsi üzrə vergi orqanlarının məlumat bazalarına zəruri uyğunlaşdırılmaların artırılması ilə bağlı addımların davam etdirilməsinin gəlirlərin artım tempinin sürətləndirilməsinə xidmət edəcəyi qənaətindədir.

Eyni zamanda, dövlət büdcəsindən ayrılan transfertlərin məqsədi ilə bağlı qanunvericilik aktlarında uyğunlaşdırılması zərurətini diqqətə çatdırmaq istərdim. Növbəti ildə fondun xərclərinin əsas hissəsinin əhaliyə ödənişlərə yönəldilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Pensiya ödənilməsi xərcləri də son illərdə artım meyilli həmin xərclərin

ümumi daxili məhsulda xüsusi çəkisinə də təsir göstərir. Qeyd edək ki, bu göstərici beynəlxalq təcrübədə pensiya xərclərinin dinamikliyi və bu sahədə siyasətin dərinliyini qiymətləndirmək üçün istifadə edilir. Məlumat üçün qeyd edim ki, müvafiq göstəricilərə əsasən, pensiyaların ödənilməsi xərclərinin ümumi daxili məhsulun 2018-ci ilə nisbətən daha da artması və növbəti ildə 6,5 faiz olması proqnozlaşdırılır. Vurgulamaq istərdim ki, son illərdə bu göstərici İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı ölkələri üçün orta göstəriciyə yaxınlaşmaqdadır.

Hörmətli millət vəkillərinin diqqətinə digər bir göstəricini də çatdırmaq istərdim. Bu, əvəzetmə əmsalıdır. Əmsal orta aylıq pensiyanın orta aylıq əmək haqqına nisbətini ifadə edir. Mahiyyət etibarı ilə həmin əmsalın dinamikasını təmin etməklə orta pensiya məbləğinin orta aylıq əmək haqqı göstəricisinə yaxınlıq dərəcəsi barədə fikir yürütmək olar. Qeyd etmək istərdim ki, əvvəlki illərdə olduğu kimi, növbəti ildə də əvəzetmə əmsalı artım tendensiyasına malik olacaqdır. Belə ki, qeyd edilən əmsalın əvvəlki illərə nisbətən artması və növbəti ildə 48,1 faiz olacağı proqnozlaşdırılır. Cari və növbəti illər üzrə pensiyanın orta aylıq məbləğinin artım dinamikası müvafiq olaraq 14,2 faiz və 9,3 faiz səviyyəsində qiymətləndirilir ki, bu göstəricilər isə orta aylıq əmək haqqı üzrə müvafiq göstəricidən böyükdür.

Həmçinin diqqətə çatdırım ki, pensiyanın orta aylıq məbləğinin artım tempinin ölkə üzrə inflyasiya səviyyəsindən yüksək olması da proqnozlaşdırılır. Bu isə pensiya məbləğinin real ifadədə dəyərini artırır və həmin şəxslərin sosial müdafiə istiqamətinə müsbət təsir göstərir.

Hesablama Palatası bunu müsbət meyil olaraq dəyərləndirməklə yanaşı, apardığı nəzarət tədbirlərinə əsaslan-

maqla pensiyaların ödənilməsi xərclərinə bilavasitə təsir göstərən növbəti illər üzrə ödənilməsi planlaşdırılan və keçmiş dövrə görə ödənilməli pensiya məbləğlərinin müvafiq qaydada öhdəlik kimi tanınmasını, bu istiqamətdə hesabatlılığın gücləndirilməsini, fondun gəlir və xərclərinin proqnozlaşdırılmasının əsaslılığının yüksəldilməsinə xidmət edəcəyi qənaətinədir.

Fondun xərclərinin bir istiqaməti də müavinətlərin ödənilməsi ilə bağlıdır. Qanun layihəsinə əsasən 2021-ci ildə məcburi dövlət sosial sığorta haqları hesabına ödənilən müavinətlərin maliyyələşdirilməsi üçün fondun ümumi xərclərinin 2,4 faizinə qədər vəsait nəzərdə tutulmuşdur. Qeyd edək ki, qanun layihəsində növbəti ildə məcburi dövlət sosial sığorta haqqı hesabına ödənilən müavinətlərin maliyyələşdirilməsi üçün nəzərdə tutulan vəsaitin 23 faiz artırılması proqnozlaşdırılmış, 2 növ üzrə, hamiləliyə və doğuma və 3 yaşına görə uşağa qulluğa görə artım tempinin daha nəzərəcarpacaq dərəcədə olması ilə nəzərdə tutulmuşdur.

Bununla yanaşı, Hesablama Palatası 3 yaşına çatanadək uşaqlara qulluğa, uşağın anadan olmasına, hamiləliyə və doğuma görə müavinət növləri üzrə vəsaitlərin azaldılması potensialının olması, əmək qabiliyyətini itirməyə görə müavinət üzrə kontingent və digər amillərin tam nəzərə alınmaması, dəfn üçün müavinətin az proqnozlaşdığı qənaətinədir.

Qanun layihəsində 2021-ci ildə fondun mərkəzi aparatının və onun yerli orqanlarının saxlanılması xərclərinin fondun ümumi xərclərinin 1,7 faiz civarında olacağı nəzərdə tutulmuşdur ki, bu da cari ilin proqnoz göstəricisindən təqribən 3 faiz çoxdur. Hesablama Palatası saxlanma xərclərinin artımla nəzərdə tutulması fonunda, bu

artımın fondun ümumi xərclərinin 7,6 faizli artım səviyyəsindən xeyli az olduğunu və artımın, əsasən, fondun təşkilati-hüquqi formasının təsiri ilə formalaşdığı qənaətinədir.

Sonda, Hesablama Palatası olaraq, əvvəlki illərdə olduğu kimi, yenə də dövlət öhdəliklərinin konkret müəyyənləşdirilməsinin məqsədmüvafiqliyini qeyd etmək istərdim. Belə ki, ölkədə həyata keçirilən islahatlar nəticəsində məşğul əhalinin, iqtisadi fəaliyyət növlərində muzzla çalışan işçilərin sayının artmasının pensiya təminatının maliyyə dayanıqlılığına müsbət təsir göstərməsini nəzərə alaraq, Hesablama Palatası pensiyaların maliyyələşdirilməsi üçün dövlət öhdəliklərinin dəqiq müəyyənləşdirilməməsini sığorta ehtiyatlarının formalaşmasında risk amili olaraq qiymətləndirir.

Hörmətli millət vəkilləri, Hesablama Palatası fondun büdcəsi ilə bağlı qanun layihəsinə dair rəyinin çox qısa müddət ərzində hazırlanaraq təqdim edildiyini diqqətinizə çatdırır, həmin rəyin müzakirələrdə sizlərə əlavə məlumat çatdıracağına ümid edir. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

**Sədrlik edən.** Sağ olun, Vüqar müəllim. İndi isə söz verilir Azərbaycan Respublikasının əmək və əhalinin sosial müdafiəsi naziri hörmətli Sahil Babayevə. Buyurun, Sahil müəllim.

**S.Babayev,** *Azərbaycan Respublikasının əmək və əhalinin sosial müdafiəsi naziri.*

Çox sağ olun. Hörmətli xanım Sədr, hörmətli deputatlar, xanımlar və cənablar! Əhalinin sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi, hər bir ölkə vətəndaşına layiqli həyat səviyyəsinin təmin edilməsi və sosial rifah halının yaxşılaşdırılması ölkə başçısı tərəfindən həyata keçirilən siyasətin əsas prioritetidir. Azərbaycan Respublikasının

Prezidenti cənab İlham Əliyevin islahatlar proqramına uyğun olaraq, əhalinin sosial müdafiəsi və sosial inkişafı ilə bağlı ardıcıl və məqsədyönlü tədbirlər həyata keçirilir. Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun 2021-ci il üzrə gəlirləri 5 milyard 146 milyon manat nəzərdə tutulur ki, bu da 2020-ci ilin dürüstləşdirilmiş gəlirlərindən 361 milyon manat və ya 8 faiz çoxdur. Fondun 2021-ci il üçün gəlirlərinin 68 faizini və ya 3,5 milyard manatını məcburi dövlət sosial sığorta haqları hesabına daxilolmaların təşkil edəcəyi proqnozlaşdırılır. Bu isə cari ilin müvafiq göstəricisindən 110 milyon manat və ya 3 faiz çoxdur.

Büdcədən maliyyələşən təşkilatlar üzrə 2021-ci il üzrə daxilolmalar 1 milyard 345 milyon manat, qeyri-büdcə təşkilatları üzrə isə 2 milyard 157 milyon manat proqnozlaşdırılır. Qeyri-büdcə sektoru üzrə gəlirlər sosial sığorta haqlarının 62 faizini təşkil edir. Bu da bir daha özəl sektorun inkişafının, Dövlət Sosial Müdafiə Fonduna verdiyi töhfənin, pensiya, sosial sığorta sisteminin dayanıqlığının və müstəqilliyinin artırılması istiqamətində aparılan işlərin bir göstəricisidir.

Dövlət büdcəsinin öhdəliklərinin maliyyələşdirilməsi üzrə 2021-ci il üçün dövlət büdcəsindən ayrılan vəsaitin həcmi 1 milyard 632 milyon manat məbləğində müəyyən edilmişdir. Xüsusi olaraq qeyd olunmalıdır ki, aparılan gərgin və səmərəli iş nəticəsində pensiya fondunun gəlirlərinin artması, əsassız və saxta pensiya işlərinin ləğvi nəticəsində təkcə 2020-ci ildə dövlət büdcəsindən transfertin məbləği 250 milyon manat azaldılmışdır. Sizlərin dəstəyi ilə yay aylarında keçirilən dürüstləşdirilmə zamanı bu məbləğ 238 milyon manat, ilin yekunlarında da əlavə 12 milyon manat azaldılmışdır. Beləliklə, cari il ərzində 250 milyon manat dövlət büdcəsinin vəsaitinə qənaət



edilərək büdcədə saxlanılmışdır.

Burada, eyni zamanda, hörmətli Vüqar müəllimin qeyd etdiyi məsələyə toxunmaq istəyirəm. Dövlət büdcəsindən ayrılan vəsait dövlət büdcəsi öhdəliklərinin qarşılınması üçündür. Bu gün üçün bu rəqəm 2 milyarddan artıq bir rəqəmdir. 2020-ci il üzrə bu rəqəmin cəmi 1 milyard 177 milyonu Dövlət Sosial Müdafiə Fonduna köçürülmüşdür və yerdə qalan hissəsi, yəni dövlət büdcəsi öhdəliklərinin təxminən 800 milyon manatlıq hissəsi məhz DSMF tərəfindən subsidiyalaşdırılmışdır ki, bu vəsaitlər büdcə qarşısında duran digər prioritet istiqamətlər üzrə istifadə edilə bilsin. Ümumilikdə, qeyd edim ki, 2018-ci ildən bu günə olan mənzərəmiz bundan ibarətdir ki, əgər 2018-ci ilə qədər dövlət büdcəsindən olan transfert DSMF büdcəsinin gəlirlərinin 38 faizini təşkil edirdisə, cari ildə bu, artıq 25 faizə düşür. Bu da bir daha DSMF-nin fəaliyyətinin sosial sığorta mexanizminin dayanıqlığı üçün çox önəmli bir indikatorudur və bu istiqamətdə işlər davam etdiriləcəkdir.

Fondun növbəti il üzrə xərcləri balanslaşdırılmış şəkildə 5 milyard 146 milyon manat məbləğində müəyyən edilmişdir. Bu da 2020-ci illə müqayisədə 8 faiz çoxdur. Fondun xərclərinin 97 faizi və ya 5 milyard manatı əhaliyə ödənişlərin payına düşür. Bu məbləğin 4,9 milyard manatı əmək pensiyalarının, 123 milyon manatı isə sosial sığorta hesabına verilən müavinətlərin payına düşür.

2021-ci il üzrə əmək pensiyalarının maliyyələşdirilməsi üçün ayrılan vəsait 2020-ci illə müqayisədə 337 milyon manat və ya 7 faiz artımla nəzərdə tutulmuşdur. Gələn il üçün pensiyaların orta məbləği 338 manat, yaşa görə pensiyaların orta məbləği isə 370 manat proqnozlaşdırılır. Bu da cari ildəki ödənişlərdən 13 faiz çoxdur. Ümu-

milikdə, cari il ərzində bildiyiniz kimi, pensiyalarımız 16,6 faiz indeksasiya olunmuşdur. Növbəti ildə biz 10 faizin üzərində indeksasiya planlaşdırırıq və görülən işlər nəticəsində təkcə son 2 il yarımliq bir dövrdə Azərbaycanda orta pensiyanın məbləği yaşa görə pensiya seqmentində artıq 50 faizə qədər artır. Bu da, əlbəttə ki, dövlət başçısı tərəfindən sosial müdafiə və sosial təminat sahəsində aparılan islahatların növbəti bir göstəricisidir.

Mən bir indikatoru da vurğulamaq istəyirəm. Bu gün alıcılıq qabiliyyəti indeksi, bi-pi-pi dediyimiz indeks üzrə Azərbaycanda həm minimum pensiya, həm orta pensiya məbləği MDB məkanında ən yüksək göstəricidir. Əlbəttə, bunu xüsusi olaraq vurğulamaq lazımdır ki, söhbət alıcılıq qabiliyyəti indeksindən gedir, nominal rəqəmlərdən getmir. Bizim qarşımızda da hədəf məhz bu seqmentdə Azərbaycanda pensiya sisteminin daha da inkişaf etdirilməsidir.

Bununla yanaşı, 2019-cu ildən etibarən ölkəmizdə beynəlxalq təcrübəyə uyğun olaraq, 19 sosial müavinət və təqaüd, 2 pensiya daxil olmaqla 27 növ xidmətin praktiki şəkildə vətəndaşın hər hansı müraciəti olmadan elektron qaydada təyin olunmasını mən qeyd etmək istəyirəm. Bu da bizim qarşımızda olan ana hədəflərdən biri idi. Bu gün nazirliyin göstərdiyi 132 xidmətin 58-i tam şəkildə elektronlaşdırılmışdır. Bu 58 xidmətdən 27-si isə tam aktiv olaraq pensiya və müavinətlər sahəsində göstərilir. Təkcə cari il ərzində 120 min nəfərə pensiya və müavinətlər tam şəkildə elektron təyin edilib. Onlar hər hansı bir ünvanı müraciət etməyiblər. Hətta elektron müraciətə belə ehtiyac olmayıbdır. Elektronlaşma tədbirləri nəticəsində ümumi pensiya təyinatının 85 faizi, ümumi müavinət təyinatının isə 53 faizi tam proaktiv qaydada həyata

keçirilir. Eyni zamanda, nazirlik tərəfindən 30 növə yaxın arayışın elektron verilməsinə başlanmışdır. 16 arayış növü daha öncədən il ərzində elektronlaşdırılmışdı. Son 1 həftə ərzində 14 növ də hazırlanmışdır. Artıq 30 növ arayış tam elektron şəkildə vətəndaşlara təqdim edilir ki, bu da illik 1,5 milyon müraciət deməkdir. 1,5 milyon vətəndaşın müraciəti bu qaydada rahat və səmərəli şəkildə təmin edilir.

Bildirmək istərdim ki, yuxarıda qeyd olunanlarla yanaşı, əmək pensiyası qanunvericiliyinə təqdim edilən bir sıra dəyişikliklər çərçivəsində staj amnistiyasının müddətinin uzadılması, pensiya sistemində sığorta prinsiplərinin gücləndirilməsi, əlilliyə və ailə başçısını itirməyə görə pensiya təyinatı üzrə tələblərdə müəyyən yumşalma, qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi və elektronlaşma üçün digər tədbirlərin həyata keçirilməsi üçün müvafiq qanunvericilik normalarına dair təkliflər də sizə təqdim olunmuşdur. Onlar barədə əlavə müzakirələr aparılacaqdır, təqdimatlar veriləcəkdir. Bunların da təmin edilməsi, əlbəttə, növbəti, dediyimiz 85 faizlik elektronlaşma faizinin daha da artırılmasına kömək edəcəkdir. Ötən müddət ərzində eyni zamanda, xüsusi olaraq fondun əleyhinə çıxarılan məhkəmə qərarları ilə bağlı aktiv iş aparılmışdır. Mən xüsusi ilə bu rəqəmləri vurğulamaq istərdim ki, 2017-ci və 2018-ci illərlə müqayisədə bu gün fondun əleyhinə yekunlaşan məhkəmə qərarlarının sayında 89 faizlik, yəni 10 min 200 məhkəmə qərarından 1200-ə enmə var. Eyni zamanda, fonda qarşı qaldırılan və iddialar üzrə udulan məbləğ isə 50,7 milyon manatdan 3,6 milyona düşübdür. Yəni illik təqribən 93 faizlik bir azalma var. Məhkəmə qərarları əsasında fondun itkiləri ciddi şəkildə azaldılmışdır.

Hörmətli deputatlar, görülmüş bu tədbirlər nəticəsində

həm fondun maliyyə əməliyyatlarına nəzarət gücləndirilmiş, sosial ödənişlərin məmur-vətəndaş təması olmadan şəffaf, operativ təyinatı təşkil olunmuş, eyni zamanda, fondun əleyhinə qəbul edilmiş qərarların sayı azalmış və məhkəmə çəkişmələrinin sayı optimallaşdırılmışdır.

Cənab Prezidentin fərmanı ilə, bildiyiniz kimi, fond yenidən təşkil olunaraq publik hüquqi şəxs statusunda yaradılıbdır. Bu da dövlət başçımızın niyyətinə uyğun olaraq, sosial sahədə inzibati idarəçilik modelindən vətəndaşlara xidmət modelinə keçidin təmin edilməsi, əhaliyə göstərilən xidmətlərin keyfiyyətinin yüksəldilməsi və vətəndaş məmnuniyyəti prinsipinin rəhbər tutulması məqsədi ilə həyata keçirilən struktur islahatıdır. Bu xidmət modeli sosial sahədə artıq DOST mərkəzlərinin timsalında 1 ildən artıqdır ki, tətbiq olunur və öz səmərəliliyini sübut etmişdir. DOST mərkəzlərində indiyədək 250 mindən artıq vətəndaşımıza xidmət göstərilmiş, xidmət göstərilən hər bir vətəndaşın verdiyi qiymətə əsasən vətəndaş məmnunluğu 97 faiz olmuşdur. DSMF-də bu prinsipləri əsas götürərək əhaliyə xidmət modelini ən yüksək səviyyədə təmin etməyə çalışacağıq. Qeyd olunanları nəzərə alaraq, deputatlarımızdan bu layihələrə səs verməyi xahiş edirəm. Qısa olaraq, bugünkü müzakirələr zamanı qaldırılan digər məsələlərə dair də bir məlumat təqdim etmək istərdim.

Hörmətli deputatlarımız çox haqlı olaraq şəhid ailələrimizin, qazilərimizin, müharibə əlillərimizin, müharibə veteranlarımızın məsələlərini qaldırdılar, onlara xüsusi dəstək göstərilməsi ehtiyacını vurğuladılar. Məlumat üçün bildirim ki, bu sahə cənab Prezidentin daim diqqətindədir. Onun tapşırıqlarına uyğun olaraq, təkcə son 1 ayda 4500-dən artıq bizim şəhid ailəmiz və müharibə əlilimiz döv-

lətin xüsusi qayğısı ilə əhatə olunubdur. Dünən də cənab Prezidentin tapşırığı ilə biz Gəncə şəhərində 103 şəhid ailəmizə, müharibə əlilimizə evlər, mənzillər təqdim etdik. Bu gün Azərbaycanın 15 rayonunda 60-a yaxın mənzil təqdim olunur. Ayın sonuna qədər də əlavə 150 mənzilin təqdim olunması planlaşdırılır. Ümumilikdə, bu il 1500 mənzilin və fərdi evin bu kateqoriyadan olan insanlara verilməsi planlaşdırılır. Əgər proqramın əvvəlindən bu günə kimi olan rəqəmi götürsək, 9 mindən artıq mənzil və fərdi ev təqdim edilibdir. 7 mindən artıq avtomobil təqdim edilib. Müharibə əlillərimizə dünən yenə 50 avtomobil təqdim olundu. Bu proqram da uğurla icra olunur və davamlı olaraq icra olunacaqdır.

Bizim böyük zəfərimiz olan ikinci Qarabağ müharibəsinin memarlarına, şəhid ailələrinə və müharibə əlillərindən artıq 1560 nəfərin sosial ödənişləri, pensiya, müavinət və təqaüdləri təyin olunubdur. 1300 ailə özünüməşğulluq proqramlarına cəlb edilibdir. Bu proqram çərçivəsində onlara müxtəlif aktivlər təqdim edilmişdir. Dünən də biz Gəncə şəhərində 4 belə ailəni ziyarət etdik. Onların yaratdığı kiçik və mikrobizneslərlə tanış olduq. Digər tərəfdən, onlarla reabilitasiya və sosial-psixoloji işlər aparılır. Bu günədək son 1 ay ərzində 2 min şəhid ailəsi və müharibə əlilinin, müharibə iştirakçısının ailəsi ilə sosial-psixoloji reabilitasiya işi aparılmışdır. Onların bəziləri bizim reabilitasiya mərkəzlərində sosial və psixoloji reabilitasiyaya cəlb edilmişdir. Digərlərinə isə bu dəstək səyyar qaydada, evlərində göstərilmişdir.

Sosial xidmətlərin, sosial dəstəyin ünvanlığının təmin edilməsi sahəsində də böyük iş görüldü. Təkcə cari ildə keçən illə müqayisədə sosial ödənişlərin məbləği 1 milyard manatdan artıq çoxalıbdır. Bunun 700 milyonu

əmək pensiyalarına edilən ödənişlərdir. Ötən ilin 11 ayı ilə bu ilin 11 ayı arasında 700 milyon manat məbləğ fərqi var. 300 milyonu isə müavinətlərin, təqaüdlərin, ünvanlı yardımın artımını və digər seqmentləri əhatə edibdir. Əlbəttə ki, bu işlər davamlı aparılacaqdır.

Sosial infrastruktur genişləndirilir. Təkcə son il yarım ərzində 9 reabilitasiya mərkəzi yenidən tikilərək, qurularaq və ya sıfırdan tikilərək əlillərimizin istifadəsinə verilmişdir. Bu, demək olar ki, Azərbaycanın bütün əsas regionlarını əhatə edir. Xaçmaz, Lənkəran, Şəki, Naftalan, Yevlax, Qəbələ, Şəmkir, Bakı, Gəncə, Göygöl – bütün bu rayonlarda yeni, tam müasir reabilitasiya mərkəzləri istifadəyə verilibdir. Biz gözləyirik ki, 4-ündə də, inşallah, qarşından gələn 2-3 ay ərzində işlər yekunlaşacaq. Digərləri isə artıq istifadəyə verilibdir. Bu, ən müasir avadanlıqlarla təchiz edilibdir.

Bu insanlar cənab Prezidentin daim diqqətindədir və hökumətə verdiyi ən böyük tapşırıq məhz bu insanların problemləri ilə bağlı səmərəli, fəal, keyfiyyətli işin aparılmasıdır. Sizə bu gün təqdim edilən büdcə zərfi çərçivəsində olan bəzi qanunvericilik layihələri də məhz bu kateqoriyadan olan insanların sosial müdafiəsi və təminatının daha da gücləndirilməsinə həsr olunmuşdur. Sizlərin dəstəyi ilə o layihələr də sürətli şəkildə icra ediləcəkdir. Mən hər birinizə təşəkkür edirəm ki, bu məsələlərlə bağlı məlumatları bizə təqdim edirsiniz. Nazirlik olaraq bir çoxunuzla çox sıx, fəal təmasdayıq və qanunvericiliyin imkan verdiyi həddə və çərçivədə bütün bu müraciətlər, ehtiyaclar növbəlik qaydasında icra olunur və icra olunacaqdır. Bir daha hər birinizə təşəkkürümü bildirirəm və sizlərdən layihələrə səs verməyinizi xahiş edirəm. Çox sağ olun.

**Sədrlik edən.** Çox sağ olun, Sahil müəllim. Hörmətli həmkarlar, indi isə müzakirələrə keçirik. Siyavuş Novruzov. Buyurun, Siyavuş müəllim.

**S.Novruzov.** Təşəkkür edirəm. Hörmətli Sədr, hörmətli hökumət üzvləri. Biz Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun büdcəsi ilə əlaqədar əhatəli çıxışa qulaq asdıq.

Mən qeyd etmək istərdim ki, müharibə dövründə Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin üzərinə düşən vəzifələr Müdafiə Nazirliyinin üzərinə düşən vəzifələrlə eynilik daşıyır. Çünki Vətən Müharibəsindən sonra ortaya çıxan problemlərin aradan qaldırılmasında bu nazirliyin rolu və əhəmiyyəti həddindən artıq böyükdür. Vətən Müharibəsinə qədər və ondan sonrakı dövrdə koronavirusla əlaqədar aparılan işləri, aztəminatlı ailələrin müəyyənləşdirilməsi, sosial müdafiəyə ehtiyacı olan insanların müəyyən sosial təminatlarının təmin olunması, çatdırılması məsələlərini də nəzərə alsaq, doğrudan da, nazirlik, onun strukturları, o cümlədən fəallar, bu məsələyə qoşulan digərləri, xüsusi ilə Yeni Azərbaycan Partiyasının üzvləri nazirliklə birlikdə bu işlərin öhdəsindən layiqincə gəldilər. Bundan sonra da bu proses davam olunmaqdadır.

Burada qeyd olundu. Təbii ki, indiyə qədər də Azərbaycanda şəhid ailələrinin, Qarabağ əlillərinin, müharibə veteranlarının sosial təminatı ilə bağlı işlər gedirdi. Götürək maşınların, evlərin verilməsi, mənzillərlə təmin olunmaq, onların müalicəsi, amma ikinci Qarabağ, yəni Vətən Müharibəsi dövründə bu məsələlərin operativ şəkildə həll olunması daha da önəm daşıyır.

Burada Sahil müəllim qeyd etdi, mən hesab edirəm ki, ilk növbədə araşdırma aparılmalıdır, kirayədə qalan, mənzil şəraiti ağır olan şəhid ailələri və Qarabağ müharibəsi

veteranları evlə, mənzillə təmin olunmalıdırlar. Şəhid ailələri, yaralıların müalicəsi cənab Prezidentin və Birinci vitse-prezidentin, təbii ki, diqqət mərkəzindədir. Cənab Prezident yaralılarla görüşəndə də qeyd etdi ki, onların müalicəsi bilavasitə Birinci vitse-prezident hörmətli Mehriban xanımın diqqətindədir. Ən yaxşı protezlərlə təmin olunacaqlar. Mən də hesab edirəm ki, bu məsələləri biz ciddi şəkildə ortaya qoymalıyıq.

Üçüncü bir məsələ onların sosial təminatı və pensiyalarının, təqaüdlərinin müəyyən olunması məsələsidir. Mən hesab edirəm ki, burada çox ciddi şəkildə araşdırmaya ehtiyac var və diqqətli olmalıyıq. Xatırlayırınsınızsa, 2018-ci ildə nəzərdə tutulmuş sosial islahatlarla əlaqədar, – bu proses 2019-cu ildə başladı, – dekabr ayında sapı özümüzdən olan baltalar bir mitinq keçirdilər və bunu öz adlarına yazdılar ki, biz mitinq keçirməsəydik insanların sosial müdafiəsi olmayacaqdı. Halbuki biz bunu büdcədə nəzərdə tutmuşduq. İndi bu işdən də sui-istifadə etməsinlər deyə, konkretləşdirilməlidir ki, bu əlillərin, şəhid ailələrinin müavinəti nədən ibarətdir, sonra əlavə və dəyişiklik olanda həmin adamlar deməsin, biz çıxış etdik, ona görə bu cür həll olundu. Dövlət başçısının, dövlətin apardığı siyasəti öz adlarına yazmasınlar. O baxımdan burada ciddi şəkildə dəqiqləşmə işləri getməlidir.

Mən xüsusilə toxunmaq istəyirəm, təbii ki, indi zamanı deyil, amma birinci Qarabağ müharibəsi iştirakçıları da yaddan çıxmamalıdır. Nəzərə alsaq ki, o iştirakçılar, o şəhidlər döyüşən vaxtı nə silah, nə dövlət, nə dövlət başçısı, nə də Ali Baş Komandan var idi. Onlar öz güclərinə, öz cəsərtlərinə, torpağa bağlılıqlarına görə vuruşmuşdular və aralarında hissə-hissə, tabor-tabor şəhid və əlil olanlar, müharibə veteranları var. Gələcəkdə



onların da sosial təminatı, yaxud müavinətlərinin artırılması ilə bağlı məsələləri nəzərə almalıyıq ki, bunların arasında ayrı-seçkilik olmasın.

Digər məsələlərlə əlaqədar burada ətraflı deyildi. Xüsusi qeyd etmək istərdim ki, DOST mərkəzlərinin açılması və digər məsələlər də təqdirəlayiq haldır. Təşəkkür edirəm.

**Sədrlik edən.** Sağ olun. Azər Badamov. Buyurun.

**A.Badamov.** Təşəkkür edirəm. Hörmətli Sahibə xanım, hörmətli hökumət üzvləri, hörmətli həmkarlar. Müzakirəmizə təqdim olunmuş Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun 2021-ci il büdcəsi haqqında qanun layihəsinin 2021-ci ildə ölkəmizdə həyata keçirilən sosial siyasətin davam etdirilməsinə xidmət edəcəyini düşünürəm. Hər il indeksləşdirilməklə yaşayış minimumu, ehtiyac meyarı qaldırılmaqla pensiya və müavinətlər mütəmadi artırılmaqdadır. Belə artımların ardıcıl xarakter almasını ölkəmizdə aparılan sosial siyasətin uğuru hesab edirəm. Qanun layihəsinin təsdiq olunmasına səs verəcəyəm. Bununla yanaşı, çıxışında başqa bir məsələyə də münasibətimi bildirmək istəyirəm.

İlk növbədə qeyd etmək istəyirəm ki, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyində hörmətli nazirimiz cənab Sahil Babayevin rəhbərliyi altında öz vəzifəsinə məsuliyyətlə yanaşan və xalqa xidmət etmək vəzifəsini özünə məqsəd qoyan bir kollektiv yaranmış və Milli Məclisin Əmək və sosial siyasət komitəsi ilə sıx əməkdaşlıqla yeni fəaliyyət formatı formalaşmışdır. Bunu qeyd etməyə bilmərəm. Bu təqdirəlayiq fəaliyyəti iki epizodla diqqətinizə çatdırmaq istəyirəm.

Mart ayında Qusar rayonunun Gədəzeyxur kəndinin kənd sakinlərindən köhnə, istifadəsiz kənd xəstəxanası

binasının bir otağında sığınmış, hər iki ayağı amputasiya olunmuş kimsəsiz bir şəxsin nazirliyin sığınacağına yerləşdirilməsinə kömək etməyimlə bağlı bir müraciət daxil olmuşdu. Təbii ki, həmin insana kimsəsiz olduğundan kənd camaatı kömək edirdi. Amma bu, heç də o şəxsi əzabdan qurtarmırdı. Məsələ ilə bağlı məsləhət almaq üçün Əmək və sosial siyasət komitəsinin sədri hörmətli Musa Quliyevin yanına getdim. Musa müəllim dərhal nazirliklə özü əlaqə saxladı və həmin insan Bakı şəhərinə gətirilib qısa bir zamanda sığınacaqda yerləşdirilərək yaşamasını təmin etmək üçün dövlət qaygısı ilə əhatə olundu.

İlk növbədə belə bir əlacsız insanın əzab və əziyyətdən qurtarılmasına köməyinə görə həmkarım, komitə sədrimiz hörmətli Musa Quliyevə təşəkkürümü bildirirəm. Sonra da belə ağır vəziyyətli insanların xidmətində dayanmış müvafiq nazirliyin əməkdaşlarına təşəkkürümü bildirirəm.

İkinci bir məsələ pensiya təminatı ilə bağlıdır. Anadangəlmə xəstə bir vətəndaşın qohumları dəfələrlə müraciət etmələrinə baxmayaraq, bu şəxsin əlillik dərəcəsi ala bilməməsi ilə bağlı rayondan müraciət etmişdilər. Cənab nazirin müavini hörmətli Hidayət Abdullayevlə telefon əlaqəsi yaratdım. Hörmətli Hidayət müəllim məsələyə dərhal reaksiya verərək sabahı günü həmin xəstənin müayinəsi üçün Qusara komissiya göndərdi. Müəyyən olundu ki, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinə aid olmayan ayrı bir təşkilatın vətəndaşın işini doğru dəyərləndirməməsi səbəbindən xəstə insana əlillik dərəcəsi təyin olunmurdu. Nəticədə qısa bir zamanda məsələ həll olunaraq, sosial durumu ağır bir ailəni də sevindirə bildik.

Ümumiyyətlə, qeyd etmək istəyirəm ki, nazirlikdə iş yanaşma dəyişmişdir. Qeyd etdiyim iki məsələ öz həllini tapmış onlarca belə problemin nümunəsidir. Ünvanladı-

ğımız məktublar dərhal nəzarətə götürülür və vaxtında cavablandırılır. Düzdür, əhalinin aztəminatlı təbəqəsinin ən çox müraciət etdiyi nazirlik bu qurumdur. Təbii ki, bütün müraciətləri qanunauyğun müsbət həll etmək də mümkün olmur. Narazı qalanlar da çox olur. Amma müşahidəm onu göstərdi ki, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyində məsələlərə qanun çərçivəsində baxılan işçi bir mühit formalaşmışdır.

Hörmətli nazir cənab Sahil Babayev nazirlikdə cənab Prezidentin qarşıya qoyduğu tapşırıqları yüksək səviyyədə icra edən, ölkədə ünvanlanmış və şəffaf sosial siyasəti həyata keçirən bir təşkilat yaratdığına görə seçicilərim adından cənab nazirə təşəkkürümü bildirirəm. Təşəkkür edirəm, sağ olun.

**Sədrlik edən.** Sağ olun. Musa Qasımlı. Buyurun.

**M.Qasımlı.** Çox hörmətli xanım Sədr, hörmətli hökumət üzvləri. Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun gələn il üçün büdcəsi haqqında qanun layihəsi möhtərəm cənab Prezidentimizin müəyyənləşdirdiyi sosial siyasətin həyata keçirilməsinə bilavasitə xidmət etdiyindən bu layihəyə səs verəcəyəm. Konkret olaraq 3 məsələ üzərində dayanmaq istəyirəm.

Birinci, sosial sahə nə qədər vətəndaş varsa, hamısının ya müraciət etdiyi, ya da potensial müraciət edəcəyi bir nazirlikdir. Təbiidir ki, iş də çox ağırdır. Amma bu gün sosial sahəyə rəhbərlik edənlər heç bir mübaliğəyə yol vermədən söyləmək lazımdır ki, cənab Prezidentimizin müəyyənləşdirdiyi o xətti çox uğurla həyata keçirirlər. Təbii ki, narazılıqlar olacaq. Bütün dünya ölkələrinin hamısında sosial məsələlər, aşağı-yuxarı bu dərəcədə müraciətlər çox və ya az olur. Amma, bütövlükdə, hesab edirəm ki, islahatlar öz nəticəsini verib.

İkinci toxunacağım məsələ özünüməşğulluqla bağlıdır. Mənim həmişə baxışım ondan ibarət olub ki, biz insanlarımızı ələbaxımlıqdan təcridən xilas edib, özünüməşğulluğa keçməliyik. Onlar sosial yardımlar alanda yalnız istehlakçı olurlar, özünüməşğulluqla məşğul olanda həm istehsalçı, həm istehlakçı olacaqlar, həm də bazara məhsul çıxaracaqlar. Ona görə mən özünüməşğulluq proqramının gələcəkdə də artırılmasını vacib hesab edirəm.

Üçüncü məsələ. Hörmətli Sahibə xanım, biz 30 ildir Qarabağın işğalçılardan azad edilməsini gözləmişik. Çox şərəfli günlər yaşayırıq. Bu gün bizim başlıca hədəfimiz Qarabağın bərpaasıdır. Orada tikinti-quruculuq, bərpa işləri başlayanda ölkədə 200 sahə, – iqtisadçılar bunu yaxşı bilir, – hərəkətə gələcək. Bu 200 sahənin hərəkətə gəlməsi iş yerlərinin açılmasıdır, pensiya fonduna vəsaitlərin daxil olmasıdır, pensiyaların artırılmasıdır. Ona görə, mən hesab edirəm ki, biz çox geniş bir vizionda baxmalıyıq, bu Məclisdə bir kəndə gedən asfaltın dağıdılması məsələsini gündəliyə gətirməməliyik. Dağlıq Qarabağın bərpaasının həm də beynəlxalq siyasi tərəfləri var. 100 min adam gedib əkinlə, torpaqla məşğul olub, məhsul istehsal edəcəksə, nə qədər bolluq olacaq. Bakı, Sumqayıt, Gəncə nə qədər yüngülləşəcək. Qarabağda insanlarımız çox zəngin yaşayırdılar və yenə zəngin yaşayacaqlar. Heç əbəs deyil, möhtərəm cənab Prezidentimiz MDB sammitində nə dedi? Dünyanın ən inkişaf etmiş, ən gözəl regionlarından biri olacaq. Ona görə bizim bundan sonrakı başlıca hədəfimiz Qarabağın bərpaası olmalıdır. Bu, özü ilə bərabər bütün sahələri də gətirəcək.

Bu büdcə layihəsinə səs verəcəyəm. Hesab edirəm ki, mükəmməl hazırlanıb. İcraçılara da uğurlar arzulayıram. Təşəkkür edirəm.

**Sədrlik edən.** Çox sağ olun. Əli Məsimli.

**Ə.Məsimli.** Çox sağ olun, hörmətli Sədr. Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi nazirinin, o cümlədən Musa müəllimin çıxışları göstərdi ki, sənəd çox müfəssəl, təkmil formada hazırlanıb və eyni zamanda, islahatlar kontekstində bir sənəd ortaya çıxarılıb. Ona görə də müsbət qiymətləndirmək lazımdır. Eyni zamanda, bir məqamı da qeyd etmək lazımdır ki, biz artıq münaqişədən sonrakı dövrü yaşayırıq. Münaqişədən sonrakı dövrün də sosial müdafiə sistemi elə qurulmalıdır ki, qalib xalqın bir nəfəri belə həmin sosial müdafiə sistemindən kənar qalmasın. O nöqteyi-nəzərdən, hesab edirəm ki, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin üzərinə fiziki cəhətdən mümkün olmayan qədər böyük yük düşür. Bu çıxışlarda verilən təklifləri də yük formasına salanda onun vəziyyəti həddən artıq ağırlaşacaq.

Ona görə bu il tətbiq olunan yeni bir üsulu bir təklif kimi qeyd etmək istərdim ki, 2021-ci ilin büdcəsinin hazırlanmasında İqtisadi Şura çox fəal rol oynayıb və mükəmməl sənədin ortaya çıxmasında artıq əməyi görünür. Bu nöqteyi-nəzərdən büdcənin bütün ağırlığı iki nazirliyin üzərindədir, Maliyyə Nazirliyi və Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi. Bu ağırlığı müəyyən dərəcədə bölmək üçün, hesab edirəm ki, qaldırılan məsələlərin xeyli hissəsini nazirliyin üzərinə atmaq, onların çiyinə qoymaq yox, bilavasitə İqtisadi Şurada daha yüksək səviyyədə müzakirə etməklə onların həllinin sürətləndirilməsinə nail olmaq mümkündür. Bu nöqteyi-nəzərdən bəzi təkliflərimi qeyd etmək istəyirdim.

Birinci təklif ondan ibarətdir ki, Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun vəsaitinin, gəlirlərinin çox hissəsi icbari sığortadan əmələ gəlir və bunun nəticəsində dövlət büdcəsinin

yükü xeyli azalıb, bu müsbətdir. 2020-ci ilin büdcəsində gördük, indi də o tendensiya öz əksini tapır, bu yaxşıdır. Amma elə məqamlar var ki, hesab edirəm, hörmətli Sədr, ona yenidən baxmaq lazımdır. Bu, xüsusən də aqrar sahəyə aid olan məsələlərdir. Bu ilin may ayında icbari sosial sığorta ilə bağlı sənədlərdə dəyişikliklər edəndə belə qəbul etdik ki, 5 hektara qədər torpağı olan kəndlilər minimum əmək haqqının 2, 10 hektara qədər olanlar 6, 10 hektardan çox olanlar isə 10 faizinə qədər məcburi sosial sığorta ödəməlidir. Burada analizlər aparanda baxıb görürük ki, məsələn, taxıl əkininin harada isə 1 hektar üçün maya dəyəri 400 manat idi, indi onun üzərinə 240 manat da gəlir. Ümumi, 1 kiloqram taxılın qiymətindən də çıxış edəndə, baxıb görürsən ki, ona harada isə 1 hektara 300-400 manat pul qalırdı, indi bu sosial sığortadan sonra 105 manatdan 150 manat arasında qalır. Faktiki surətdə orada ailə də, əsasən, 5 nəfərdən ibarətdir, adam sayına böləndə, haradasa 15-20 manata gəlib çıxır. Biz də ehtiyac meyarını 170 manat götürürük, halbuki adambaşına 10-15 manat düşür. Deməli, ehtiyac meyarından qat-qat aşağı gəliri olan bir ailəni icbari sığortaya cəlb etməklə onların vəziyyətini xeyli dərəcədə ağırlaşdırırıq. Ona görə, hesab edirəm ki, məhz buna nazirlik yox, İqtisadi Şura səviyyəsində baxılıb optimal bir variantın seçilməsi çox vacibdir.

İkinci, qanunla pensiya yaşına bir az qalmış insanları işdən çıxarmaq qadağandır, amma bu, tətbiq olunur, çox təəssüflər olsun, tətbiq olunur. Bu, həm məhkəmələri yükləyir, həm də insanların psixikasını pozur, xeyli dərəcədə insanlar məhkəmə qapılarına gəlirlər. Ona görə də, bir tərəfdən, bunu yığışdırmaq, digər tərəfdən, elə bir mexanizm tətbiq etmək lazımdır ki, pensiyadan sonra insanların həyatı məşəqqətli yox, xaricdə olduğu kimi, –

xarici ölkələrdə görürük ki, gələn turistlərin xeyli hissəsi pensionerlərdir, – yeni həyat başlasın. İnsanların aldığı pensiya ilə təkcə dərmanlarını almaq yox, bir normal yaşamaq imkanları olsun. Bundan ötrü də, təbii ki, əmək haqqının, digər sosial göstəricilərin qaldırılması çox vacibdir.

Üçüncü məqamı xüsusi qeyd etmək istəyirəm ki, ixtisarlara olacaq, o, təbii haldır. Amma bəzən görürsən ki, müəssisənin rəhbəri gələn kimi həmin kollektivi bütövlükdə, aşağıdan yuxarı, qarışıqdan müavinə qədər dəyişdirir. Hesab edirəm, bu, düz deyil. Bizim kadr potensialımıza böyük bir zərbə vurur. Ona görə də həmin müdirdən sonra bir texnokrat qoymaq lazımdır ki, nazirliyin, baş idarənin ağırlığı onun üzərində olsun, həmin nazir gedəndən sonra söküb o nazirliyi təzədən qurmaq yox, bilavasitə yaxşı kadrların üzərində o işi davam etdirmək. Çünki o cür ənənə olmasa, bizim işimizdə xeyli dərəcədə ciddi nüanslar yarana bilər və bunu ən yüksək səviyyələrdə, İqtisadi Şura səviyyəsində...

**Sədrlik edən.** Sağ olun. Qənirə Paşayeva. Buyurun, Qənirə xanım.

**Q.Paşayeva.** Hörmətli Sədr, hörmətli millət vəkilləri, hörmətli hökumət üzvləri. Mən də Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun 2021-ci il büdcəsi haqqında qanun layihəsini dəstəkləyirəm və vurğulamaq istəyirəm ki, Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi sistemində cənab Prezidentimizin, çox hörmətli Mehriban xanımın rəhbərliyi altında həyata keçirilən böyük islahatları hamımız dəstəkləyirik. Çünki çox önəmli layihələr həyata keçirilir. Çox önəmli işlər görülür, təbii ki, bu işləri biz hamımız dəstəkləyirik. Mən Sahil müəllim başda olmaqla təşəkkürümü bildirmək istəyirəm, çünki vətəndaşlarımızın müraciətləri əsasında bu nazirliyə çox sıx-sıx müraciət

edən millət vəkillərindən biri olaraq rəhbər işçilərin hər vaxt, zamanında, anında məsələyə münasibətini, həlli üçün dəstəyə çalışmasını görürük və bunu da yüksək qiymətləndiririk. Çünki bu, əslində, vətəndaşların müraciətlərinə verilən dəyərdir və yanaşmadır. Mən bir neçə məsələyə toxunacağam.

Hörmətli Sahil müəllim də vurğuladı. Təbii ki, biz hamımız şəhid ailələri, qazilərimiz, onların həyatı, problemlərinin həlli istiqamətində görülən işləri bilirik. Bunlar hamısı cənab Prezidentin, Mehriban xanımın diqqətindədir və daimi olaraq çox önəmli işlər, layihələr həyata keçirilir. Təbii ki, hamımızın təmsil etdiyi bölgələrdə bu məsələlər var. Burada ən vacib məsələ şəhid ailələrinin və qazilərimizin evlə, mənzillə təminatı məsələsidir. Biz inanırıq ki, 2014-cü ilə qədər qeydiyyatda olan qazilərimizin, şəhid ailələrimizin mənzil probleminin həlli qısa zamanda tamamilə başa çatacaq. Amma bu proqram daha da sürətlənəcək və bütün şəhid ailələrimiz, özəlliklə kirayədə yaşayan şəhid ailələri, qazilərimiz var ki, onların məsələləri də, inanırıq, sürətlə həll olunacaq.

Mən bir məsələni də xahiş etmək istəyirəm. Bəzi şəhid ailələrimiz, qazilərimiz var ki, əslində, onların yaşayış yeri var, amma yaşayış yerində yaşama şərtləri həddindən artıq ağırdır. Bəlkə onların yaşadıkları yerdə o şərtlərin yaxşılaşdırılması imkanları ilə bağlı bir proqramın da həyata keçirilməsi bu məsələyə daha sürətlə töhfə verilməsi istiqamətində müsbət addım olardı.

İkincisi, məşğulluqla bağlı. Sahil müəllim, çox önəmli işlər həyata keçirilir. Mən bilirəm, elə öz bölgəmizdə görürəm. Tez-tez əməkdaşlıq edirik. Məşğulluqla bağlı proqramlar içərisində, təbii ki, şəhid ailələrimizə, qazilərimizə xüsusi diqqət göstərilir. Amma Vətən Müharibəsin-



dən sonra bizim görüşdüyümüz qazilər arasında, biz görürük, vətən çağıranda könüllü olaraq, ilk öncə “mən” deyən kifayət sayda bizim gənclərimiz var ki, onların ali təhsili yoxdur və belə deyək, döyüşlərə gedənə qədər işləri olmayıb. Onlara peşə öyrədilməsinə və məşğulluqla bağlı məsələlərinin xüsusi diqqətdə olmasına çox ehtiyac var. Çünki biz görüşlər zamanı görürdük ki, bu gənclərin işləməsinə onların ailələrinin nə qədər ehtiyacı var. Ona görə məşğulluq proqramı içərisində bu məsələyə baxılarsa, çox məmnun olarıq ki, onlar qısa zamanda bir peşə öyrənsinlər və ya onlar məşğulluq proqramına sürətlə cəlb olunsunlar.

Sonda bir məsələni vurğulamaq istəyirəm. Təbii ki, hörmətli Hicran xanım da aliment fondunun yaradılmasını vurğulamışdı. Bizim çoxumuzun dəstəklədiyimiz bir məsələdir. Çünki boşanan, dağılan ailələrdə ən çox zərər çəkən uşaqlar olur. Bir çox analar var, aliment almaqda çox çətinlik çəkirlər, bəziləri hətta aylarla ala bilmirlər. Bunun nəticəsində uşaqlar çox ciddi problemlərlə üzləşirlər. Ona görə, Sahil müəllim, mən xahiş edəcəkdim, uzun müddət aliment ala bilməyən və ya çox az miqdarda aliment alan ailələrdəki anaların məşğulluğu məsələsinə xüsusi diqqət yetirilsin. Ən azı bu anaların məşğulluqla bağlı məsələləri tez həll olunsa, o uşaqlar daha ciddi əziyyət çəkmədən böyüyə bilərlər. İnanırıq ki, bir gün buna, aliment fondunun yaradılmasına baxılacaq. Amma o zamana qədər çox xahiş edirik ki, məhz bu ailələrdəki qadınların, anaların məşğulluğa daha sürətlə cəlb edilməsi, bu proqramda onlara yer verilməsinə baxılsın. Təşəkkür edirəm.

**Sədrlik edən.** Sağ olun. Mələhət xanım, Sizin sualınız var? Buyurun.

**M.İbrahimqızı.** Çox təşəkkür edirəm, xanım Sədr.

Mən görürəm, həmkarlarım mənim çıxışımdakı problemlərə toxunurlar. Ona görə sual vermək istəyirdim.

Hörmətli Sahil müəllim, bizim ölkəmizdə istər Prezident, istərsə də Baş nazir yanında bir çox komissiyalar var. Bu gün ölkəmizdə, həqiqətən də, bir nömrəli ağır, sosial problem deyəndə hər kəsin gözünün önünə şəhidlər, Qarabağ qaziləri, müharibə veteranları və sair gəlir. Siz necə düşünürsünüz, belə bir komissiyanın, hətta nazirliyin nəzdində ictimai bir komissiyanın yaranmasına zərurət varmı? Çünki bax, yetkinlik yaşına çatmayanlar üzrə, narkomaniyaya qarşı mübarizə ilə bağlı komissiya var, – mən bir neçəsini demək istərdim, – insan ticarəti ilə bağlı var. Amma cəmiyyətimiz, hər birimiz üçün bu qədər önəmli bir məsələ ilə bağlı yoxdur. Çünki şəhid ailələrinin təhsil, səhiyyə problemi var, paraolimpiadaya gedirlər, müxtəlif problemləri var. Eyni zamanda, rayonlarda mənzil verilməklə bağlı bəzən narazılıq olur ki, şəffaf olmadı. Rayonlarda müəyyən ictimai komissiyaların yaranmasına ehtiyac var, yoxsa yox? Xahiş edərdim ki, bu sualıma cavab verəsiniz.

Mən Sizə təşəkkür edirəm, bizim komitədə də, eləcə də möhtərəm Sədrimiz şərait yaratdı, dəfələrlə biz videokonfranslar keçirdik, orada da fikirlərimizi dedik, çıxışımızı etdik, həqiqətən də, çox gözəl təqdimat etdiniz, biz dəstəkləyəcəyik. Çox sağ olun, hörmətli Sahibə xanım.

**Sədrlik edən.** Sağ olun. Razi Nurullayev.

**R.Nurullayev.** Hörmətli xanım Sədr, hörmətli deputatlar. Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun büdcəsinin xərclər hissəsində 1.2.4-cü bənddə 3 yaşına çatanadək uşaqlara qulluqla əlaqədar bölmə var və orada 16 milyon 170 min manat vəsait göstərilib. Mən istərdim ki, hörmətli nazirimiz Sahil müəllim bunun izahatını versin. Çünki mən

bunu başa düşə bilmədim ki, bu, uşaq pulunun verilməsinə doğru gedən ilk addımdır, yoxsa, bu, həmişə olub. Bunu başa düşə bilmədim.

İkincisi, qeyd etməliyəm ki, ümumiyyətlə, mən ilk gündən Sahil müəllimin fəaliyyətini izləmişəm, bəyənmişəm. Yəni mən bunu açıq deyirəm. Həqiqətən, kifayət qədər şəffaflyq yaranıb, mən bunu təmsil etdiyim rayonda da hiss etmişəm. İndi son zamanlar, ümumiyyətlə, şəhid ailələrinə göstərilən xidmətdə də, məşğulluq məsələlərinin yaradılmasında da. Açığı, bu mənə çox xoş gəlib və buna görə də mən Sahil müəllimə təşəkkür edirəm.

Əlavə olaraq qeyd etmək istəyirəm ki, Sahil müəllim qeyd etdi, demək, mənim yadımdadır, yeni büdcəyə 238 milyon əlavələr olanda biz bunu müzakirə etdik, sonra da Sahil müəllim dedi, ilin sonunda da 12 milyon büdcəyə qaytarıldı.

Mən düşünürəm, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi, ümumiyyətlə, elə bir nazirlikdir ki, hər kəsin gözü buradadır və həm də həssas əhali təbəqəsi ilə işləyir. Belə bir nazirliyin büdcəyə vəsait qaytarmasını düzgün hesab etmirəm. İndi bunun, təbii, bir yolu tapılmalıdır ki, bax, şəffaflyq nəticəsində yaradılan bu 250 milyon manat vəsait elə nazirliyin özündə qalsın və məşğulluq sahələrinə yönəldilsin və sair. Çünki Sahil müəllim özü də bilir ki, orada nə qədər şikayətlər, məsələlər var. O pul, həmin vəsait ora yönəldilə bilər. İndi mən bunun yollarını bilmirəm və xahiş edirəm, həm də hörmətli maliyyə naziri Samir müəllim də bununla bağlı fikir söyləsin. Bunun elə bir mexanizmini tapmaq olarmı, şəffaflyq nəticəsində yaradılan bu 250 milyon manat vəsait, indi bundan sonra olacaq vəsaitlər də elə nazirliyin özündə qalsın. Çünki mən indi Sahil müəllimin fəaliyyətini izləyirəm və

düşünürəm ki, bundan sonra da şəffaflıq yaradılacaq, yaradıldıqca da burada müəyyən vəsaitlərə qənaət olunacaq və dövlət büdcəsinə qaytarılacaq. İndi belə çıxır ki, bu 250 milyon da, yəni belə deyək, silinən, oğurlanan bir pul imiş. İndi biz əvvəlki illəri müqayisə etsək, görün, dövlət büdcəsindən nə qədər pullar oğurlanmış. Yəni bir nazirlik daxilində, bir nazirin şəffaf fəaliyyəti nəticəsində 250 milyon manat böyük bir məbləğdir. Bu, Ermənistanın büdcəsinin onda biridir, yoxsa onda səkkizidir. Yəni ki, bu, böyük bir məbləğdir. Onun üçün də mən düşünürəm, biz o günlərə şahidlik edək ki, Azərbaycanın bütün sahələrində bu şəkildə şəffaflıq yaradılsın. Mən bu şəffaflığa görə də elə Sahil müəllimə təşəkkür edirəm və istərdim ki, qaldırdığım bu məsələlərə də cavab tapam. Təşəkkür edirəm.

**Sədrlik edən.** Sağ olun, Razi müəllim.

**Yerdən.** *(Eşidilmir.)*

**Sədrlik edən.** Səsə qoymaq təklifi var, razısınız? Çox sağ olun və mən xahiş edərdim, çıxışa yazılan, çıxış edə bilməyən hörmətli həmkarlarımız çıxışlarının mətnini katibliyə versinlər.

Hörmətli həmkarlar, biz gündəliyin 3-cü məsələsinə keçirik. İşsizlikdən sığorta fondunun 2021-ci il büdcəsi haqqında qanun layihəsi müzakirəyə təqdim edilir. Məsələyə dair məlumat vermək üçün, Musa müəllim, mən yenə də Sizdən xahiş edəcəyəm. Buyurun, məlumat verin.

**M.Quliyev.** Çox sağ olun. Hörmətli xanım Sədr, hörmətli millət vəkilləri. Gündəlikdə daha 10 məsələmiz var, vaxtımız da azdır. Ona görə də istəyirəm, çox lakonik şəkildə İşsizlikdən sığorta fondunun 2021-ci il büdcəsi haqqında sizə məlumat verim.

İşsizlikdən sığorta fondunun gələn il də büdcə gəlirləri

və xərcləri bərabər olaraq, 157 milyon 769 min 146 manat nəzərdə tutulur. Deməli, büdcə gəlirləri cari ildəkinə nisbətən 4,3 faiz, büdcə xərcləri isə 10,4 faiz çox olacaqdır. Büdcə xərclərinə gəldikdə xərclərin əsas istiqamətləri aşağıdakılar kimi nəzərdə tutulur. Ən çox büdcə xərcləri, 68 milyon 774 min 200 manat özünüməşğulluq tədbirlərinin təşkilinə nəzərdə tutulur.

Hörmətli millət vəkilləri, bildiyiniz kimi, özünüməşğulluq tədbirləri son 3 ildə çox uğurla başlanan, tətbiq olunan və nəticə verən bir sosial layihədir və ildən-ilə də bu layihənin həcmi genişləndirilir. Bu il təxminən 12 min insan, 12 min ailə də deyə bilərik, gələn il isə daha çox, 16 minə yaxın insan özünüməşğulluq tədbirlərinə cəlb olunaçaqdır.

Şübhəsiz ki, ikinci istiqamət işsizliyə görə sığorta ödənişləridir. Bilirsiniz ki, bu ilin yaz sessiyasında biz işsizliyə görə sığorta ödənişlərinin həcmi və istiqamətlərini daha da genişləndirmək üçün qanunda dəyişiklik etdik. İndi yalnız işçi iş yeri bağlananda, yaxud iş yerini hər hansı bir səbəbdən itirəndə, həm də əmək müqaviləsinə xitam veriləndə işsizlikdən sığorta haqları alacaqdır.

Digər istiqamətlər, heç şübhəsiz, peşə hazırlığı, peşə yönümlü məsləhət xidmətlərinin göstərilməsi, əmək yarmarkalarının, əmək birjalarının təşkili və sair istiqamətlərdir. Bunlar hamısı gələn il də tam təminat verəcək ki, bizim insanlarımızın həm işsizlikdən sığortası, həm də məşğulluğunun təmin olunması istiqamətində irəliyə doğru əsaslı addımlar ataq. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm, layihəni dəstəkləməyinizi xahiş edirəm.

**Sədrlik edən.** Çox sağ olun, Musa müəllim. Bu layihəyə Tahir Mirkişilinin komitəsində də baxılıb. Tahir müəllim yoxdur. Əli müəllim, əlavəniz yoxdur?

**Yerdən.** (*Eşidilmir.*)

**Sədrlik edən.** Çox sağ olun. Sahil müəllim, hələlik əlavəniz yoxdur? Var?

**Yerdən.** (*Eşidilmir.*)

**Sədrlik edən.** Buyurun.

**S.Babayev.** Çox sağ olun, Sahibə xanım. Musa müəllim rəqəmlərlə bağlı məlumatları verdi. Mən xüsusi olaraq vurğulamaq istəyirəm ki, İşsizlikdən sığorta fondunun növbəti il fəaliyyəti məhz məşğulluq sahəsində cari və növbəti islahatların həyata keçirilməsinə yönələcəkdir. Özünüməşğulluq proqramımız 16 mindən artıq ailəni əhatə edəcəkdir. Peşə təhsili məsələsinə toxunuldu. Xüsusi olaraq peşə təhsili, peşə hazırlığı seqmenti gücləndiriləcəkdir və mövcud peşə təhsilindən əlavə olaraq beynəlxalq sertifikatı, yəni İSO dediyimiz sertifikatı ala biləcək peşə hazırlığı təmin ediləcəkdir. Eyni zamanda, aktiv məşğulluq tədbirlərinin genişləndirilməsi üçün geniş elektronlaşma tədbirləri görülməcəkdir.

Ölkə üzrə məşğulluq reyestri, məşğulluq xəritəsi, elektron əmək birjası, elektron əmək yarmarkası, bu kimi layihələr bizim işəgötürənlərimizin və işçilərimizin istifadəsinə təqdim edilməklə, belə deyək, onların ən zəruri bilik və bacarıqlarının artırılması, eyni zamanda, öz səriş-tələrinə uyğun layiqli peşə və işlərə yiyələnməsi üçün imkanlar yaradılacaqdır. Ümumilikdə, İşsizlikdən sığorta fondunun fəaliyyəti, əsasən, aktiv məşğulluq tədbirlərinin genişləndirilməsinə yönələcəkdir. Çünki istənilən dövlətin inkişafı üçün ilk növbədə, əlbəttə ki, məşğulluğun daha geniş tətbiqi və təbliği ən önəmli istiqamətimizdir. Hazırda aparılan islahatlar nəticəsində, əmək müqavilələrinin sayının, əmək haqqı fondunun artımında həm dövlət, həm də özəl sektorda geniş məşğulluq tədbirlərinin

görülməsi nəticəsində son iki il ərzində ölkədə əmək müqaviləsinin sayı 300 mindən çox artdı. Özəl sektorda əmək haqqı fondu təkcə cari ildə 19 faizdən artıq artmışdır. Bu göstəricilər göstərir ki, bu sahədə görülən işlər öz nəticələrini verir və növbəti ilin büdcəsi də məhz bu sahədə işlərin davamlı şəkildə təmin edilməsinə indeksasiya olunubdur.

Mən xüsusi olaraq bizim sosial tərəfdaşlarımızı da vurğulamaq istərdim ki, özünüməşğulluq layihəsinə tək nazirlik deyil, eyni zamanda, bizim beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıq çərçivəsində Dünya Bankı və BMT İnkişaf Proqramı da cəlb olunubdur. Eyni zamanda, Heydər Əliyev Fondu və aidiyyəti qurumlarımız, nazirliklərimiz, Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi, Qida Təhlükəsizliyi Agentliyi, İqtisadiyyat Nazirliyi tabeliyində Kiçik və Orta Biznesin İnkişafı Agentliyi və digər dövlət qurumlarımız da aktiv şəkildə bu sahədə işlərin görülməsinə öz töhfələrini verirlər.

Xüsusi vacib istiqamətlərdən biri də peşə və kvalifikasiya standartlarının hazırlanması və onların təsdiq edilməsidir ki, bu il 300 standartın hazırlanması müqabilində, növbəti ildə daha 350 peşə standartları və kvalifikasiyasının hazırlanması planlaşdırılır. Bu da imkan verəcəkdir ki, Azərbaycanda peşə hazırlığının səriştə və bacarıqlarının qiymətləndirilməsini beynəlxalq standartlara uyğun təmin edə bilək.

Əlavə olaraq 2 peşə hazırlığı müəssisəsinin tikintisinə 8 milyon manat vəsaitin ayrılması planlaşdırılır ki, bu da ölkə üzrə peşə təhsili şəbəkəsinin genişləndirilməsi və daha çox insanların bura cəlb olunmasına dəstək verəcəkdir.

Yekunda, mən bir daha sizlərdən xahiş edirəm, layihələrə dəstək verəsiniz və xüsusi olaraq vurğulamaq

istəyirəm ki, Ali Baş Komandanımızın rəhbərliyi altında müzəffər Azərbaycan Ordusunun işğaldan azad etdiyi ərazilər bu sahədə prioritet olaraq qarşımızda duracaq. Həm işğaldan azad olunmuş ərazilərimiz üzrə, həm də bu ərazilərlə kəsişən, sərhəd olan digər regionlarımızda olan əhalinin məşğulluğu, ictimai işlərə, peşə hazırlığına cəlb edilməsi daim prioritet olaraq qalacaqdır. Təşəkkür edirəm, Sahibə xanım.

**Sədrlik edən.** Çox sağ olun, Sahil müəllim. Yazılanlar var. Razi Nurullayev. Buyurun, Razi müəllim.

**R.Nurullayev.** Hörmətli xanım Sədr, çox qısa danışıcağam. Vəziyyəti başa düşürəm. Mən diqqəti peşə hazırlığının təşkili və məsləhət xidmətlərinin göstərilməsinə çəkmək istəyirəm. Hörmətli nazir Sahil müəllimdən xahiş edirəm ki, bu məsələyə diqqət ayırsın, müəyyən araşdırma da aparılsın.

Mən öz adımdan deyə bilərəm ki, peşə hazırlığının təşkili çərçivəsində təşkil olunan kursların tədrisində çox ciddi nöqsanlar var. 3 aylıq, 5 aylıq, 6 aylıq və uzunmüddətli kurslardan çıxan müdavimlər heç nəyə nail ola bilmirlər. Oradan çıxandan sonra da bir mütəxəssisə və yaxud bir peşə sahibinə çevrilə bilmirlər. Sadəcə olaraq, sanki orada olan o kurslar nəyinsə xatirinə keçirilir. Məsləhət xidmətləri də onun kimi. Çünki mən keçən illərdə də ora bir neçə nəfər yönləndirmişdim, onlar oranı qurtarandan sonra da bu fəaliyyətdən çox narazı qaldılar. Təşəkkür edirəm.

**Sədrlik edən.** Çox sağ olun. Əslində, Təhsil Nazirliyinə aid olan suallardır. Fəzail Ağamalı. Fəzail müəllim, buyurun.

**F.Ağamalı.** Təşəkkür edirəm. Hörmətli xanım Sədr, hörmətli hökumət üzvləri, dəyərli millət vəkilləri. Mən



birbaşa müzakirə olunan qanun layihəsi ilə bağlı fikrimi söyləmək istəyirəm. Əlbəttə, əmək və əhalinin sosial müdafiəsi nazirinin onsuz da müharibəyə qədər zaman kəsiyində də işləri kifayət qədər çox idi, kifayət qədər qayğıları var idi. Xüsusi olaraq işsizlərin işlə təmin olunmasında, eyni zamanda, aztəminatlı ailələrin sosial təminatında, birinci Vətən Müharibəsində şəhid, qazi olan insanlarımızın, dəyərli soydaşlarımızın evlə, maşınla təmin edilməsində kifayət qədər yükü var. Bunu qiymətləndirmək lazımdır ki, bu zaman kəsiyində, həqiqətən, o, bu işlərin, müvafiq tədbirlərin, ölkə Prezidentinin qarşıya qoyduğu vəzifənin yerinə yetirilməsi üçün peşəkarlığını ortaya qoyub. Lakin nəzərə almaq lazımdır ki, bu işin üzərinə əlavə iş də gəlib. Birbaşa işsizliklə bağlı.

Bu, ilk növbədə, Vətən Müharibəsində səfərbərlik xətti ilə və könüllülük əsasında müharibədə iştirak edən və bu günə qədər, müharibə qurtarsa da, müvafiq yerlərdə, cəbhə xəttində və ayrı-ayrı yerlərdə qoşunlarımızda xidmətini davam etdirən Vətən Müharibəsinin çoxsaylı, çoxmilli veteranları olacaqdır. Onlar işlə təmin olunmalıdır və bunun üçün, düşünürəm ki, ciddi bir proqram işlənib hazırlanmalıdır. Buna görə də təkcə 16 min nəfərin keçən səfərki proqrama uyğun olaraq işlə təmin olunması yetərli deyil və bu ağır yükü reallaşdırmaq üçün, mənə belə gəlir ki, hörmətli Sahil müəllim, hörmətli nazir hökumət qarşısında bu məsələnin reallaşması və həlli üçün xüsusi bir proqramın işlənməsi təşəbbüsü ilə çıxış etməli və əlavə vəsaitin ayrılmasına nail olmalıdır.

Hörmətli xanım Sədr, eyni zamanda, biz də qanunvericilikdə dəyişiklik etməyə nail olmalıyıq ki, işgötürmədə ilk növbədə bu 44 günlük müharibədə canı ilə, qanı ilə müharibənin qələbəsində mütləq mənada rolu olan

həmin soydaşlarımız işə götürülsün. Həm dövlət strukturlarında, həm də özəl sektorlarda. Düşünürəm ki, bu, çox vacib məsələdir. Bununla həm icra strukturları, həm də qanunvericilik səviyyəsində ciddi şəkildə məşğul olmalıyıq. Bu məsələnin bir tərəfi.

İkinci, çox qısa şəkildə demək istərdim, təbii ki, mən başa düşürəm, mənə imkan yaradılmadı. Vətən Müharibəsində iştirak eləyən şəhid ailələrinin və qazilərin ehtiyacları olan evlərlə təmin olunmasına çox böyük ehtiyac var. Bəllidir ki, əldə olunan razılığa, qəbul olunan proqrama uyğun olaraq, birinci Vətən Müharibəsində şəhid olanların ailələri, qazilər hələ də evlə təmin olunur. Dövlət proqramında bu var. Ancaq indi biz konkret yeni reallıqla üz-üzəyik. Həm Vətən Müharibəsində şəhid olanlar, həm də qazilər var. Biz bəzən sosial şəbəkələrdə, telekanallarda görürük ki, onların eləsi var, doğrudan da, ya kirayədə qalır, ya da ev şəraiti son dərəcə ağırdır. Məhz bununla bağlı, mənə elə gəlir ki, xüsusi proqram hazırlanmalıdır. Bu, dərhal və gecikmədən öz həllini tapmalıdır. Təşəkkür edirəm.

**Sədrlik edən.** Sağ olun, Fəzail müəllim. Aydın Hüseynov. Buyurun, Aydın müəllim.

**A.Hüseynov.** Hörmətli Sahibə xanım, hörmətli millət vəkilləri. Mən də çalışacağam ki, mahiyyəti üzrə bir neçə fikrimi bölüşəm. Əlbəttə, hər birimizə məlumdur ki, Prezident İlham Əliyevin həyata keçirdiyi siyasətin ən başlıca mərkəzi və məqsədi Azərbaycan vətəndaşdır, xüsusi ilə onun sosial təbəqəsidir. Eyni zamanda, Prezidentimizin uğurlu siyasəti nəticəsində işsizlik 49 faizdən 5-6 faiz civarına düşmüşdür. Bunun özü də bir daha uğurlu siyasətin göstəricisidir. Silsilə olaraq bu gün müzakirə etdiyimiz qanun layihəsi də bu məqsədə xidmət

edir və hər birimizin ümdə fikrimiz də bundan ibarət oldu ki, doğrudan da, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi bu gün Prezidentimizin etimadını doğruldur, vətəndaşlarımızın rəğbətini qazanır.

İndi gəlirlərin mənbələri ilə bağlı istərdim, bir fikri bölüşəm. Burada gəlirlər 157 milyon manat nəzərdə tutulur və onun 37,7 milyonu bu ilin qalığıdır. Bu, onu deməyə əsas verirmi ki, gələn il ümumi gəlir azalacaq. Çünki əgər 37 milyon qalıqdırsa, bu, digər gəlir mənbələrindən deyil.

İkinci məsələ xərclərlə bağlıdır. Xərclərdə peşə hazırlığının təşkili, sonra peşə yönümlərə dair məsləhət xidmətlərinin göstərilməsi və bu qəbildən olan bəndlər var. Burada, mən hesab edirəm ki, pandemiyanın tələb və xüsusiyyətlərini nəzərə almalıyıq, çünki peşə tədrisi birbaşa ünsiyyət tələb edir. Digər tərəfdən, pandemiya dövründə bu, mümkün olmayacaq. Ən yaxşı halda, deyək ki, bu ilin 2-ci yarısında mümkün ola biləcəyini nəzərə alaraq, bəlkə həmin xərclər azaldılıb digər xərc maddələrinin üzərinə gəlinsin.

İkinci bir tərəfdən, uğurla həyata keçirilən tədbirlər cərgəsində ən önəmlisini biz özünüməşğulluq tədbirlərini hesab edə bilərik. Bu sahədə, doğrudan da, çox önəmli addımlar atılır, nümunələr ortaya qoyulub. Bəlkə belə bir nümunəyə də biz diqqət yetirək, çünki o vəsaitlər, tutaq ki, mən indi məbləğini deyə bilmərəm, 4-5 nəfəri təmsil edən ayrı-ayrı fərdlərə verilir. Yəni o insanlar bizim vətəndaşlarımızdır, əvvəlcədən müəyyənləşibdir, onlara kurslar keçirilib. Bunların hamısı normal qaydadadır. Bəlkə, tutaq ki, deyirəm, bu vəsaitin bir 10–15 milyonu bütövlükdə bir istiqamət üzrə yönəldilsin. Həmin vətəndaşlar da orada işlə təmin olunsun. Düzdür, onun başqa nüansları da

ortaya çıxma, idarəçilik və qanunvericilik çərçivəsində öz həllini tapa bilər. Fikrimi bir az sadələşdirim. Çünki ayrı-ayrı sahələrə qoyulan o 4–5 min, ola bilsin ki, bəzi şəxslərin işlərini yaxşı qurmamasının nəticəsində sonrakı illərdə səmərə verə bilməz. Ancaq bütövlükdə, bu vəsaitləri bir yerə toplayıb müəyyən bir hissəsinə istehsalat sahələri yaradılsa və ümumiyyətlə, digər iqtisadi gəlir gətirəcək yerlər yaradılıb həmin şəxslər ora işə götürülsə, mənə, bu təcrübəyə də baxmaq olar.

Digər tərəfdən, xərclərin haradasa 40 faizə yaxını, bir az da çoxu aparatın idarə edilməsinə yönəldilir. Burada, mənə elə gəlir ki, indiki halda bu işlərin qurulması DOST xidmətlərinin yüksək bir brendə çevrilməsini təmin etməklə bağlıdır. Amma sonrakı mərhələlərdə, mən hesab edirəm ki, aparatın saxlanma xərcləri ümumi büdcənin 10–15 faizini keçməməlidir.

Digər bir, təklif də deməzdim, fikrimi səsləndirmək istərdim ki, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi, doğrudan da, getdikcə insanlar arasında çox rəğbətlə qarşılanır, adı tez-tez çəkilir. Bəlkə adlarını bir az sadələşdirsənlər. Əmək Nazirliyi. Sosial İşlər Nazirliyi. Çünki bizdə Daxili İşlər Nazirliyi, Xarici İşlər Nazirliyi var. Yəni Sosial İşlər Nazirliyi, mənə elə gəlir ki, bu, başadüşülən olacaq. Bir fikirdi, səsləndirdim. Sağ olun, təşəkkür edirəm və sözsüz, səs verəcəyəm.

**Sədrlik edən.** Sağ olun. Hörmətli həmkarlar, gündəliyin 4-cü məsələsinə keçirik. Bu məsələ Azərbaycan Respublikasının 2021-ci il üçün yaşayış minimumu haqqında qanun layihəsidir. Qanun layihəsini təqdim etmək üçün mən İqtisadi siyasət, sənaye və sahibkarlıq komitəsinin sədri Tahir Mirkişiliyə söz vermək istəyirəm. Tahir müəllim, buyurun.

**T.Mirkişili**, *Milli Məclisin İqtisadi siyasət, sənaye və sahibkarlıq komitəsinin sədri*.

Çox sağ olun. Hörmətli Sədr, hörmətli həmkarlar. Bildiyiniz kimi, Azərbaycan Respublikasında 2021-ci il üçün yaşayış minimumu haqqında qanun layihəsi möhtərəm cənab Prezident tərəfindən büdcə zərfi paketinə daxil edilən qanun layihəsidir. Qanun layihəsinin 1-ci maddəsinə dəyişikliyin olunması təklif olunur. O da nədən ibarətdir? Belə ki, 2021-ci il üçün yaşayış minimumunun müxtəlif sosial qruplar üzrə yuxarı həddinin artırılması bizə təklif olunur. 2021-ci il üçün yaşayış minimumunun ölkə üzrə 190 manatdan 196 manata, əmək qabiliyyətli əhali üçün 201 manatdan 207 manata, pensiyaçılar üçün 157 manatdan 162 manata, uşaqlar üçün 170 manatdan 175 manata qaldırılması planlaşdırılır.

Xatırladım ki, yaşayış minimumu Azərbaycanda aztəminatlı ailələrin həyat şəraitinin yaxşılaşdırılması, fiziki şəxslərin gəlir vergisi, dövlət büdcəsinin və digər məsələlərin indeksasiyası üçün geniş istifadə olunan bir məfhumdur. Burada bu həddin qaldırılması əhaliyə və fiziki şəxslərə dövlətin köməyinin əhatəliyinin və dərinliyinin artırılmasına xidmət edir. Layihəni dəstəkləməyinizi xahiş edərdim.

**Sədrlik edən.** Çox sağ olun, Tahir müəllim. Musa müəllim, sizin komitədə də baxılıb, sözlünüz yoxdur?

**Yerdən.** *(Eşidilmir.)*

**Sədrlik edən.** Çox sağ olun. Sahil müəllim?

**Yerdən.** *(Eşidilmir.)*

**Sədrlik edən.** Əli müəllim, komitənin sədri çıxış elədi, nə isə xüsusi bir sözlünüz var?

**Yerdən.** *(Eşidilmir.)*

**Sədrlik edən.** Buyurun.

**Ə.Məsimli.** Çox sağ olun, hörmətli Sədr. Təbii ki, bu, komitədə müzakirə olunub. Amma yaşayış minimumu elə bir göstəricidir ki, sadəcə, düyməni basmaqla bu məsələ həll olunmur. Ona görə çıxış eləməkdə məqsəd ondan ibarətdir ki, bu sənədi biz qəbul edirik, amma növbəti illərdə bir neçə məqamı nəzərə almaq lazımdır. Hesab edirəm, hökumətdə kifayət qədər intellektuallar var deyə, necə ki, biz müharibəni intellektual yolla udmuşduq, sosial problemlərin həllini də elmiliyi, intellektuallığı artırmaqla sürətləndirə bilərik. Ona görə, hörmətli xanım Sədr, mən təklif edirəm, artıq bu göstəricilərlə də necə ki, biz hərbi gücümüzü artırırıq, sosial müdafiəni də gücləndirmək üçün iqtisadi təhlükəsizliyin meyarlarından çıxış eləməklə, yanaşmaqla növbəti illərdə bu göstəricini kifayət qədər yaxşılaşdırmaq olar. Yəni bir misal deyəcəyəm, aydın olacaq. Məsələn, yaşayış minimumunun göstəricisi adambaşına düşən orta gəlirdən 5–6 dəfə az olduqda, iqtisadi təhlükəsizlik meyarı üçün kritik bir vəziyyət yaradır. Mütləq bunu nəzərə almaq lazımdır.

Digər vacib məqam ondan ibarətdir ki, deməli, əhalinin ümumi sayında yaşayış minimumundan aşağı gəliri olan 7 faizdən az olduqda yenə də iqtisadi problemlər yaradır. Bunu araşdırmaq üçün bizim birbaşa statistikamız yoxdur. Amma, məsələn, ailə təsərrüfatlarının müayinəsindən çıxış edərək, baxıb görürük ki, bizim yaşayış minimumundan aşağı gəliri olan insanların 7 faizdən çox, ən azı 15 faizdir. Bax, bunu aşağı salmaq üçün tədbirlərin görülməsi həddindən artıq vacibdir. Bizim kifayət qədər də potensialımız var.

Yaxud bu yaxınlarda biz əmanətlərin sığortalanması ilə bağlı sənəd qəbul elədik. Deməli, 0,2 faiz əmanətçinin əmanəti, demək olar ki, 99,8 faizin əmanəti ilə bərabərdir.

Bu da cəmiyyətdə nə qədər tarazlığın, orta təbəqənin olmamasını və sair göstərir. Biz artıq elmiliyi artırıb bunları inkişaf elətdirməliyik.

Həlli yolları barəsində qısa formada demək istərdim, bunun fundamental həll yolu iqtisadi artımdır ki, bu da bizim bu sənədlərdə öz əksini tapıb. Gələn il 2,4 faiz, 2022-ci ildə isə 5 faizə qədər artım olacaq. Bu, iqtisadi baza yaradacaq. Əmək məhsuldarlığının, təsərrüfat fəaliyyətinin səmərəliyinin artırılması, islahatlar istiqamətində yol gedəcəyik.

Bir də, hörmətli Sədr, yeni yaradılmış dəyər bölgüsündə ədalət prinsipi, məsələn, MDB ölkələrində, Rusiya, Belarus ümumi yaradılmış dəyərin 40 faizini əməyin ödənilməsinə yönəldir, neft ölkəsi olan Qazaxıstan 30 faizini, biz isə 20 faizini. Əgər burada ədaləti bərpa eləsək, həm əmək haqqımızın artırılması istiqamətində, həm də digər göstəricilərimizi yaxşılaşdırırıq. Bunun üçün də sahibkarlığa, xüsusən də orta, kiçik sahibkarlığa geniş meydan vermək lazımdır. O, necə deyərlər, insanlara yardım öz yerində, amma əli, qolu var, özləri çalışsın, həm vergi versin, həm də bilavasitə iqtisadiyyatın inkişafına kömək eləsin. Onda iqtisadiyyatımız da, maaşlar da artacaq, maaşlar artan kimi də bizim bu yaşayış minimumu, indi dediyimiz tənqidi məqamların əksəriyyəti aradan qalxacaq. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

**Sədrlik edən.** Sağ olun. Hörmətli həmkarlar, biz növbəti məsələyə keçirik. Bu, 5-ci məsələdir. Azərbaycan Respublikasında 2021-ci il üçün ehtiyac meyarının həddi haqqında qanun layihəsini müzakirəyə çıxarıyıq. Məsələyə dair məlumat vermək üçün, Musa müəllim, yenə də Sizə söz verirəm. Buyurun.

**M.Quliyev.** Çox sağ olun. Hörmətli Sahibə xanım,

hörmətli millət vəkilləri. Bildiyiniz kimi, ehtiyac meyarı ünvanlı sosial yardım təyin etmək üçün hər il dövlət büdcəsi təsdiq olunarkən müəyyən edilən bir həddir, iqtisadi, sosial indikatorudur. “Ünvanlı dövlət sosial yardımını haqqında” Qanuna görə ilbəl bu hədd yaşayış minimumuna yaxınlaşmalıdır. Yəqin ki, ondan sonra biz bu indikatorndan istifadə etməyəcəyik.

Onu da deyim ki, “Ünvanlı dövlət sosial yardımını haqqında” Qanun qəbul olunarkən ehtiyac meyarı təxminən yaşayış minimumunun 60 faizi həcmində idi. İndi isə bu rəqəm ilbəl artaraq fərq çox kiçik bir həddə gəlib çatmışdır. Cari ildəkinə nisbətən bu il daha 10 manat və yaxud 6,2 faiz artaraq, gələn il üçün ehtiyac meyarı 170 manat məbləğində nəzərdə tutulur. Bu da yaşayış minimumunun 86,3 faizini təşkil edir ki, yaşayış minimumuna çatmaqdan ötrü 13,7 faizlik bir hədd qalır. Düşünürəm ki, bu təplə biz yaxın 4-5 ildə artıq ehtiyac meyarını yaşayış minimumuna çatdırı bilərik və bununla da ehtiyac meyarına da ehtiyac qalmaz. Təşəkkür edirəm. Hörmətli millət vəkillərindən qanun layihəsini dəstəkləmələrini xahiş edirəm.

**Sədrlik edən.** Çox sağ olun, Musa müəllim. Tahir müəllim, sizin komitədə baxılıb, sözlünüz var?

**Yerdən.** *(Eşidilmir.)*

**Sədrlik edən.** Yoxdur, çox sağ olun. Sahil müəllim, Sizin sözlünüz var?

**Yerdən.** *(Eşidilmir.)*

**Sədrlik edən.** Yoxdur. Çox sağ olun.

Hörmətli həmkarlar, biz növbəti məsələyə keçirik. 6-cı məsələ “Büdcə sistemi haqqında” Qanunda dəyişiklik edilməsi barədə qanun layihəsidir. Tahir müəllim, mən Sizdən xahiş edəcəyəm. Buyurun, təqdim edin.



**T.Mirkişili.** Hörmətli Sahibə xanım, hörmətli həmkarlar. Bizim “Büdcə sistemi haqqında” Qanunun 11.1.2.3-cü maddəsində belə bir cümlə var, – əslində, bu cümlə qanunvericilikdə son zamanlar ən çox dəyişiklik etdiyimiz cümlələrdən biridir, – yazır ki, “sosial təminatı və müdafiəni həyata keçirən müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyən etdiyi orqanın (qurumun)”.

Bu ifadə bizdə çox qanunda işlədilir. Adətən sosial müdafiə sahəsində bu ifadə Dövlət Sosial Müdafiə Fondunu nəzərdə tuturdu. Çünki bu sahədə tədbirləri icra hakimiyyəti orqanının müəyyən etdiyi qurum, məhz fond həyata keçirir. Amma bildiyiniz kimi, 2019-cu ildə cənab Prezidentin fərmanı ilə Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun statusu dəyişdirilərək, icra hakimiyyəti orqanından publik hüquqi şəxsə çevrilib. Bu cəhətdən baxsaq, təbii ki, Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun bu qanunda nəzərdə tutulan dəyişiklikləri, yaxud səlahiyyətləri həyata keçirməsi üçün layihədə “müvafiq icra hakimiyyəti orqanı” sözləri əvəzinə konkret olaraq “Dövlət Sosial Müdafiə Fondu” yazılmışdır. Bu, əslində, texniki bir dəyişiklikdir. Sadəcə, həmin qanunvericilikdə olan səlahiyyətləri düzgün müəyyən etmək baxımından əhəmiyyətli sayılır. Səs verməyinizi xahiş edirəm.

**Sədrlik edən.** Çox sağ olun, Tahir müəllim. Hörmətli həmkarlar, növbəti 3 məsələ. Üzr istəyirəm, çıxış etmək istəyən var. Tahir Kərimli, buyurun.

**T.Kərimli.** Təşəkkür edirəm, Sahibə xanım. Ayın 18-də də mən xatırlatdım, mənə elə gəlir ki, “Büdcə sistemi haqqında” Qanunun 15.3-cü maddəsində dəyişiklik etsək, yaxşı olar. Çünki orada birbaşa yazılır ki, dekabr ayının 20-nə kimi dövlət büdcəsi və sair qəbul olunmalıdır. Etiraz etmirsinizsə, “dekabrın 20”-ni biz “ilin sonuna”

kimi edək, qanun da pozulmasın. Çünki biz müəyyən, üzrlü səbəbdən bu müddəti ötürmüşük. Mühəribəmiz olub və sair. Çətin bir şey deyil. “İlin sonuna kimi” ifadəsi, məncə, bu məsələni əhatə edir. Təşəkkür edirəm.

**Sədrlik edən.** Sağ olun. Tahir Mirkişili. Tahir müəllim, buyurun.

**T.Mirkişili.** Sahibə xanım, bu məsələ çox qalxdığı üçün istərdim, bir aydınlıq gətirim. Əslində, qanunda yazılır ki, dekabrın 20-nə kimi qəbul etməlidir. Amma ikinci bir cümlə də var, əgər etməsə, nə olacaq. Qanunda konkret, aydın yazılıb ki, əgər Milli Məclis dekabrın 20-nə kimi qəbul etməzsə, onda icra hakimiyyəti orqanı büdcənin 12-də biri qədər müvafiq qaydada müəyyən etməklə büdcəni maliyyələşdirə bilər. Ona görə, hörmətli Tahir müəllim dedi, vaxtın dəyişdirilməsi, məncə, onun bir mənası yoxdur. Biz 30-na dəyişsək, yenə də eyni cümlə sonradan olmalıdır. Düşünürəm ki, bu cür qalması daha düzgün olardı.

**Sədrlik edən.** Çox sağ olun. Hörmətli həmkarlar, dediyim kimi, gündəliyin növbəti 3 məsələsi “Sosial sığorta haqqında”, “Əmək pensiyaları haqqında” və “Sosial müavinətlər haqqında” qanunlarda dəyişiklik edilməsi barədə qanun layihələridir. Bu qanun layihələrini, Musa müəllim, Siz belə istədiniz, doğrudan da, elədir, birgə təqdim etsəniz, yaxşıdır. Əmək və sosial siyasət komitəsinin sədri Musa Quliyev. Musa müəllim, buyurun.

**M.Quliyev.** Çox sağ olun. Hörmətli xanım Sədr, hörmətli millət vəkilləri. Hörmətli Sahibə xanımın söylədiyi kimi, bu 3 məsələ bir-biri ilə çox bağlı məsələlərdir. Ona görə də bir yerdə müzakirə etməyimiz, hesab edirəm, daha səmərəli olardı.

Birinci məsələ, “Sosial sığorta haqqında” Qanunda də-

yişiklik bayaq hörmətli komitə sədri həmkarımız Tahir Mirkişilinin təqdimatında verilən “Büdcə sistemi haqqında” Qanundakı məsələ ilə eynidir, yəni Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun adının dəyişdirilməsi ilə bağlıdır. Daha doğrusu, köhnə adının yenidən bərpa olunması ilə bağlıdır. Ona görə bu məsələnin üstündə çox dayanmıram.

Digər iki qanundakı məsələlərin müddəaları isə birbirinə çox yaxın olduğundan mən bunu ümumi şəkildə sizin diqqətinizə çatdırmaq istəyirəm.

Təklif olunan yeni dəyişikliklər uğurlu pensiya islahatlarının davamı kimi əhəmiyyətlidir və “Sosial müdafiə sahəsində idarəetmənin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı əlavə tədbirlər haqqında” cənab Prezidentin Fərmanına uyğundur və fərmandan irəli gələn məsələlərin hüquqi həlli məqsədi ilə təklif olunur.

Bu dəyişikliklərin əsas mahiyyəti pensiya, o cümlədən sosial müavinətlərin təyinatında sosial sığorta prinsiplərinin gücləndirilməsi, bəzi kateqoriya şəxslər üçün nəzərdə tutulan pensiya əlavələrinin Prezident təqaüdləri ilə birləşdirilməsi, sığorta stajı sahəsində güzəştlərin daha 2 il müddətində artırılması, pensiya təyinatının elektronlaşdırılması istiqamətində islahatların dərinləşdirilməsi yolu ilə qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsinə nail olmaqdır.

Yeni qanun layihəsindəki dəyişiklikləri aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq olar:

Birinci, qanunun 19-cu maddəsinin ləğv edilməsi. Bu maddədə nəzərdə tutulan əmək pensiyasının sığorta hissəsinə əlavələr pensiya təminatı sistemində sosial sığorta prinsiplərini zəiflədir və həmin əlavələrin maliyyələşdirilməsi prosesi həddən artıq mürəkkəbdir. Bu məqsədlə həmin maddədə əks olunmuş pensiya əlavələrinin ləğv edilərək Azərbaycan Respublikası Prezidentinin mövcud

təqaüdləri ilə birləşdirilməsi təklif olunur. Belə ki, bu maddədə nəzərdə tutulan şəxslərin əksər hissəsi, yəni Azərbaycanın milli qəhrəmanlarının, şəhid ailələrinin üzvləri, müharibə əlilləri, böyük Vətən Müharibəsi iştirakçıları və əlilləri, I dərəcə əlilliyi olan şəxslər və sair kateqoriyadan olan sosial müdafiəyə ehtiyacı olan vətəndaşlarımız Azərbaycan Respublikasının təqaüdləri ilə əhatə olunur. Bu pensiya əlavələrinin ləğv edilərək, Prezident təqaüdlərinin ciddi şəkildə artırılması həmin pensiya və təqaüd alan şəxslərin sosial rifahının yaxşılaşdırılmasına xidmət edəcəkdir. Eyni zamanda, bu növ sosial təyinatların elektron icrasını sürətləndirəcəkdir. Hazırda Prezident təqaüdü ilə əhatə olunmayan şəxslər üzrə isə yeni təqaüdlərin təsis olunması nəzərdə tutulur. Eyni zamanda, bu maddədə nəzərdə tutulan şəxslər Prezident təqaüdü ilə yanaşı, hüquqları yarandığı halda aylıq əsasda sosial müavinət və ya əmək pensiyası da alacaqlar.

İkinci istiqamət ondan ibarətdir ki, bu dəyişikliklərlə pensiya yaşına çatmış şəxslərin əmək pensiyasına əlçatanlığını təmin etmək məqsədi ilə sığorta stajı sahəsində güzəştlərin daha 2 il davam etdirilməsi nəzərdə tutulur. Belə ki, 2019–2022-ci illərdə pensiya yaş həddinə çatmış şəxslərə yaşa görə əmək pensiyası təyin edilərkən onun 2006-cı il yanvarın 1-dək olan sığorta stajı 25 il, 2023-cü ildən etibarən isə hər təqvim ili üçün bir il azaldılmaqla hesablanacaqdır. Əgər biz bu əlavəni, bu dəyişikliyi etməsək, azalma gələn ildən başlamalı idi.

Üçüncü istiqamət, əmək pensiyası sahəsində elektronlaşma ilə əlaqədar əmək pensiyasının şəxsin yaşayış yerindən asılı olmayaraq təyin olunması imkanının yaradılmasıdır ki, bu da çox mütərəqqi bir haldır. Şəxsin harada yaşamasından asılı olmayaraq, onun pensiya hüququ yaran-

dıqda avtomatik şəkildə onun pensiyası mərkəzləşdirilmiş qaydada təyin olunacaq və özünə də məlumat bildiriləcəkdir.

Nəhayət, dördüncü istiqamətli dəyişikliklər, bir sıra prosedur xarakterli məsələlərin, məsələn, əmək pensiyasının təyin olunma vaxtının, əmək pensiyalarından tutulmaların məbləğinin və sair dəqiqləşdirilməsi, bununla da bir sıra praktiki xarakterli məsələlərin həllinə nail olunması.

Beləliklə, söyləyə bilərik ki, “Əmək pensiyaları haqqında” Qanunda təklif edilən dəyişikliklər mütərəqqidir. Prezident təqaüdünün nəzərəçarpacaq dərəcədə artması pensiyaçıların sosial müdafiəsinin əsaslı şəkildə gücləndirilməsini təmin edəcəkdir.

Hörmətli həmkarlar, bu dəyişikliklər qəbul olunandan sonra cənab Prezidentin müvafiq fərmanları olacaq və təqaüdlərin də artımla olan məbləğləri həmin fərmanda göstəriləcəkdir. O rəqəmləri indidən söyləmək bizim tərəfimizdən bir qədər doğru olmazdı. Amma onu deyə bilərəm ki, olduqca ciddi artımlardır və o da bizim bu kateqoriyadan olan bütün vətəndaşlarımızın sosial rifah halının bəlkə də bir neçə dəfə yaxşılaşmasına gətirib çıxaracaqdır. Qanun layihəsini dəstəkləməyi sizdən xahiş edirəm. Təşəkkür edirəm.

**Sədrlik edən.** Təqdimat üçün çox sağ olun, Musa müəllim. 2 nəfər yazılıb. Fəzail Ağamalı. Fəzail müəllim, buyurun.

**F.Ağamalı.** Təşəkkür edirəm, hörmətli xanım Sədr. Mən Musa müəllimin təqdimatını məmnuniyyətlə dinlədim. Həqiqətən, çox yaxşı haldır ki, pensiyaların artırılması tendensiyası davam edir. Ölkə Prezidentinin həyata keçirmiş olduğu sosial siyasətin fundamental, dəyişməz və ardıcıl xarakter daşıyan prinsiplərindən biridir. Çox yaxşı ki, 2021-ci ildə də bu tendensiya, ənənə davam edəcək.

Bu, çox yaxşıdır. Mən bununla bağlı belə bir fikrə diqqətinizi cəlb etmək və hörmətli əmək və əhalinin sosial müdafiəsi nazirinin diqqətinə çatdırmaq istəyirəm ki, biz bu prosesi qabaqlamalıyıq. Yəni müharibədə iştirak edən və bizə zəfər sevinci yaşadan və hər birimizin üzərində böyük haqqı olan xeyli sayda müharibə veteranları ölkə Prezidentinin artıq imzalamış olduğu sərəncamla zaman-zaman, ilin ortalarına qədər geri qayıdacaqlar. Onların hər biri Vətən Müharibəsinin veteranıdır. Birinci Qarabağ müharibəsində də veteranlar var idi. Düzdür, orada kon-yunktura var idi, veteranlığa layıq olmayanlar veteran vəsiqəsini və statusunu daşıyırdılar. Ancaq mən düşünürəm ki, burada olmayacaqdır. Burada tamamilə fərqli bir vəziyyətdir. Lakin onlar özü olacaq, özü də onların sayı az olmayacaq. Mən düşünürəm ki, haradasa 20-30 min, bəlkə də ondan da çox olacaq. Bəlkə də 50-60 mini keçəcək. Ona görə bu məsələ bəri başdan ölçülüb-biçilməli və o prosese biz hazır olmalıyıq.

Eyni zamanda, həm birinci, həm də ikinci Qarabağ müharibəsi veteranlarının hər birinə yaşayış minimumu səviyyəsində müavinət verilməlidir. İndi 80 manat verilir. 80 manatla o, nə edəcəkdir? Yaxşı olar ki, əgər 196 manat yaşayış minimumu müəyyənləşibse, onların hər birinə 196 manat vəsait ayrılınsın. İndi sual oluna bilər ki, yaxşı, bununla bağlı mənbə lazımdır və sair. Mən düşünürəm ki, Azərbaycanın bununla bağlı kifayət qədər potensialı var. Sadəcə olaraq, o mənbələri arayıb, axtarıb, tapıb, onu təmin etməliyik.

İkinci, 9-cu məsələ, sosial müavinət məsələsi ilə bağlı. Mən dəfələrlə burada çıxışında söyləmişəm, indi də təkrar edirəm ki, mən ünvanlı sosial müdafiə ilə, sosial yardımla bağlı yanaşmanın tamamilə əleyhinəyəm. Birinci, burada

uzun müddət, indi deyə bilmərəm, indi bu hallar yoxdur, lakin əvvəllər kifayət qədər pozuntular, qeyri-qanuni vəziyyət hökm sürübür. Hələ də indiki nazir ona qalan bu mirasın aradan qaldırılması üçün, həqiqətən, ciddi işlər aparmaqdadır. Bunu döndərmək lazımdır ünvanlı məşğulluq probleminə. Elə etmək lazımdır ki, hər bir vətəndaş özü məşğul olsun, öz ailəsini işləyərək təmin eləyə bilsin. Onun üzərində, bəli, nəzarət mexanizmini təmin etmək, maarifləndirmə işini aparmaq lazımdır. Vətəndaş bilsin ki, o, ancaq işləməklə öz ailəsini, övladlarını yaşada bilər. Düşünürəm ki, buna da ciddi fikir vermək və nəhayət, ünvanlı sosial yardım fonduna ayrılan vəsaiti yönəltmək lazımdır ünvanlı məşğulluq sistemində və mənəcə, bu, özünün çox ciddi və əhəmiyyətli nəticələrini verə bilər. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

**Sədrlik edən.** Sağ olun. Sahib Alıyev, buyurun.

**S.Alıyev.** Təşəkkür edirəm. Hörmətli xanım Sədr, dəyərli həmkarlar. Doğrudan da, son iki ildə sosial müavinətlərin və pensiyaların ödənilməsində xeyli mü-tərəqqi və şəffaf addımlar atılır. Bir tərəfdən, təminat və qayğı məsələsi, digər tərəfdən isə dövlət vəsaitinə qənaətli yanaşma görürük. Yəni bu iki prinsip arasında balans var. Təklif edilən bu dəyişikliklər də bu baxımdan önəmlidir.

Sadəcə, burada bəzi detallar olmadığına görə, mən onu qaldırmaq istəyirəm ki, bu, əlilliyə görə əmək pensiyalarının məsələsində əhalinin ən həssas təbəqəsindən olan birinci qrup əlilliyi olan vətəndaşlarımız üçün müəyyən çatışmazlıqlar var. Çatışmazlıq ondan ibarətdir ki, onlar üçün 5 il sığorta stajı tələb olunur. Anadangəlmə əlilliyi olan insanın 5 il necə stajı ola bilər? Yaxud 20 yaşında əlil olan insanın necə 5 il sığorta stajı ola bilər? Ona görə bunlar əmək pensiyası ilə təmin olunmurdular, sadəcə,

sosial pensiya alırdılar. İndi bilmirəm, artıq hərbi qulluqçular kimi, onlar da Prezident təqaüdü ilə təmin olunandan sonra bu, aradan qalxır və ya qalxmır? Eyni zamanda, bir reallığı da nəzərə almalıyıq ki, düşmənin yaşayış yerlərini, mülki insanları hədəfə götürməsi, vəhşilikləri nəticəsində, səhv etmərsə, bizim 404 yaralımız var və onlardan, yeri gəlmişkən, 63 nəfəri də Tərtərdədir. Onların içərisində də 1-ci qrup əlillər olacaq. Ola bilər ki, bunların əksəriyyəti gənc olduqlarından, onların da o 5 il sığorta stajı olmasın. Bunlar əmək pensiyasından və yaxud veriləcək təqaüddən kənar qalmaqacaqlar ki? Mən, birinci, bu məsələni bilmək istərdim.

İkincisi, əmək pensiyasından söhbət düşmüşkən, cənab nazirin də burada iştirakını nəzərə alaraq, bir məsələyə də toxunmaq istəyirəm. Bilirsiniz, güzəştli pensiyaya çıxmaq məsələsi var. Ayrı-ayrı kateqoriyaya aid olan şəxslər üçün, yer altında işləyən, zərərli işlərlə məşğul olan, incəsənətin müxtəlif, spesifik növləri ilə məşğul olan adamlara aiddir. Kişilər əgər 25 il iş stajı varsa, 60, qadınlar isə 20 il stajı varsa, 55 yaşında çıxırlar. Amma bunun üçün gərək onlar həmin iş stajlarının yarısı qədər mütləq həmin o zərərli işlərdə işləmiş olsunlar və onların fərdi hesabında 28 min 800 manat pensiya kapitalı olmalıdır. Nəzərə alsaq ki, indiki dövrdə bu cür, belə deyək, güzəştli təqaüdə çıxanların əksəriyyəti sovet dövründə işləyənlərdir və onların bu qədər pensiya kapitalı ola bilmir. Elə bilin ki, 2006-cı ildən üzü bəri olanlar bu cür güzəştli şərtlərlə çıxıb bilirlər, amma çox təəssüf, onlar çıxıb bilmirlər. Yəni, mənə elə gəlir ki, buna ədalətli bir yanaşma lazımdır. Ya bunların sovet dövründəki pensiya kapitalı ikiqat hesablanmalıdır, yaxud başqa bir indikator tətbiq olunmalıdır ki, onlar da bundan yararlanıb bilsinlər.



Bir də, sosial müavinətlə bağlı onu demək istəyirəm ki, təbii, bu, özünüməşğulluqla bağlı proseslərin reallaşdırılmasını daha da genişləndirmək üçün çox yaxşıdır. Onu da çox gözəl görürük ki, nazirlik son zamanlar bu 3 məsələdə həssaslıq göstərir. Məhz vətən savaşı zamanı yaralananlar, qazi, şəhid olanların ailəsinə birbaşa gedib baş çəkirlər. Bu, alqışlanası haldır. Fikirləşirəm ki, bu baxımdan ən çox zərər çəkən regionlardan, rayonlardan biri olan Tərtərdə də, yaxşı olar ki, bu cür addımlar atılsın və işsizliyin həm də ən çox olduğu rayonlardan biridir. Onlar da özünüməşğulluq prosesinə cəlb edilsin.

Sosial müavinətlərin və pensiyaların ödənilməsində müəyyən çatışmazlıqlar var. Hökumətin hesabatında onu demişdim. Onlar qalmaqdadır. O da aradan götürülsün. Çünki bir rayonda, tutaq ki, əhalinin sayı eyni olduğu halda, məsələn, Goranboyla Tərtərdə əhalinin sayı və dolanışq səviyyəsi eyni olduğu halda Goranboyda sosial müavinət alanların sayı Tərtərdən təqribən 2 dəfə çoxdur. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

**Sədrlik edən.** Sağ olun. Hörmətli həmkarlar, bununla da biz büdcə zərfinə daxil olan sənədlərin müzakirəsini başa çatdırdıq. İndi isə mən dediyim kimi, qanun layihələrini bir-bir səsə qoyacağam. Xahiş edirəm, diqqətli olun. Birincisi, xahiş edirəm, Azərbaycan Respublikasının 2021-ci il dövlət büdcəsi haqqında qanun layihəsinin birinci oxunuşda qəbul edilməsinə münasibət bildirin.

**Səsvermənin nəticələri**

(saat 16.45 dəq.)

Lehinə	74
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	1

İştirak edir  
Nəticə: Yetərsay yoxdur

75

Şakir müəllim, məlumat verin.

**Ş.Şabanov.** Lehinə 21 səs verilmişdir.

**Sədrlik edən.** Çox sağ olun, qəbul edildi.

İndi isə, hörmətli həmkarlar, xahiş edirəm, Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun 2021-ci il büdcəsi haqqında qanun layihəsinin birinci oxunuşda qəbul edilməsinə münasibət bildirin.

Səsvermənin nəticələri	(saat 16.46 dəq.)
Lehinə	75
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	75
Nəticə: Yetərsay yoxdur	

Şakir müəllim, məlumat verin.

**Ş.Şabanov.** Lehinə 21 səs verilmişdir.

**Sədrlik edən.** Çox sağ olun, bu qanun layihəsi də qəbul edildi.

Növbəti qanun layihəsinin, İşsizlikdən sığorta fondunun 2021-ci il büdcəsi haqqında qanun layihəsinin birinci oxunuşda qəbul edilməsinə, buyurun, münasibət bildirin.

Səsvermənin nəticələri	(saat 16.46 dəq.)
Lehinə	74
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	74
Nəticə: Yetərsay yoxdur	

Şakir müəllim, sizdə vəziyyət necədir?

**Ş.Şabanov.** Lehinə 21 səs verilmişdir.

**Sədrlik edən.** Çox sağ olun, qəbul edildi.

Hörmətli həmkarlar, xahiş edirəm, Azərbaycan Respublikasının 2021-ci il üçün yaşayış minimumu haqqında qanun layihəsinin birinci oxunuşda qəbul edilməsinə münasibət bildirin.

<b>Səsvermənin nəticələri</b>	(saat 16.47 dəq.)
Lehinə	73
Əleyhinə	0
Bitərəf	1
Səs vermədi	0
İştirak edir	74
Nəticə: Yetərsay yoxdur	

Şakir müəllim, məlumat verin.

**Ş.Şabanov.** Lehinə 21 səs verilmişdir.

**Sədrlik edən.** Çox sağ olun, qəbul edildi.

Hörmətli həmkarlar, Azərbaycan Respublikasında 2021-ci il üçün ehtiyac meyarının həddi haqqında qanun layihəsini birinci oxunuşda səsə qoyuram. Xahiş edirəm, münasibət bildirin.

<b>Səsvermənin nəticələri</b>	(saat 16.47 dəq.)
Lehinə	73
Əleyhinə	1
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	74
Nəticə: Yetərsay yoxdur	

Buyurun, Şakir müəllim.

**Ş.Şabanov.** Lehinə 21 səs verilmişdir.

**Sədrlik edən.** Çox sağ olun, qəbul edildi.

Hörmətli həmkarlar, indi isə, xahiş edirəm, “Büdcə sistemi haqqında” Qanunda dəyişiklik edilməsi barədə qanun layihəsinin birinci oxunuşda qəbul edilməsinə münasibət bildirək.

<b>Səsvermənin nəticələri</b>	(saat 16.48 dəq.)
Lehinə	73
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	73
Nəticə: Yetərsay yoxdur	

Buyurun, Şakir müəllim.

**Ş.Şabanov.** Lehinə 21 səs verilmişdir.

**Sədrlik edən.** Çox sağ olun, qəbul edildi.

Hörmətli həmkarlar, mən “Sosial sığorta haqqında” Qanunda dəyişiklik edilməsi barədə qanun layihəsini birinci oxunuşda səsə qoyuram. Buyurun, münasibət bildirin.

<b>Səsvermənin nəticələri</b>	(saat 16.48 dəq.)
Lehinə	73
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	73
Nəticə: Yetərsay yoxdur	

Şakir müəllim, məlumat verin.

**Ş.Şabanov.** Lehinə 21 səs verilmişdir.

**Sədrlik edən.** Çox sağ olun, qəbul edildi.

8-ci məsələ. “Əmək pensiyaları haqqında” Qanunda dəyişiklik edilməsi barədə qanun layihəsinin birinci oxunuşda qəbul edilməsinə münasibət bildirək, xahiş edirəm.

<b>Səsvermənin nəticələri</b>	(saat 16.49 dəq.)
Lehinə	74
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	74
Nəticə: Yetərsay yoxdur	

Buyurun, Şakir müəllim.

**Ş.Şabanov.** Lehinə 21 səs verilmişdir.

**Sədrlik edən.** Çox sağ olun, qəbul edildi.

Hörmətli həmkarlar, “Sosial müavinətlər haqqında” Qanunda dəyişiklik edilməsi barədə qanun layihəsini birinci oxunuşda səsə qoyuram. Münasibət bildirin.

<b>Səsvermənin nəticələri</b>	(saat 16.49 dəq.)
Lehinə	73
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	1
İştirak edir	74
Nəticə: Yetərsay yoxdur	

Məlumat verin, Şakir müəllim.

**Ş.Şabanov.** Lehinə 21 səs verilmişdir.

**Sədrlik edən.** Çox sağ olun, qəbul edildi.

Hörmətli həmkarlar, biz bununla da büdcə zərfinə daxil olan bütün qanun layihələrini birinci oxunuşda qəbul

etdik. Ancaq bizim gündəliyimizdə 2 qərar layihəsi də var. Bu layihələr Milli Məclisin və Hesablama Palatasının xərclər smetaları ilə bağlıdır. Qeyd edirəm ki, biz bu qərar layihələrini bu gün müzakirə edəcəyik, amma onları büdcə zərfi sənədlərinin üçüncü oxunuşda qəbul olunduğu iclasda qəbul edəcəyik.

Beləliklə, biz indi 10-cu məsələyə keçirik. Bu məsələ Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin 2021-ci il üçün xərclər smetası haqqında qərar layihəsidir. Məsələyə dair məlumat vermək üçün mən Milli Məclisin işlər müdiri hörmətli Firudin Hacıyevə söz verirəm. Firudin müəllim, buyurun.

**F.Hacıyev, Milli Məclisin işlər müdiri.**

Hörmətli xanım Sədr, hörmətli deputatlar. Bildiyiniz kimi, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Daxili Nizamnaməsinin 52-ci maddəsinə əsasən Milli Məclisin xərclər smetası növbəti ilin dövlət büdcəsinə baxılarkən təsdiq edilir. Gələn il üçün tərtib olunmuş xərclər smetasının layihəsi sizə təqdim edilmişdir.

Milli Məclisin və onun aparatının 2021-ci il üçün xərclər smetasının layihəsi qanunvericilikdə nəzərdə tutulan qaydalara uyğun olaraq, ştat cədvəlləri, inzibati binaların mühəndis qurğularına xidmət göstərən təşkilatlarla bağlanmış müqavilələr və proqnozlar əsasında tərtib edilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının 2021-ci il dövlət büdcəsində Milli Məclisin və onun aparatının saxlanması üçün 42 milyon 270 min 400 manat vəsait nəzərdə tutulmuşdur.

Bildirmək istəyirəm ki, xərclər smetasının ümumi dəyərinin 81,6 faizini əmək haqqı fondu və əmək haqqı ilə əlaqədar ayırmalar təşkil edir.

Nəzərinizə çatdırmaq istəyirəm ki, VI çağırış Milli Məclisin deputatlarının xidməti otaqları kompüter dəstləri

və tələb olunan digər ləvazimatla təmin edilmişdir. Bu işlər mütəmadi olaraq bu gün də davam etdirilir. İnzibati binaların bütün mərtəbələrində və foyelərində bir mərkəzdən idarə olunan videonəzarət və vayfay sistemləri, həmçinin inzibati binada müasir tələblərə cavab verən server otağı avadanlıqla təchiz edilərək istismara verilmişdir.

Milli Məclisin mülki müdafiə obyektı, 112 nəfərlik sığınacaq tam təmir edilmiş, xüsusi tələb olunan avadanlıqla və mebel dəstləri ilə təchiz edilərək istifadəyə yararlı vəziyyətə gətirilmişdir. Bundan başqa, plenar iclas zalının 1200 kvadratmetr sahəsi olan zirzəmisı tam təmir edilmiş, yeməxana üçün sahəsi 120 kvadratmetr olan xüsusi konstruksiyalı dam örtüyü quraşdırılmışdır.

Nəzərinizə çatdırmaq istəyirəm ki, inzibati binaların qızdırılması və soyudulması üçün 2007-ci ildə quraşdırılmış və istismara yararsız hala düşmüş 2 ədəd çıllar yenisi ilə əvəz edilmişdir.

2021-ci ildə görüləcək işlər haqqında deyə bilərəm ki, 1980-ci ildə quraşdırılmış elektrik yarımstansiyalarında yenidənqurma işlərinin aparılması və istismara yararsız hala düşmüş elektrik avadanlığının yenisi ilə əvəz edilməsi nəzərdə tutulmuşdur. İclas salonlarında elektron səsvermə sistemlərini idarə etmək üçün ayrılmış xüsusi otaqlarda yenidənqurma işlərinin aparılması tələb olunur. Milli Məclisdə “Elektron sənəd dövriyyəsi” və “Elektron kadr uçotu” Dövlət İnformasiya Sisteminin yaradılması ilə əlaqədar olaraq xüsusi avadanlıqların alınb quraşdırılması nəzərdə tutulur.

Nəzərinizə çatdırmaq istəyirəm ki, Milli Məclisin inzibati binalarında, iclas salonlarında, həyətəyanı sahədə, maşın zalında və avtoparkında mütəmadi olaraq cari təmir işləri bu gün də davam etdirilməkdədir.

Hörmətli xanım Sədr, hörmətli deputatlar, 2021-ci ilin dövlət büdcəsində Milli Məclis üçün nəzərdə tutulmuş xərclər smetasına dair əlavə açıqlamaya ehtiyac olduğu təqdirdə, suallarınıza cavab verməyə hazırım. Sizdən Milli Məclisin 2021-ci il üçün xərclər smetasının layihəsinin təsdiq edilməsinə səs verməyinizi xahiş edirəm. Diqqətinizə görə minnətdaram.

**Sədrlik edən.** Sağ olun, Firudin müəllim. Siyavuş müəllim, çıxış etmək istəyirsiniz? Buyurun.

**S.Novruzov.** Təşəkkür edirəm, hörmətli xanım Sədr. Firudin müəllim ətraflı şəkildə məlumat verdi. Biz hər birimiz bununla razıyıq. Bir neçə məsələni əlavə etmək istərdim.

Bilirsiniz ki, müharibə dövründə müxtəlif məsələlər var ki, Milli Məclisin də üzərinə çox ağır və məsuliyyətli vəzifələr düşür. O da istər dostluq qrupları ilə, istər beynəlxalq təşkilatlarla, istərsə də ayrı-ayrı qurumlarla, dövlətlərlə işin aparılmasından ibarətdir. Bu gün biz oxuyuruq ki, artıq Lüksemburq da bir neçə dövlətin sırasına qoşulubdur, Dağlıq Qarabağla əlaqədar onlar da qərarları müzakirəyə çıxarır, qərar qəbul edirlər. Bunların qarşısının alınması üçün, təbii, bu xəstəlik imkan vermir, yəqin, 1 aya qədər, indi müəyyən vaksinasıya olduqdan sonra həm getmək, həm də gəlmək məsələsində imkan yaranacaq. Bununla əlaqədar ciddi şəkildə iş aparmalıyıq. Bir var telefonla, internetlə, bir var digər vasitələrlə, bir də var canlı şəkildə onların hər birini dəvət edib, oturub, söhbət aparıb, prosesləri başa salmaq. Ona görə də ezamiyyə sahəsində, hesab edirəm ki, Milli Məclisin büdcəsinə ümumi dövlət büdcəsindən müəyyən qədər əlavə edilsə, daha təqdirəlayiq olar. Çünki keçən il də heç bir ezamiyyət olmadı. O baxımdan bütün bunları nəzərə



alaraq, Milli Məclisin büdcəsinin qismən də olsa artırılmasının tərəfindəyəm.

İkinci bir məsələ. Hörmətli xanım Sədr, Siz seçildikdən sonra yeni parlamentdə çoxlu sayda yeniliklər oldu. Mən təklif edirəm ki, burada indi hansısa formada deputatlar, özümüz düşünək. Yeni sistem quraşdırılsın, orada bu monitorların əvəzinə hansısa noutbuklar qoyulsun ki, həm burada işin səmərəli təşkil olunması, operativ işlənməsi, istənilən məsələnin araşdırılıb tapılması, yaxud kimsə çıxışını yazmaq istəyir, çıxışını yazması, qeydlərini aparması və çatdırılması mümkün olsun. Hesab edirəm ki, o qədər böyük xərc də tələb etmir. Əgər mümkün olsaydı, bunu da etmək yerinə düşərdi. Düzdür, bizim problemlərimiz çoxdur, amma bu da dövlətin ümumi işlərindən biridir. Təşəkkür edirəm.

**Sədrlik edən.** Sağ olun. Hörmətli həmkarlar, indi isə biz 11-ci məsələyə keçirik. Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının sədri Vüqar Gülməmmədov Palatanın 2021-ci il üçün xərclər smetası haqqında məlumat verəcək. Vüqar müəllim, buyurun.

**V.Gülməmmədov.** Təşəkkür edirəm, Sahibə xanım. Hörmətli millət vəkilləri, məlum olduğu kimi, Hesablama Palatasının xərclər smetası müvafiq qaydada Milli Məclisə təqdim edilmişdir. Qanunun tələbinə uyğun olaraq, Palatanın təşkilati və funksional müstəqilliyə malik olmasından irəli gəlir. Təqdim etdiyimiz 2021-ci il üçün xərclər smetamızda təqribən 9,1 milyon manat həcmində vəsait nəzərdə tutmuşuq. Bu, cari ilin büdcəsindən 3 faiz çoxdur. Növbəti il üçün nəzərdə tutulmuş vəsaitin 3 faiz çox olması, əsasən, 2021-ci ilin büdcəsində icbari tibbi sığortanın tətbiqinin nəzərdə tutulması ilə əlaqədardır.

Qeyd edim ki, nəzərdə tutulmuş vəsaitin 92,2 faizi

əməyin ödənilməsi ilə bağlı xərclərə sərf ediləcək. Ümumiyyətlə, nəzərdə tutulmuş vəsait Palatanın növbəti il üçün funksional fəaliyyətini təmin etmək üçün kifayət qədər maliyyə təminatıdır. Hörmətli millət vəkillərindən bu layihəyə dəstək olmalarını xahiş edərdim. Təşəkkür edirəm.

**Sədrlik edən.** Çox sağ olun. Hörmətli Əli müəllim, hörmətli hökumət üzvləri, iclasımızda iştirak etdiyinizə görə çox sağ olun. Biz sizinlə gələn iclasda görüşəcəyik.

Biz isə, hörmətli həmkarlar, işimizə davam edirik. Gündəliyin 12-ci məsələsinə keçirik. “Siyasi partiyalar haqqında” Qanunda dəyişiklik edilməsi barədə qanun layihəsidir. Dünən biz bu qanun layihəsini birinci oxunuşda qəbul etdik. Bu gün isə onun ikinci oxunuşda müzakirəsini keçirəcəyik. Məsələyə dair məlumat vermək üçün Milli Məclis Sədrinin müavini, İctimai birliklər və dini qurumlar komitəsinin sədri hörmətli Fəzail İbrahimliyə söz verirəm. Fəzail müəllim, buyurun.

**F.İbrahimli,** *Milli Məclis Sədrinin müavini, İctimai birliklər və dini qurumlar komitəsinin sədri.*

Çox sağ olun, Sahibə xanım. Əziz həmkarlarım, dünən biz bu məsələni plenar iclasda müzakirə etdik. Bu gün siyasi partiyaların parlamentdə iştirak edən sədrlərinin iştirakı ilə ikinci bir müzakirəsini keçirdik. Heç bir yeni fikir, mülahizə və təklif olmadığı üçün bu məsələnin səsə qoyulmasını təklif edirəm. Təşəkkür edirəm.

**Sədrlik edən.** Çox sağ olun, Fəzail müəllim. Əli müəllim, sizin komitədə də baxılıb. Sözlünüz var?

**Yerdən.** *(Eşidilmir.)*

**Sədrlik edən.** Yoxdur. Hörmətli həmkarlar, bu, qanun layihəsinin ikinci oxunuşudur, ona görə də gərək əsas kimi qəbul edək. Buyurun, qanun layihəsinə əsas kimi münasibət bildirin.

<b>Səsvermənin nəticələri</b>	(saat 17.01 dəq.)
Lehinə	72
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	72
Nəticə: Yetərsay yoxdur	

Şakir müəllim, məlumat verin.

**Ş.Şabanov.** Lehinə 20 səs, bitərəf 1 nəfər.

**Sədrlik edən.** Çox sağ olun, qanun layihəsi əsas kimi qəbul edildi.

İndi isə biz maddələr üzrə səs verməliyik. 3 maddədən ibarətdir. 1-ci maddəyə, xahiş edirəm, münasibət bildirək.

<b>Səsvermənin nəticələri</b>	(saat 17.01 dəq.)
Lehinə	68
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	1
İştirak edir	69
Nəticə: Yetərsay yoxdur	

Şakir müəllim, məlumat verin.

**Ş.Şabanov.** Lehinə 20 səs, bitərəf 1 nəfər.

**Sədrlik edən.** 1-ci maddə qəbul edildi.

İndi isə 2-ci maddəyə münasibət bildirək.

<b>Səsvermənin nəticələri</b>	(saat 17.02 dəq.)
Lehinə	65
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0

İştirak edir  
Nəticə: Yetərsay yoxdur

65

Şakir müəllim, məlumat verin.

**Ş.Şabanov.** Lehinə 20 səs, bitərəf 1 nəfər.

**Sədrlik edən.** 2-ci maddə də qəbul edildi.

3-cü maddəyə münasibət bildirək.

<b>Səsvermənin nəticələri</b>	(saat 17.02 dəq.)
Lehinə	68
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	2
İştirak edir	70
Nəticə: Yetərsay yoxdur	

Məlumat verin, Şakir müəllim.

**Ş.Şabanov.** Lehinə 20 səs, bitərəf 1 nəfər.

**Sədrlik edən.** Çox sağ olun, 3-cü maddə də qəbul edildi.

İndi isə qanun layihəsini ikinci oxunuşda bütövlükdə səsə qoyuram.

<b>Səsvermənin nəticələri</b>	(saat 17.02 dəq.)
Lehinə	73
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	73
Nəticə: Yetərsay yoxdur	

Şakir müəllim, məlumat verin.

**Ş.Şabanov.** Lehinə 20 səs, bitərəf 1 nəfər.

**Sədrlik edən.** Çox sağ olun, qanun layihəsi ikinci oxunuşda qəbul edildi.

Hörmətli həmkarlar, sonuncu məsələyə keçirik. Bu, 13-cü məsələdir, Azərbaycan Respublikası Fövqəladə Hallar Nazirliyinin 15 illik yubiley medalının təsis edilməsi ilə əlaqədar “Azərbaycan Respublikasının orden və medalınının təsis edilməsi haqqında” Qanunda dəyişiklik edilməsi barədə qanun layihəsidir. Layihə üçüncü oxunuşa təqdim edilir. Məsələyə dair məlumat vermək üçün, Əli müəllim, mən Sizə söz verirəm. Buyurun.

**Ə.Hüseynli**, *Milli Məclis Sədrinin birinci müavini, Hüquq siyasəti və dövlət quruculuğu komitəsinin sədri.*

Hörmətli xanım Sədr, yubiley medalı ilə bağlı ancaq dəstək fikirləri olmuşdur. Ona görə üçüncü oxunuşda səsə qoyulmasını xahiş edirəm.

**Sədrlik edən.** Çox sağ olun, Əli müəllim. Hörmətli həmkarlar, qanun layihəsini səsə qoyuram, xahiş edirəm, münasibət bildirin.

<b>Səsvermənin nəticələri</b>	(saat 17.04 dəq.)
Lehinə	74
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	74
Nəticə: Yetərsay yoxdur	

Şakir müəllim, məlumat verin.

**Ş.Şabanov.** Lehinə 21 səs verilmişdir.

**Sədrlik edən.** Çox sağ olun, qanun layihəsi üçüncü oxunuşda qəbul edildi.

Hörmətli həmkarlar, iclasımız sona çatdı. Bizim növbəti iclasımız dekabrın 28-də olacaq. Hamıya təşəkkür edirəm. Sağ olun.

**EDİLMƏMİŞ  
ÇIXIŞLARIN MƏTNLƏRİ**

## 25 dekabr 2020-ci il

**Malik Həsənov.** Məndə olan statistik rəqəmlərə əsasən işğaldan azad olunmuş ərazilərdə təxminən 100 min hektar civarında yeni əkin sahələri, 100 meqavat miqdarında isə əlavə enerji gücü, mineral ehtiyatlar əldə etmişik ki, bu resurslardan istifadə etməklə büdcə ehtiyaclarımızı bir qədər ödəyə bilərik.

Eyni zamanda, bununla da bölgənin infrastrukturunun bərpası zamanı xərclərin qarşılınması prosesinə yerli resursları cəlb etmiş olarıq.

Hesab edirəm ki, mina təmizləmə işinin sürətləndirilməsinə ehtiyac vardır və yaxşı olardı ki, təchizat yolları və kommunikasiya şəbəkələrindən sonra kənd təsərrüfatı təyinatlı ərazilərin minalardan təmizlənməsinə ciddi fikir verilsin və həmin torpaqları sürətlə əkin dövriyyəsinə daxil edək. İki gün öncə ANAMA-nın təqdim etdiyi məlumatdan Zəngilan və Qubadlı rayonları ərazisində əkinə yararlı torpaqların 65 hektara yaxınının minalardan təmizləndiyi aydın oldu. Lakin bu məsələnin üzərində ciddi dayanaq, yaz əkini dövrünədək suvarma imkanı olan əkin torpaqlarında ilk yazdan başlayaraq yazlıq əkinlərin aparılmasına nail olaq. Çoxillik əkinlərə qulluq etmək imkanımız olsun ki, onların əldən getməsinin qarşısını almaqla daha çox məhsul əldə edə bilək. Eyni zamanda, işğaldan azad olunmuş ərazilərdə mövcud olan işlək müəssisələrin fəaliyyətə başlanılmasına nail olmalıyıq ki, onların fəaliyyəti nəticəsində əlavə maliyyə resursları əldə edə bilək.

İşğaldan azad olunan ərazilərin qısa zaman ərzində məskunlaşdırılması siyasi-iqtisadi baxımdan qarşımızda duran ən vacib strateji vəzifələrdəndir. Bunun üçün in-

frastruktur bərpa edilməli, evlər tikilməlidir. Müzakirə etdiyimiz növbəti il üçün büdcədə bu məqsədlə kifayət qədər vəsait ayrılrsa da, ondan səmərəli istifadə etmək, xərcləri azaltmaq məqsədi ilə tikintinin əməktutumlu hissəsinin xərclərini minimuma endirmək üçün ölkə üzrə yeni könüllülük hərəkətinin başlandırılmasını təklif edərdim. Yəni vətəndaşlarımız qayıdış prosesinə öz töhfələrini verərək müəyyən dövr ərzində tikinti-quruculuq işlərində haqqı ödənilmədən çalışsa bilsinlər.

**Fatma Yıldırım.** Bu gün biz burada qalib ölkənin parlamentinin üzvləri olaraq qürurla, böyük iftixar hissi ilə 2021-ci ilin dövlət büdcəsinin layihəsini müzakirə edirik. Birmənalı olaraq qeyd edilməlidir ki, qalibiyyətimizin əsas səbəbkarı ölkəmizin Prezidenti, müzəffər Ali Baş Komandanımız cənab İlham Əliyevdir.

Bütövlükdə, son 17 il ərzində Heydər Əliyev siyasətini bütün istiqamətlərdə uğurla davam etdirən Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə həyata keçirilən səmərəli sosial-iqtisadi siyasət, dərin islahatlar strategiyası Azərbaycanın dayanıqlı inkişafını təmin edib, eyni zamanda, ölkəmizin qarşısında yeni perspektivlər açılır.

Biz ötən illər ərzində dövlətimizin başçısının təşəbbüsü və rəhbərliyi ilə həyata keçirilən genişmiqyaslı islahatlara münasibətdə də cəmiyyətin ən müxtəlif təbəqələrinin razılığını, sonsuz rəğbətini müşahidə edirik. Xalqımız əmindir ki, həyata keçirilən sosial, iqtisadi, struktur islahatları, gənclərə göstərilən dəstək və etimad müasir dövrdə Azərbaycanın daha böyük nailiyyətlər əldə etməsinə təkan verəcəkdir.

Pandemiya səbəbindən bütün dünya üçün çətin keçən 2020-ci il bizim üçün ikiqat çətin oldu. Koronavirusla mübarizə ilə birlikdə, həm də mənfur düşmənin təxri-



batları nəticəsində 44 günlük müharibə yaşadıq. Amma buna baxmayaraq, iqtisadi sabitliyi saxlamağı bacardıq.

Təbii ki, bütün bu nailiyyətlər dövlət büdcəsində də öz əksini tapır. 2021-ci ilin dövlət büdcəsinin gəlir və xərclərində artma müşahidə olunur. Cənab Prezidentin müəyyən etdiyi kimi, qeyri-neft sektorunun inkişafı əsas götürülüb. Ümumilikdə, dövlət büdcəsində qeyri-neft sektoru üzrə daxilolmaların ilbəil artması çox təqdirəlayiq haldır.

Bundan əlavə, hər zaman olduğu kimi, növbəti ilin büdcəsində də sosial sahəyə üstünlük verilir. Xüsusən əhalinin həssas təbəqəsi, o cümlədən şəhid ailələrinin və qazilərin sosial problemlərinin həlli, onların təminatının daha da gücləndirilməsi diqqət mərkəzində saxlanılır. Bu fakt bir daha Azərbaycanın sosial dövlət olduğunu təsdiqləyir.

2020-ci ildə Azərbaycanın müzəffər ordusu Ermənistanın hərbi təcavüzünə son qoyub. Ordumuzun gücünü artırmaq, ölkəmizin müdafiə qabiliyyətinin daha da gücləndirilməsi məqsədi ilə büdcədən ayrılan vəsaitin artırılması da düzgün qərardır. Bu, əminəm ki, xalqımız tərəfindən də dəstəklənir. Biz 44 günlük müharibədə şahidi olduq ki, həqiqətən də, dövlət tərəfindən illərdir orduya olunan yatırımlar necə düzgün qərar idi. Bu gün biz artıq XXI əsrin ordusunu qurduğumuzu bütün dünyaya sübut etdik. Bundan sonrakı dövrdə ordumuzun daha da güclü olmasına çalışmalıyıq. Çünki niyyəti bəlli olmayan bir qonşu ilə yaşayırıq. Ümumiyyətlə, hərbi peşəsi cəmiyyətdə Türkiyədə, İsraildə olduğu kimi ən şərəfli, ən dəyərləli peşə olmalıdır. Biz şahidi olduq ki, Azərbaycan hərbiçisi hər an torpaq uğrunda canını verməyə hazırdır. Hesab edirəm ki, bizim borcumuz onları hərtərəfli təmin etməkdir. Onlara ən yüksək əmək haqları müəyyən edilməlidir və sosial problemlə üzləşməməlidirlər.

30 il belə güclü bir ordunun qurulması üçün elə də uzun zaman deyil. Bir çox böyük dövlətlərin buna 100 ildə nail olduğunu görürük. Sovetlər İttifaqı dağıldıqdan sonra belə peşəkar hərbi heyətin yaradılması, hesab edirəm ki, aparılan düzgün siyasətin nəticəsidir və gənc respublikamız üçün çox böyük uğurdur. Çünki bir ölkənin güclü ordusu varsa, onun dünyada nüfuzu da güclü olur.

Son illər aparılan islahatların nəticəsi olaraq aidiyyəti dövlət qurumları tərəfindən koordinasiyalı şəkildə tərtib olunan mükəmməl büdcə layihəsinin lehinə səs verəcəyimi bildirmək istəyirəm. Layihənin tərtib olunmasında əməyi keçən hökumət nümayəndələrinə təşəkkürümü bildirirəm.